

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ANTONÍN MARKUS – ŽIVOTOPISNÁ STUDIE

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Libuše Homerová

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: III.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 písm. b) zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Třeboň, 20. května 2010.

.....
vlastnoruční podpis studentky

P o d ě k o v á n í

Ráda bych na tomto místě poděkovala především doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc., za cenné rady a připomínky, které mi velmi ochotně poskytovala během vzniku této práce. Mé poděkování patří rovněž PhDr. Janu Roháčkovi za neobyčejně vstřícný přístup a laskavé zapůjčení archivního materiálu. Velký dík náleží i PhDr. Václavu Ramešovi a Bc. Karlu Matuškovi, bez jejichž podpory a trpělivosti by tato práce nemohla vzniknout. Mé zvláštní poděkování si zaslouží PhDr. Karel Dudáček, který s ochotou předkládanou práci přečetl a poskytl mi cenné rady a připomínky. Rovněž děkuji všem kolegyním ze Státního oblastního archivu v Třeboni, které mi ochotně vycházely vstříc nejen při zapůjčování archivního materiálu. Speciální poděkování náleží Mgr. Marii Kalátové.

ANOTACE

Historik a archivář PhDr. Antonín Markus (1886 – 1968) zaujímá přední místo v dějinách Státního oblastního archivu v Třeboni, ale i v dějinách českého archivnictví obecně. Vídeňský rodák, který většinu svého života prožil v jihočeské Třeboni, absolvoval v roce 1910 studium dějin a pomocných věd historických na Filozofické fakultě Karlo – Ferdinandovy univerzity v Praze. Byl žákem významných českých historiků Jaroslava Golla, Josefa Pekaře a Josefa Šusty. V roce 1911 složil státní archivní zkoušku v prestižním Ústavu pro rakouský dějezpýt při vídeňské univerzitě. Do služeb knížecího schwarzenberského archivu v Třeboni Markus nastoupil v roce 1910 na Gollovo a Šustovo doporučení. V roce 1925 byl jmenován vrchním archivářem a stal se jeho přednostou. V treboňském archivu působil až do svého nedobrovolného odchodu v roce 1945. Poprvé se výrazněji zviditelnil při provádění spisové rozluky s Rakouskem po roce 1918 a důležitou roli sehrál i při uzavření tzv. Archivní dohody v roce 1936. Byl významným českým rodopiscem, popularizátorem rodopisu a zakladatelem Rodopisné společnosti (1929). Markusova bohatá publikační činnost je zaměřena zejména na archivnictví, vědecký rodopis a ochranu památek.

Předkládaná práce se opírá o studium archivních pramenů osobní povahy, především o Markusovy dopisy a útržkovitě sepsané vzpomínky. Vlastní text bakalářské práce tvoří tři větší celky. Úvodní část podává výčet a charakteristiku využitých archivních fondů a krátké pojednání o použité literatuře. Druhá a nejobsáhlejší část, která je členěna do jednotlivých kapitol, se detailně zabývá Markusovým soukromým a profesním životem. Krátká kapitola v závěrečné části práce je věnována Markusovu vzhledu, jeho charakteristickým povahovým vlastnostem, názorům apod. Není opomenuto ani celkové zhodnocení Markusova života a díla.

ANNOTATION

Antonín Markus (1886 – 1968) is a very important historian and archivist in history of the State regional archive in Třeboň as well as in the history of the Czech archival science in general. Native of Wien, who spent most of his life in south Bohemian Třeboň, was graduated from studies of history and auxiliary historical sciences at the Philosophical faculty of the Charles - Ferdinands University in Prague in 1910. He was a student of important Czech historians Jaroslav Goll, Josef Pekař and Josef Šusta. He passed the state archive exam at the prestigious "Institut für Österreichische Geschichtsforschung" in 1911. Markus entered the service of prince Schwarzenberg's archive in 1910 thanks to Goll's and Šusta's recommendation. He was nominated as the head archivist in 1925 and became its chief. He had worked in the Třeboň archive till his enforced retirement in 1945. First time he drew attention to himself was document separation with Austria after 1918. He also played an important role by the contraction of so called Archive agreement in 1936. He was an important Czech genealogist, popularizer of genealogy and a founder of the Genealogy society (1929). Markus' rich publication activities deal mostly with archival science, genealogy and monument preservation.

The presented bachelor work is grounded on studies of personal archive files. Markus' correspondence and sketchy written recollections are the most important sources of my research. The text of my bachelor work is divided into three parts. The opening part brings a list of used archive funds and a short discourse on the used literature. The second and also the most extensive part, which is further structured into single chapters, deals with Markus' private and professional life in details. A short chapter in the final part explains Markus' appearance, his characteristic features, attitude etc. The general evaluation of Markus' life and work is presented too.

OBSAH

1. ÚVOD

- 1.1. Badatelský záměr, představení pramenů a literatury 7
- 1.2. Charakteristika dotčeného období 11

2. ŽIVOTOPIS ANTONÍNA MARKUSE

- 2.1. Markusovi předci 13
- 2.2. Šťastné dětství? 16
- 2.3. Léta studií 22
- 2.4. Schwarzenberským archivářem 27
- 2.5. Ve službách státu 35
- 2.6. Přednostou archivu 38
- 2.7. Rozluka prvního a uzavření druhého manželství 41
- 2.8. Boj o archiv a příchod války 42
- 2.9. Donec eris felix, multos numerabis amicos. Tempora si fuerint
nubila, solus eris 44
- 2.10. Staropenzistou 46
- 2.11. Vědecká, publikační a jiná činnost Antonína Markuse 50

3. ZÁVĚR

- 3.1. Osobnost Antonína Markuse 53
- 3.2. Zhodnocení Markusova života a jeho díla 56

4. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK 59

5. SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY 60

6. SEZNAM PŘÍLOH 64

7. PŘÍLOHY 66

1. ÚVOD

1.1. Badatelský záměr, představení pramenů a literatury

Osobnost Antonína Markuse není alespoň jihočeské archivářské obci zcela neznámou. Jeho jméno se totiž nesmazatelně zapsalo do historie třeboňského archivu. Přesto, že mu bylo v předchozích letech věnováno několik drobných článků a studií v odborných časopisech a sbornících, ať už během jeho života¹ nebo posmrtně,² nevzniklo dosud žádné souborné dílo, které by hlouběji obsáhlo život tohoto významného schwarzenberského archiváře. Cílem předkládané práce proto bude prezentovat Antonína Markuse nejen jako vysoce erudovaného profesionála ve svém oboru a podat výčet jeho zásluh o archivnictví a příbuzné disciplíny, zejména o rodopis, ale především rekonstrukce jeho soukromého a profesního života prostřednictvím bohatě dochované korespondence. Současně bude mou snahou zjistit a na dochovaných pramenech doložit, zda a jakým způsobem ovlivňovaly dějinné události Markusův soukromý a profesní život, zvláště pak, jak byly vnímány Markusem samotným.

Již na samém počátku své práce jsem stála před rozhodnutím, zda biografii Antonína Markuse pojmout jako jeden celek, kde by se průběh jeho osobního života chronologicky prolínal s životem profesním nebo ji rozdělit na dva samostatné oddíly věnované zvláště Markusovu životopisu a zvláště jeho činnosti archiváře, rodopisce, historika a popularizátora historie. Po pečlivém zvážení všech pro a proti jsem se přiklonila k prvně uvedené možnosti. Má volba byla do jisté míry ovlivněna tím, že Markusovo působení na poli archivnictví a historie bylo natolik provázáno s dobou, ve které žil, a s osobami, které spoluutvářeli jeho životní příběh, ať už se jednalo o rodinné příslušníky, kolegy či přátele, že rozdělení práce na dvě samostatné části by znamenalo ochudit čtenáře této práce o poznání vzájemných souvislostí. Výjimku

¹ Václav HADAČ, *Abrahamoviny PhDr. A. Markusa*, Jihočeský obzor z 24. října 1936, 31, č. 44; Dr. Bohumír LIFKA, *Dr. Antonín Markus šedesátníkem*, Časopis rodopisné společnosti 17/18, 1945/1946, s. 112; Jiří ŠPĚT, *Antonín Markus sedmdesátníkem*, Společnost přátel starožitností 64, 1956, s. 233; Zdeněk ŠTREJN, *Dr. Antonínu Markusovi k sedmdesátinám*, JSH 26, 1957, s. 31-32.

² Václav RAMEŠ, *Poslední schwarzenberský archivář Antonín Markus a Josef Hanesch*. in: Archiváři ve XX. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 18. – 19. září 2001 v J. Hradci, SOkA Jindřichův Hradec 2002, s. 105-110; TÝŽ, *Antonín Markus – 120. výročí narození*, Archivum Trebonense 2006, Třeboň 2006, s. 146-150; TÝŽ, *PhDr. Antonín Markus a třeboňský archiv (Zamyšlení nad osudem)*, in: 155 let archivnictví v českých zemích. Sborník příspěvků z konference uspořádané u příležitosti 155. výročí založení Moravského zemského archivu v Brně ve dnech 31. května – 1. června 1994, Brno 1995, s. 173-178.

tvorí pouze poslední kapitola Markusova životopisu, která shrnuje jeho vědeckou, publikační a jinou činnost.

Ke studiu a následnému zpracování daného tématu jsem využila téměř výhradně prameny osobní povahy. Hlavním zdrojem informací se mi stala písemná pozůstalost Antonína Markuse uložená ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Soubor dokumentů, částečně uspořádaný samotným Markusem, byl archivem zakoupen v roce 1980 od jeho staršího syna Antonína, který ho měl v držení od otcovy smrti. Zmíněný archivní fond zahrnuje celkem 18 kartonů písemností z let (1387) 1771-1968. Kromě dvou kartonů privátních a rodinných dokladů představuje jeho podstatnou část bohatě dochovaná korespondence čítající více než 5000 kusů dopisů, pohlednic a korespondenčních lístků. Dokumentace k Markusově publikační činnosti, různé historické výpisky a paměti jsou obsaženy ve čtyřech kartonech. Přibližně jeden karton je vyhrazen pro uložení různých materiálů, kupříkladu dokladů k Markusově účasti na společenských akcích nebo v první světové válce, a to včetně fotografií, negativů a sbírky pohlednic.

V souboru rozsáhlé korespondence jsem se kromě rodinných příslušníků³ zaměřila na několik osob, s kterými Markus udržoval v průběhu delšího časového období čilejší písemný styk, a k nimž ho zřejmě pojil vřelý přátelský vztah. Jmenovitě jimi byli Barbora Bečvářová,⁴ Ondřej Franta, Hynek Gross, Hanuš Opočenský a Zdeněk Wirth. Díky Markusově dobrému zvyku ponechávat si kopie odesílaných dopisů jsem měla ideální příležitost seznámit se s jeho názory, sledovat jeho myšlenkové pochody, porozumět jeho pocitům a mnohdy proniknout i do jeho momentálního psychického rozpoložení. V případě korespondence se Zdeňkem Wirthem jsem chybějící kopie Markusových dopisů doplnila o studium jejich originálů uložených v **pozůstalosti Zdeňka Wirtha** v Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. K dispozici jsem měla celkem 267 Markusových dopisů, pohlednic a korespondenčních lístků adresovaných Wirthovi v rozmezí let 1911-1959.⁵ Díky neobyčejné vstřícnosti PhDr. Jiřího Roháčka jsem měla možnost citovaný materiál důkladně prostudovat a zjištěné poznatky využít v předkládané práci. Obdobně jsem zužitkovala Markusovy útržkovitě sepsané vzpomínky na léta dětství, studií a na období strávené na frontách

³ Matka Karla Vaňková a nevlastní otec František Oldřich Vaněk.

⁴ **Barbora Josefa Bečvářová** (1893 Mělník – 1960 Praha), soudní úřednice, spisovatelka. V letech 1903 – 1907 žila v Protivíně, kde byl její otec ředitelem kůru. Napsala několik románů a povídek s tematikou z rodové kroniky své babičky Štouralové z Protivína, www.muprotivin.cz.

⁵ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence. Konkrétně 186 dopisů, 29 korespondenčních lístků, 29 pohlednic a 23 kartičky.

první světové války, které přibližuje kolekce neméně zajímavých fotografií pořízených samotným Markusem.

V třeboňském archivu jsem ke zpracování daného tématu využila ještě dalších tří archivních fondů, a sice **Pozůstalost Františka Mareše**,⁶ Markusova tchána, **Zemědělsko-lesnický archiv Třeboň**, v němž jsem dohledala jednak osobní spis Antonína Markuse⁷ a také informace k jeho vědecké a publikační činnosti,⁸ a konečně **Krajský soud České Budějovice**,⁹ mezi jehož písemnostmi je uložen soudní spis týkající se rozluky prvního Markusova manželství.

Menší část originálů Markusových dopisů jsem prostudovala v **pozůstalosti Hynka Grosse**¹⁰ ve Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci a ve složce „Ondřej Franta“ archivního fondu **Zemědělsko-lesnický archiv Jindřichův Hradec**,¹¹ který je uložen na pracovišti Státního oblastního archivu Třeboň v Jindřichově Hradci.

S komplikovaným obdobím Markusova života, s pro něj fatálními důsledky, jsem měla možnost blíže se seznámit především díky vyšetřovacímu spisu, jenž je součástí archivního fondu **Okresní národní výbor Třeboň**,¹² uloženého ve Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci.

Co se týče literatury k danému tématu, její výčet je uveden v kapitole číslo 5 na konci této práce. Jak jsem již konstatovala v předchozí kapitole, žádná publikace, která by se detailněji věnovala archiváři Antonínu Markusovi, neexistuje.

Informace vztahující se k Markusovým předkům jsem, kromě archivního materiálu, výtěžila z knihy *Geschichte der Familie Markus* (1931) sepsané samotným Markusem a vydané jeho vlastním nákladem. Markusově matce je věnován článek otištěný v knize J. V. Krázy *Naše maminky – Sborník lásky mateřské* (Třebechovice pod Orebem 1937), jehož autorem je rovněž Antonín Markus.

Rámcové údaje o životě a díle Antonína Markuse mi poskytlo několik jubilejních článků otištěných v různých odborných časopisech či v denním tisku.

⁶ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Františka Mareše, korespondence s Antonínem Markusem, 1910-1921. Fond se v současné době inventarizuje, proto není možné uvádět přesnou citaci.

⁷ SOA Třeboň, Zemědělsko-lesnický archiv Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45.

⁸ Tamtéž, inv. č. 107, sign. 2401, kart. č. 15.

⁹ SOA Třeboň, Krajský soud České Budějovice, sign. Ck IIa 239/27, kart. č. 204.

¹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, osobní pozůstalost Hynka Grosse, inv. č. 6, sign. II., kart. č. 1, korespondence s historiky a archiváři, 1898- 1944, celkem 10 Markusových dopisů Grossovi.

¹¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Zemědělsko-lesnický archiv Jindřichův Hradec, inv. č. 18, sign. I F 1, kart. č. 3.

¹² SOKA Jindřichův Hradec, Okresní národní výbor Třeboň, inv. č. 266, kart. č. 89, jednotlivé případy provinění podle dekretu č. 138/1945 Sb., abecedně řazeno.

Předně, jubilejní článek Václava Hadače *Abrahamoviny* PhDr. A. Markusa (Jihočeský obzor 1936), dále článek Bohumíra Lifky *Dr. Antonín Markus šedesátníkem* (Časopis rodopisné společnosti 1945/1946) a článek Jiřího Špěta *Antonín Markus sedmdesátníkem* (Společnost přátel starožitností 1956). Na stránkách Jihočeského sborníku historického byla otištěna stať *Dr. Antonínu Markusovi k sedmdesátinám* z pera Zdeňka Štrejna (České Budějovice 1957) a *Soupis prací vrchního archiváře PhDr. Antonína Markusa* sestavený Františkem Navrátilem (České Budějovice 1966). V posledních letech se Markusově osobě věnoval zejména PhDr. Václav Rameš, a sice ve člancích *PhDr. Antonín Markus a třeboňský archiv, zamyšlení nad osudem* (155 let archivnictví v českých zemích. Sborník příspěvků z konference, Brno 1995), *Poslední schwarzenberský archivář Antonín Markus a Josef Hanesch* (Archiváři ve XX. století. Sborník příspěvků z konference, Jindřichův Hradec 2002) a naposledy *Antonín Markus – 120. výročí narození* (Archivum Trebonense 2006, Třeboň 2006). Zajímavou komparaci životních osudů dvou archivářů provedla promovaná historička Anna Smolková v článku *Korespondence mezi třeboňským vrchním archivářem Ant. Markusem a roudnickým archivářem Karlem Jeřábkem*, přičemž provedla rozbor jejich vzájemné korespondence (Porta Bohemica 1, Litoměřice 2001). Pouhé zmínky o Antonínu Markusovi jsem našla v knize editora Josefa Klika *Listy úcty a přátelství, vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře* (Praha 1941) či v nedávno vydané knize Josefa Hanzala *Josef Pekař, život a dílo* (Praha 2002).

Údaje o různých osobách, jež jsou v této práci zmiňovány, jsem dohledala v knihách encyklopedického charakteru, předně v *Biografickém slovníku archivářů českých zemí* (Praha 2000), dále v knize *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století* (Praha 1998), velmi dobrou službu mi prokázalo *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého* (Praha 1927) a neopomněla jsem využít i dosud nepřekonaného *Ottova slovníku naučného*, svazků XVI, XXI a XXVI.

K tématu českých dějin jsem využila svazků XIII, XIV a XV a knihy Antonína Klimka *Velké dějiny zemí Koruny české* a knihu Věry Olivové *Dějiny první republiky* (Praha 2000). Velmi cenné údaje k průběhu první světové války mi poskytla trilogie Libora Nedorosta *Češi v I. světové válce* a taktéž kniha Ivana Šedivého *Češi, české země a Velká válka 1914-1918* (Praha 2001).

Skript Jiřiny Štouračové *Úvod do archivnictví* (Brno 2002) jsem použila především k dějinám českého archivnictví, stejně jako *Časopisu archivní školy* a *Sborníku archivních prací*. Konkrétní údaje k dějinám schwarzenberského

archivnictví jsem čerpala především z *Průvodce po archivních fondech Státního archivu v Třeboni*, svazek 2 (Třeboň 1958) a ze *Schwarzenberské ročenky 1935* (Třeboň 1935).

Pouze okrajově a doplňkově jsem využila dobového tisku - *Národní politiky*, *Národních listů* nebo *Jihočeského obzoru*.

1.2. Charakteristika dotčeného období

Životní příběh Antonína Markuse se počíná odvíjet téměř na sklonku roku 1886 ve Vídni a uzavírá se rokem 1968 v Praze. Posuzováno měřítkem délky lidského života zahrnuje poměrně dlouhé časové období, uvážíme-li, že se jeho aktér dožil necelých dvaosmdesáti let. Během této doby zakusil mnohé radosti, úspěchy, ale i strasti a nezdary, jak v soukromém, tak v profesním životě.

Na konec devatenáctého a počátek dvacátého století je optikou nynějšího pozorovatele nahlíženo jako na poměrně klidné období českých dějin. Staříčká a značně unavená monarchie, jejíž součástí byly české země po několik staletí, však neodvratně špěla ke svému zániku. Tehdy si to však uvědomoval a připouštěl jen málokdo. Ve „světě včerejška“, jak období do roku 1914 označil spisovatel Stefan Zweig ve své stejnojmenné knize, prožil Antonín Markus přibližně jednu třetinu své existence. Staré dobré časy však nadobro skončily vypuknutím první světové války, jejíž projevy a důsledky zasáhly celou tehdejší společnost a všechny oblasti lidského života, Markuse nevyjímaje. Na frontu narukoval coby důstojník c. a k. armády 28. července 1914 a domů se vrátil počátkem listopadu 1918 již jako československý státní občan. Bezprostředně po návratu ho zastihlo poměrně hektické období provázené vzrušenou atmosférou formování společného státu Čechů a Slováků, ale také celkovým rozvratem hospodářství způsobeným vleklou válkou.

Konjunkturu druhé poloviny dvacátých let, období označované jako zlatá léta republiky, zastavil nástup celosvětové hospodářské krize vyvolané krachem na newyorské burze na podzim roku 1929. Markuse samotného ani jeho rodiny se však nijak výrazně nedotkla. Velmi citelně ho zasáhla až politická a hospodářská krize padesátých let dvacátého století.

Nicméně navzdory všem negativním okolnostem existence první republiky byla pro Markuse dvacátá a třicátá léta, pokud se jeho profese týká, obdobím nejčinnorodějším a nejplodnějším. Během jeho ročního působení v rakouské sekci

reparační komise ve Vídni bylo také jeho přičiněním provedeno předání vídeňské části českého Korunního archivu nově vzniklé Československé republice. Po návratu do knížecích služeb byl na řadu let zaměstnán reorganizací schwarzenberského archivnictví, jehož se citelně dotýkalo provádění pozemkové reformy.¹³ Jako Schwarzenbergův zástupce se také účastnil zdlouhavých jednání o možném převzetí knížecích archivů do správy státu.

Příchod druhé světové války však definitivně ukončil relativně šťastnou a úspěšnou etapu Markusova života. Po odstoupení Sudet se Český Krumlov stal součástí Říše a opětovně vyvstala otázka schwarzenberských archivů. Nadcházející roky tak plynuly ve znamení zápasu o osud třeboňského archivu. Aby toho nebylo dost, na samém konci války, v květnu 1945, přišla pro Markuse rána z nejtěžších. Bylo mu bezmála šedesát let, když byl v srpnu téhož roku okolnostmi donucen vzdát se svého místa a z archivu odejít. Veškeré Markusovy plány a naděje v návrat k archivní a vědecké činnosti definitivně zmařil únorový převrat roku 1948 a události, které mu následovaly. V třeboňském archivu se již místo pro bývalého knížecího archiváře nenašlo. Nic na tom nezměnila ani skutečnost, že měnová a pensijní reforma způsobila Markusovi značné finanční problémy, o nichž se v archivu dozajista muselo vědět. V poslední třetině svého života se proto snažil řešit a priori existenční problémy, což mu navíc značně komplikoval neuspokojivý zdravotní stav. „Zlatá šedesátá“ jej zastihla už jako starého a zcela oprávněně zatrpklého nemocného pána.

¹³ Pozemková reforma byla na schwarzenberských statcích definitivně dokončena koncem roku 1937. Státní archiv v Třeboni, *Průvodce po archivních fondech*, svazek 2, Praha 1958, s. 36.

2. ŽIVOTOPIS ANTONÍNA MARKUSE

„Zkušenost učí, že je tisíckrát snazší rekonstruovat fakta doby než její duchovní atmosféru. Ta se neodráží v událostech oficiálních, nýbrž spíše v malých osobních epizodách...“.

Stefan Zweig, Svět včerejška

2.1. Markusovi předci

„Čím jednotlivým národům jsou dějiny jejich vlasti, tím jednotlivci jsou dějiny jeho rodu. Jako národ se těší ze svých dějin v dobách radostných a čerpá z nich posilu v dobách neveselých, zlých, tak i jedinci znalost vnějších i niterních životních osudů těch, z jejichž krve pochází, bývá potěšením i povzbuzením, vybízí k následování příkladu předků ušlechtilých, dobrých, a varuje před chybami a náruživostmi praděda, za něž nezřídka pykává nevinný potomek. Bohužel, jak málo lidí za naší doby ví, něco o svých předcích!“ Takto si Markus posteskl v úvodu své knihy *Rodinná kronika*.¹⁴ A pokračuje: „Neznalost předků a jejich životních osudů nedopřává individuu, aby si uvědomilo, kterak kořeny svého bytí jest vázáno k minulosti, a otupuje v něm pocit zodpovědnosti za dobré jméno rodiny v budoucnosti.“ Možná i zmíněný pocit zodpovědnosti ho vedl k tomu, aby si uspořádal své osobní a rodinné dokumenty. Této činnosti se věnoval zejména v době, kdy mu bylo znemožněno vědecky pracovat. Některé tyto dokumenty, případně jejich přebaly, jsou opatřeny otiskem razítka „Archivum familiae Markus – Ratkovich“. Spojení obou příjmení krom toho figuruje ještě v dokumentech vztahujících se k Markusově činnosti v Rodopisné společnosti, ale v ostatních Markusových písemnostech se neobjevuje. Kde se však vzalo? Odpověď nalezneme v Markusově knize *Geschichte der Familie Markus*,¹⁵ kterou věnoval dějinám svého rodu.

Markusův dědeček z otcovy strany **Amand (Amadeus) Siegfried Markus** se narodil 14. června 1810 v Novém Jičíně. Obecnou školu vychodil ve Valašském Meziříčí a navázal šestiletým studiem na gymnáziu v Příboře (v originále Freiberg).

¹⁴ Antonín MARKUS, *Rodinná kronika. Populární úvod do studia rodopisného. (Genealogie)*, Praha 1926, s. 3.

¹⁵ TÝŽ, *Geschichte der Familie Markus*, b. m., 1931.

Následován snad příkladem svého strýce Dr. Johanna Markuse se nechal 1. dubna 1831 odvést k pluku kyrysníků, kde působil jako polní lékařský adjunkt.¹⁶ Po absolvování lékařských studií na někdejším Josefinu¹⁷ ve Vídni byl 15. února 1837 přidělen k pluku polního dělostřelectva. Při nešťastném pádu s koně se ale těžce zranil, a když se konečně opět zotavil, nemohl již kvůli častějším závratím na koně více nasednout. Byl proto v lednu 1838 v hodnosti podlékaře převelen k Banátskému pohraničnímu pluku č. 10¹⁸ s přidělením do Gliny.¹⁹ Tam se seznámil se svou nastávající manželkou **Josefinou Ratkovich**, dcerou účetního pluku Johanna Ratkovich. Jejich sňatek byl uzavřen 3. srpna 1840 v Glině. Toto, slovy Antonína Markuse, nadmíru podařené manželství bylo obdařeno dvěma dětmi. Jako první se narodil Anton Karl Markus, pozdější Markusův otec, druhorozená Anna Maria Josefa přišla na svět 27. prosince 1841. V roce 1863 se provdala do Sisaku²⁰ za královského finančního sekretáře, později vrchního inspektora Ferdinanda Vinski (1835 - 1905) a zemřela 14. prosince 1919 v Záhřebu. Tam také svou tetu Antonín Markus několikrát navštívil během svého pobytu na srbské frontě. Markusův dědeček zemřel po krátké nemoci 27. října 1874 následkem nákazy při návštěvě jednoho z nemocných během blíže neurčené epidemie a pohřben byl v Sisaku.²¹

Anton Karl Markus spatřil světlo světa 2. února 1843 v Glině. Vystudoval kadetní setninu v Olomouci²² a v letech 1863/1864 absolvoval kurs na c. a k. vojenském učitelském ústavu ve vídeňském Novém Městě, po jehož ukončení působil od 1. října 1864 jako učitel na vojenské kadetní škole v tehdy uherské Rijece (v originále „Kadetteninstitut in Fiume“). Během války v roce 1866 přesídlil spolu s vojenskou kadetní školou nejprve do Sankt Pöltenu a posléze do Melku. V roce 1869 působil na Dělostřelecké akademii (v originále „Artillerieakademie“) v Hranicích na Moravě²³ a ještě na podzim téhož roku na c. a k. Technické vojenské akademii (v originále „k. u. k. technische Militärakademie“) ve Vídni. Od 1. února 1870 vyučoval německý jazyk na vyšším vojenském výchovném ústavu („Militär-Obererziehungshaus“)

¹⁶ V originále „feldärztlicher Gehilfe zum Kürassierregimente Nr. 4“.

¹⁷ Josefinum, čili c. k. Medicínsko-chirurgická Josefova akademie ve Vídni určená k vycvičení vojenských lékařů. Založena byla císařem Josefem II. roku 1785, který ji postavil na roveň s fakultou lékařskou. K jejímu definitivnímu zrušení došlo v roce 1873. Heslo *Josefinum*, in: OSN, sv. XIII, Praha 1898, s. 628-629.

¹⁸ „1. Banalgrenzregimente Nr. 10.“

¹⁹ Glina, město ve středním Chorvatsku ležící jihozápadně od Petrinji a Sisaku.

²⁰ Sisak, město ležící ve středním Chorvatsku jihovýchodně od Záhřebu.

²¹ Antonín MARKUS, *Geschichte*, s. 28.

²² „Artillerieschule in Olmütz.“

²³ Hranice na Moravě, okres Přerov. V originále Mährisch Weiskirchen.

ve městě Strass poblíž Štýrského Hradce. Po absolvování odborného studia na obchodní škole v roce 1871 nastoupil na místo úředníka ve velkoobchodě bratří Gutmannů. Antonín Markus starší byl celkem dvakrát ženat. První sňatek uzavřel 20. června 1878 s Annou Kafkovou ze Smilkova v Čechách,²⁴ která mu porodila dcerku Josefínu. Manželství bohužel netrvalo dlouho, protože Anna onemocněla tuberkulózou a zemřela u svých rodičů ve Smilkově už 24. května 1880. Markus tuto smutnou událost později zaznamenal ve svých pamětech: „Antonín [Markusův otec - pozn. autorky] jí tam vypravil pohřeb, postavil pomník a po roce zas tam zajel, dal tam sloužit mši za duši nebožky a dcerušce Josefince, která zatím byla na vychování u rodičů své matky, přivezl hračky (za 12 zlatých), čokoládu, cukroví, kupoval jí šatky a posílal na ni měsíčně 10 zlatých i více, až po svém druhém sňatku si to dítě hned vzal k sobě.“²⁵ O dva roky později, tedy v květnu 1882, se vdovec Antonín seznámil s Karlou Zarbochovou, dcerou císařského zahradníka ve vídeňském Prátru Josefa Zarbocha²⁶ a Josefy rozené Jersensky,²⁷ kterou zakrátko pojal za svou manželku. Sňatek byl stvrzen 18. července 1882 v Sankt Johannskirche v Praterstraře ve Vídni. Jejich manželství bylo obdařeno celkem třemi dětmi. Bohužel, první dvě děti zemřely záhy po svém narození.²⁸ Oba chlapci byli pokřtěni jménem Amadeus. Posledním a jediným přeživším dítětem manželů Markusových byl opět syn. Tentokráte, snad z obavy ze sdílení stejného osudu s oběma zemřelými chlapci, mu rodiče dali jméno Antonín.²⁹

Markusova matka Karla Zarbochová se narodila ve Vídni 30. října 1858. Byla prý znamenitou klavíristkou a pěvkyní. Absolvovala s vyznamenáním vídeňskou konzervatoř a školu proslulé učitelky zpěvu Mathildy Marchesi de Castrone.³⁰ Markus vzpomíná na svou matku takto „... učila mne spokojiti se s málem, cítiti s chudými, nezáviděti bohatým. Byla vychovatelkou přísnou, která mi nic neprominula, žádnou neposlušnost, a jmenovitě ne lež. [...] A vedla mne k pořádku a svědomitosti: nesměl jsem nic pohoditi, před spaním musil jsem si oděv pěkně složit a pověsiti jako vojín

²⁴ Smilkov, okres Benešov.

²⁵ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 435, sign. D-11, kart. č. 11.

²⁶ Josef Zarboch (1830 – 1893), od roku 1852 zahradnický pomocník v císařské dvorní zahradě ve Vídni.

²⁷ Sňatek s Josefou Jersensky dne 5. října 1857.

²⁸ Josefa Jersensky (1825 – 1894).

²⁹ Prvorozený syn přišel na svět v roce 1883, druhorozený 27. března 1884. Bohužel, z dostupného materiálu se mi nepodařilo zjistit přesné datum narození prvního chlapce ani přesná data úmrtí obou dětí, včetně příčiny jejich smrti.

³⁰ Tj. Antonín Markus, kterému je věnována tato bakalářská práce.

³¹ Mathilde roz. Graumann (1828 – 1913), provdána Marchesi de Castrone. Koncertní zpěvačka – mezzosopranistka. V rozmezí let 1854 – 1861 vyučovala na vídeňské konzervatoři. Od roku 1865 působila v Kolíně nad Rýnem a v roce 1868 se vrátila zpět do Vídne. Heslo *Marchesi de Castrone*, in: OSN, sv. XVI, Praha 1900, s. 840.

v kasárnách; udělal-li jsem co nedbale, musil jsem to udělati znovu a dobře. [...] Zato vstúpila mi své ideální zanícení pro všechno krásné a dobré, smysl pro čest, právo a spravedlnost.“³¹ Karla zemřela 17. dubna 1921 a pohřbena byla na Olšanských hřbitovech v Praze.

2.2. Šťastné dětství?

„Ve Vídni 17. října 1886 – byla to neděle po svatém Havlu, kdy se slavilo tzv. „císařské posvícení“. Pan Kloß³² měl novinku – prošel průjezdem domu č. 26 na Nordbahnstraße do dvora a zavolal nahoru do třetího patra. Když se otevřela špehýrka, z níž vykoukla hlava paní Klonové, oznámil jí hlasitě: „Beim Markus habens scho wiads an Buben.“³³ Snad sdílel radost přítelovu, snad v tom bylo i trochu závesti, že sám měl čtyři dcery a žádného hochu ...“³⁴ Takto originálně zaznamenal Markus svůj příchod na svět. Matka i dítě prý byly zcela zdravé a šťastný otec radostnou událost ihned telegraficky oznámil své matce a sestře do Chorvatska i manželčiným rodičům do Prahy. Křestní list vyhotovený 12. září 1892³⁵ poskytuje pouze strohé údaje o tom, že se 17. října 1886 v Nordbahnstrasse č. 26 narodil a 31. října 1886 byl pokřtěn **Anton Edmund Josef**, vlastní syn rodičů Antonína Karla Markuse a Caroliny Barbary Zarbochové. Bohužel, otec si svého štěstí dlouho neužil, neboť již 25. prosince 1886 zemřel na zápal plic a o dva dny později byl pochován na centrálním hřbitově ve Vídni.³⁶ Zanechal po sobě mladou vdovu, která byla nastalou situací donucena postarat se o svého dvouměsíčního synka. Markus o tom později píše: „... matka žila jako vdova z výchovného příspěvku, jenž jí byl firmou³⁷ z milosti vyměřen, přičemž

³¹ Antonín MARKUS, *Naše maminky. Sborník lásky mateřské*, 2. díl, uspořádal V. J. Krýsa, Třebechovice pod Orebem 1937, s. 132 - 133.

³² Kloßovi byli blízcí přátelé Markusových, bydleli v Nordbahnstrasse ve druhém vídeňském okrese. Karel Kloß byl inspektorem severní dráhy, původem z Nového Jičína. Jeho žena Marie byla dcerou c. k. dvorního zahradníka Döhringa, který byl zase přítelem dědečka Zarbocha. Markusova matka Karla byla již v dívčích letech přítelkyní Marie Döhringové.

³³ „U Markusů už zas mají kluka!“

³⁴ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 435, sign. D-11, kart. č. 11.

³⁵ Zadní stranu křestního listu Markus později opatřil německy psanou poznámkou o chybně zapsaném jménu a přijetí svých prarodičů. Dědeček se nejmenoval Andreas, nýbrž Amadeus, a babiččino přijetí znělo Ratkovich, nikoli Botkovits. Tamtéž, inv. č. 1, sign. A-1, kart. č. 1.

³⁶ „Zápal plic takřka náhle do hrobu sklátil otce, velkého, statného muže v nejkrásnějším věku [Ve věku čtyřiceti tří let - pozn. autorky].“ Antonín MARKUS, *Naše maminky*, s. 132-133.

³⁷ Míneha zřejmě obchodní firma bratří Guttmanových ve Vídni, v níž byl Markusův otec zaměstnán jako pokladník.

si přivydělávala vyučováním hře na klavír a zpěvu.“³⁸ Byla to také ona, která byla ustanovena Antonínovou poručnicí. Jistou oporu našla Karla se synem Antonínem u svých rodičů, kteří v té době bydleli v Praze. Její otec Josef Zarboch pracoval od roku 1882 jako c. a k. dvorní zahradník na Hradčanech. Po jeho smrti³⁹ přesídlila Markusova babička Josefína do Vídně, kde dožila u své ovdovělé dcery Karly.⁴⁰ Z pozdější oboustranné korespondence matky a syna je zřejmé a zcela pochopitelné, že se Markusův neobyčejně silný vztah k matce utvářel a sílil právě v době, kdy s ní vyrůstal sám bez otce.

Obecnou školu začal Antonín navštěvovat 15. září 1892 ve Vídni. Protože mu ještě nebylo šest let, musela matka požádat místní školní radu o prominutí věku k připuštění k návštěvě školy.⁴¹ Její žádosti bylo díky dobrozdání městského okresního lékaře vyhověno. Jak se sám Markus později zmiňuje ve svých pamětech, hned v prvním školním roce onemocněl černým kašlem a spalničkami, kvůli čemuž zmeškal celkem dvaasedmdesát vyučovacích půldnů. A tak kvůli změně vzduchu prožil zimu 1892/1893 spolu s matkou u dědečka Zarbocha v Praze. Dodává, že to byly poslední Vánoce strávené na Pražském hradě. Ty následující v roce 1893 již pobýval s matkou a babičkou opět ve Vídni.

Po devět let trvajícím vdovství se Karla Markusová, rozená Zarbochová, opět provdala. Jejím vyvoleným se stal pražský magistrátní úředník a odborný spisovatel PhDr. František Oldřich Vaněk. Sňatek se uskutečnil v Praze 26. října 1895.⁴² Kdy se Karla se synem natrvalo přestěhovala z Vídně do Prahy, o tom se prameny nezmiňují. Je velmi pravděpodobné, že k tomu došlo nejpозději do poloviny září 1895, protože od patnáctého dne tohoto měsíce začal Antonín navštěvovat chlapeckou obecnou školu Na Novém Městě v Praze. Po matčině sňatku s Vaňkem došlo také ke změně Antonínova dosavadního spoluporučníka. Namísto strýce JUDr. Edmunda Zarbocha se jím stal Markusův otčím František Vaněk.⁴³

³⁸ Informace je obsažena v Markusově životopise přiloženém k žádosti o zaměstnání v Hydrobiologickém oddělení Biologického ústavu ČSAV v Třeboni z roku 1958. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 18, sign. B-12, kart. č. 1.

³⁹ Markusův dědeček Josef Zarboch zemřel 3. července 1893 v Praze.

⁴⁰ Markusova babička Josefa Zarbochová zemřela 12. října 1894 ve Vídni.

⁴¹ K dovršení šestého roku věku Markusovi scházal pouhý jeden měsíc.

⁴² PhDr. František Oldřich Vaněk (1857 – 1923), magistrátní úředník, knihovník městské knihovny v Praze, odborný spisovatel a orientalista. Heslo *Vaněk František Oldřich*, in: OSN, sv. XXVI, Praha 1907, s. 394.

⁴³ Po dosažení věku dvaceti let byl Antonín Markus zplnoletněn rozhodnutím c. k. Okresního soudu pro Horní Nové Město v Praze z 10. listopadu 1906. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 2,

O tom, zda bylo soužití manželů Vaňkových a jejich dospívajícího syna Antonína klidné a šťastné, lze zcela odůvodněně pochybovat.⁴⁴ Zpočátku byl vztah mezi otčímem a jeho nevlastním synem zřejmě bezkonfliktní. Vypovídají o tom nejen Antonínovy dopisy, které psal z Obory rodičům do Prahy, ale i Vaňkovy přípisy na matčiných odpovědích.⁴⁵ Dochovaná korespondence prozrazuje, že během několika málo let byl tento vztah vážně narušen. Neshody mezi oběma muži vyústily v roce 1906 v závažný spor, který mezi sebou oba zúčastnění řešili dokonce písemně. František Vaněk v dopise z 12. srpna 1906 Markusovi sděluje: „*Netouže po ničem tak velice, jako aby už konečně nastal domácí mír, aby zjedнан byl doma jakýsi modus vivendi, rozhodně a neodvratně kladu si tyto dvě podmínky: 1.) aby nevl[astní] syn Antonín způsobiv mi v květnu t[ohoto] r[oku] svým jednáním nejen hluboké rozrušení myslí, nýbrž i téměř úplný rozvrat domácího života, mě s upřímnou lítostí odprosil; 2.) aby po dobu, když ještě hodlá prodlévati v mém bytě, s náležitou úctou ke mně se choval a ničeho nadále proti mé vůli neb bez mého vědomí neučinil. Já naopak slibuji jemu, že od něho nikdy ničeho pozitivního požadovati nebudu.*“⁴⁶ Co vyvolalo ono hluboké rozrušení Vaňkovy myslí a téměř úplný rozvrat v rodině? V Markusově pozůstalosti se dochovaly dvě nedatované verze konceptu odpovědi na otčímovy postuláty, z nichž vyplývá, že záminkou k „ostré výměně názorů“ mezi oběma zúčastněnými byla Antonínova účast v řadách zakladatelů České ligy akademické.⁴⁷ Pro klid v rodině Markus z Ligy vystoupil, vyjádřil své politování nad tím, že z jeho strany došlo k takové roztržce bez zlého úmyslu a Vaňkovi se nakonec omluvil.⁴⁸ Co se týče druhého

sign. A-2, kart. č. 1.

⁴⁴ Markus se v pozdějších letech o svém otčímovi vyjádřil následovně: „*Ale nevlastní otec můj byl též velký podivín a trvalý život s ním těžko se snášel.*“ Antonín MARKUS, *Naše maminky*, s. 133.

⁴⁵ Matčin dopis Antonínovi psaný v Praze 3. srpna 1896 obsahuje následující Vaňkův přípis: „*Milý Toníku! [...] Měj se tedy dobře a piš mi opět brzy [...] Přijmi i ty vroucí můj pozdrav od svého Franty, jenž se již těší, až opět k němu přilezeš do postele!*“ V dopise ze 4. září 1896 se ujišťuje o Antonínově přízni: „*Můj milý Toničku! Již se zase těším, že Tě zas uvidím. Vid', že mne i Ty máš rád a že si i na mne přece někdy vzpomeneš! Brzy Tě budu opět mít! Tvůj Vaněk.*“ V dopise z 21. srpna 1897 se Markus obrací na oba rodiče a poté samostatně i na svého otčima: „*Drahý tatínku! Děkuji ti mnohokrát za to, že opatruješ mé rybičky. [...] Často na Tebe a maminku vzpomínám. Tvůj vděčný syn A. Markus.*“ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 38, sign. C-a-5, kart. č. 3.

⁴⁶ Tamtéž, Vaňkův dopis Markusovi z 12. srpna 1906.

⁴⁷ Česká liga akademická byla založena v roce 1906 jako sdružení katolického vysokoškolského studentstva. Byla koncipována jako vzdělávací instituce, která měla vedle utvrzování víry a katolicismu rozšiřovat životní obzor svých členů prostřednictvím přednáškové činnosti, organizování literárních a hudebních večírků, diskusních posezení, exkurzí, výletů atd. Její činnost byla násilně ukončena za nacistické okupace. Obnovena byla v roce 1945, definitivně zanikla v roce 1949. Antonín Markus krátce pracoval v jejím výboru. Pavel MAREK, *Český katolicismus 1890-1914*, Olomouc – Rosice 2003, s. 198-199.

⁴⁸ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 38, sign. C-a-5, kart. č. 3, Markusův dopis Vaňkovi, b. d. [srpen 1906].

bodu, Markus rozhodně odmítal, že by se kdy ke svému otčímovi choval neuctivě, ba právě naopak. Slíbil mu, že pro příště nebude dělat nic proti jeho vůli nebo bez jeho vědomí, ale zároveň si neodpustil výtku směřovanou Vaňkovi: „*Vyhražuji si však, aby mi bezdůvodně nebylo bráněno ve věcech zcela malicherných, jako nositi rukavičky, účastniti se věnečků nebo soirrés,*⁴⁹ *pěstovati s měrou nějaké sporty apod. Rovněž nebudiž činěn na mne nátlak, pokud se týče mého přesvědčení. [...] Naproti tomu však žádám, aby i se mnou bylo nakládáno ze strany mého p[ana] p[oručníka] poněkud lépe než doposud. Zejména prosím, aby nadále ve svém slovníčku titulatur měl pro mne trochu slušnější oslovení, než „darebáku, lotře n[ebo] lumpe.“* Markus v dopise vyjádřil obavy, že klid v rodině nebude mít dlouhého trvání. Vycházel ze zkušenosti z předchozích let a k tomu napsal: „*Kolikráte již mezi námi udály se takové scény smírné. Já myslel to vždy poctivě, vždy však, při sebemenší příčině, již nikdo jiný by si nevšímal, obnovil jste zase „stav válečný.“ Trvá to již kolik roků, vždy spor se točí kolem mne. Jasněji a jasněji zřím, že já jsem Vám v cestě, že já jsem Vám překážkou. Cítím dobře to na sobě, že ustavičnými svými spory jste podryl moje dříve skálopevné zdraví, můj duševní stav je přímo k nesnesení. Vždy více nabývám toho přesvědčení, že budu-li odstraněn já, navrátí se klid do domácnosti Vaší. [...] Kolikráte už jsem si v lese v úkrytu tak z hloubi srdce zaplakal.*“⁵⁰ Předání obsáhlé odpovědi Vaňkovi zprostředkovala Markusova matka. Syn si v přiloženém dopise posteskl: „*Drahá matinko! V příloze zasílám Ti odpověď na postuláty otčímovy. Jináče psáti jsem nemohl. Jen s největším přemáháním mohl jsem se zdržeti, abych mu nenapsal pravdu celou. Jsem opravdu stále tak rozrušen, že nejsem ani s to, abych napsal kloudný koncept. Což to má trvati věčně? [...] Což ten člověk nemá kousku citu pro mne. Myslí o mně, že jsem kus dřeva? Vždyť přece také cítím a každé slovo jeho je pro mne vždy bodnutím. Což jsem opravdu tak špatný, že pro mne není jiného oslovení, než „ten darebák“? Čím jsem mu ublížil? Nevím toho dosud. [...] Ruce Ti líbá Tvůj nešťastný Tonda.*“⁵¹ Není mi známo, která z obou verzí odpovědi nakonec dostihla svého adresáta.⁵² Jisté je, že alespoň prozatím došlo u Vaňků ke zklidnění již tak rozjitřené situace. Matka obratem informovala syna o tom, že otčím byl

⁴⁹ Soirrée (franc.) – večírek, akademie.

⁵⁰ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, Markusův dopis matce z 2. září 1906.

⁵² Možnost nalezení odpovědi se naskýtá v osobní pozůstalosti Františka Oldřicha Vaňka, která je deponována v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech. Archivní fond Vaněk František Oldřich sestává z osmi kantonů nezpracovaného materiálu z let 1860-1921 v rozsahu 0,8 běžných metrů a v současné době je nepřístupný.

nad jeho dopisem hluboce zamyšlený a dojatý, a prohlásil, že když Antonín všechno slíbené dodrží, bude ho mít skutečně v lásce a bude ho milovat ohromně, „totiž sakramentsky.“ Rovněž syna nabádala k trpělivosti: „*Sám víš, že zlý člověk není, a jen ta ohromná nervosa ho někdy dělá až nepřičetného, tak, že vidí strašidla při denním světle – proto musíme mít nekonečnou trpělivost.*“⁵³

Nutno se však vrátit zpět do doby, kdy se malý Antonín v důsledku sňatku své matky ocitl natrvalo v Praze. Na počátku školního roku 1895/1896 nastoupil do čtvrté třídy obecné chlapecké školy na Novém Městě. Jednalo se však o školu německou. Díky kladně vyřízené Vaňkově žádosti, adresované C. k. okresní školní radě pro české obecné a měšťanské školy v Praze, přestoupil Antonín již ve druhém pololetí na českou obecnou a měšťanskou školu pro chlapce u Nejsvětější Trojice v Praze ve Vladislavově ulici. Jeho třídním učitelem se stal Jan Dolenský,⁵⁴ autor *Dějin národa českého pro mládež*. Mezi tehdejší Markusovy spolužáky patřil například Otakar Dvořák, syn hudebního skladatele Antonína Dvořáka, Jaroslav Horejc⁵⁵ nebo Stanislav Čeček.⁵⁶ Během krátké doby se Antonín naučil poměrně dobře česky.⁵⁷ Zásahu na tom měl nepochybně jeho otcím,⁵⁸ ale i třídní učitel Jan Dolenský, jemuž se Markus v dopise z 21. června 1929 vyznává: „*Vždy jen s úctou a láskou vzpomínám Vaši Slovnosti jako vděčný žák, jenž k Vám r[oku] 1896 přišel z Vídně neznaje dobře*

⁵³ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, tamtéž, matčin dopis synovi z 5. září 1906.

⁵⁴ Jan Dolenský (1859 – 1933), učitel a později ředitel obecné a měšťanské školy ve Vladislavově ulici v Praze. Autor *Obrázkových dějin národa českého* (Praha 1900), které vypracoval na vědeckém základě podle rozvrhu univerzitního profesora Antonína Rezka. Byl redaktorem časopisů pro děti a mládež (Besedy učitelské, Květy mládeže, Mladý Čech, Mládí) a spoluzakladatelem Bolzánova sirotčince učitelského, českého Pedagogického ústavu hlavního města Prahy atd. Sám byl žákem Jaroslava Vrchlického, v době svých studií bydlel u Bedřicha Smetany. Národní politika č. 45 ze 14. února 1933.

⁵⁵ Jaroslav Horejc (1886 – 1983), český sochař a průmyslový výtvarník. V letech 1906 – 1910 navštěvoval Uměleckoprůmyslovou školu v Praze, byl žákem J. Drahoňovského a S. Suchardy. Spolupracoval s architekty J. Kotěrou a L. Machoněm. Roku 1925 získal Velkou cenu na výstavě Art déco v Paříži za skleněné vázy, roku 1937 byl oceněn řádem Orange-Nassau za sochařské ztvárnění Komenského pohřební kaple v Naardenu. V letech 1918-1948 působil jako profesor na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. František SEKANINA (edd.), *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého*, Praha 1927, s. 969; <http://www.libri.cz/databaze/kdo20/>.

⁵⁶ Stanislav Čeček (1886 – 1930), československý generál. V roce 1914 vstoupil do České družiny v Rusku, zúčastnil se bitvy u Zborova a Bachmače. V květnu 1918 v Čeljabinsku zvolen jedním z hlavních velitelů československých legií. Roku 1918 povýšen na generála, roku 1919 jmenován velitelem československých vojsk na Dálném východě. Roku 1923 absolvoval Vysokou válečnou školu v Paříži a až do roku 1929 byl náčelníkem Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Odtud byl převelen do Českých Budějovic jako velitel pěší divize. Tamtéž, s. 915; <http://www.libri.cz/databaze/kdo20/>.

⁵⁷ Školní zpráva z prvního pololetí roku 1895/1896 z německé novoměstské školy uvádí z českého jazyka v prvním i druhém čtvrtletí známku 2. Školní zprávou z Obecné školy u Nejsvětější Trojice byl Markus hodnocen ve 3. a 4. čtvrtletí známkami v mluvnici 2, 2, v pravopise 2, 2 a v písemném proslovení 2,1. Oproti tomu jazyk německý byl až na jednu výjimku hodnocen známkou 1.

⁵⁸ „*Otcím byl muž vysoce vzdělaný a za mnohé mu vděčím. Jeho vlivem dostalo se mi českého vychování a rozšířily se mé obzory, matka – jež do smrti se nenaučila česky dokonale - stala se horlivou, upřímnou českou vlastenkou.*“ Antonín MARKUS, *Naše maminky*, s. 133.

česky do 4. třídy u Nejsv[ětější] Trojice – vzpomínám, jak Vaše celá výchova a výklady českých dějin působily na naši dětskou mysl a povznášely ji, jak jste nás učil dobrou a krásnou, jak jste nás žehnal křížčkem na čelo, když jsme od Vás odcházeli na střední školu.“⁵⁹ Frekventační vysvědčení, které bylo Markusovi vydáno v roce 1897 za účelem přijetí do první třídy střední školy, uvádí u vyučovacího jazyka, stejně jako u počtů, známku dobře. Naopak z náboženství prospěl velmi dobře a chování bylo ohodnoceno jako velmi mravné.⁶⁰

Pochopitelně, nejen usilovné a svědomité studium dostatečně naplňuje život malého chlapce. „Čím mi byla Královská zahrada na Hradčanech až do mého sedmého roku, tím stalo se mi po všechna další léta chlapecká a studentská polesí Obora u Uhlířských Janovic. Jestliže se mi hradčanský ráj úmrtím dědečka Zarbocha v létě r[oku] 1893 [7. července - pozn. autorky] uzavřel, hned rokem následujícím otevřelo se mi nové el dorado v myslivně zmíněného polesí v rodině matčiny sestry Marietty, provdané za tamního revírníka Kamila Kropáčka,“⁶¹ vzpomínal po letech Antonín Markus na nejedny letní prázdniny strávené u milovaného strýčka a tetičky Kropáčkových.⁶² Desetiletému chlapci skýtala Obora příležitost k prožití mnohých dobrodružství. V jednom ze svých dopisů líčil rodičům své zážitky: „Včera pokračovali jsme na řece „Zambezi“ a jezeru Ukereve. Včera byl hrubý hon pod protektorátem strýčkovým, ale neobjevil se ani chlup. [...] Ve stavbě hradu se pokračuje. Tetička mi nechá u pekaře upéci cvilinkové⁶³ kalhoty, poněvadž zelené to již nevydrží.“⁶⁴ Koncem července téhož roku naléhal na rodiče: „Drazí rodičové! Strýček Vás prosí, byste mne dovolil do 10. září 1898 zde zůstat, poněvadž zde budou pro mne nové zajímavé věci.“⁶⁵ Snad tím měl na mysli i střeleckou a loveckou zábavu, kterou prý strýček hochům⁶⁶ rád dopřával. Se svým prvním loveckým úspěchem Antonín obeznamoval rodiče v dopise z 29. srpna 1899: „Nyní právě přišel jsem z honu, na kterémž jsem prvního zajíce zastřelil. [...] Veverky zde stále ještě činí škody olupující

⁵⁹ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 7, sign. B-1, kart. č. 1.

⁶⁰ Stupnice známek: velmi mravně – odpovídá známce 1, velmi dobře – 1, dobře – 2. Tamtéž, školní zpráva ze školního roku 1896/1897.

⁶¹ Tamtéž, inv. č. 435, sign. D-11, kart. č. 11.

⁶² Kamil Kropáček (1850–1910), knížecí liechtensteinský lesní v Oboře u Uhlířských Janovic. Byl prý velmi hezký muž, vysoké a statné postavy, velmi společenský. Jeho manželka Marietta (1867–1914), sestra Markusovy matky Karly Zarbochové, byla o 17 let mladší.

⁶³ Cvilink – hrubší lněná tkanina, jednobarevná nebo pestře pruhovaná látka používaná k potahování slavníků.

⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 38, sign. C-a-5, kart. č. 3, Markusův dopis rodičům z 6. července 1898.

⁶⁵ Tamtéž, Markusův dopis rodičům z 18. července 1898.

⁶⁶ Antonín Markus trávil prázdniny společně s bratrancem Kamilem a sestřenicí Maruší, dětmi manželů Marietty a Kamila Kropáčových.

*kůru modřínů, a proto se ještě střílí, já zastřelil čtyry.*⁶⁷ Lovecká vášň ho v následujících letech rozhodně neopustila. Koncem léta 1901 naléhal na rodiče, aby mu poslali co nejdříve slíbenou vzduchovku a terč, představující nějakou zvěř, kupříkladu divokou kačenu, „*neb čas kvapí*“.⁶⁸ Dochované Markusovy výkazy zástřelu z let 1899 – 1905 s pečlivě vedenými údaji vypovídají mnohé o druhu a počtu kusů zastřelené zvěře.⁶⁹

Další Antonínovou vášní bylo už od dětského věku fotografování. Na svůj první fotografický aparát vzpomíná takto: „*Byl jsem v primě, když jsem k Vánocům 1897 dostal splnění své touhy: fotografický aparát. Byla to jednoduchá skříňková kamera („detektivka“) na 6 desek formátu 6x9 cm, jež se vyměňovaly koženým víčkem na zadním díle skřínky. Stál asi 5 zlatých a byl koupen v závodě fotogr[afickými] přístroji a potřebami Augustina Suchánka na Ferdinandově třídě,*⁷⁰ *v paláci Wallisově*⁷¹ *naproti polic[ejnímu] ředitelství. Radost jsem měl z aparátu velikou...*“⁷² V mládí nabytých dovedností využil jednak během první světové války, kdy částečně zdokumentoval svůj pobyt na haličské frontě, a rovněž při výkonu svého pozdějšího zaměstnání.⁷³

2.3. Léta studií

Po ukončení obecné školy se Antonín rozhodl pokračovat ve studiu na gymnáziu. Protože Vaňkovi tehdy bydleli v Ječné ulici č. 3 a nejbližše se nacházelo gymnázium v Žitné ulici,⁷⁴ volba padla právě na něj. Příjímací zkoušce se Antonín Markus úspěšně podrobil v červenci 1897.

⁶⁷ Tamtéž, Markusův dopis rodičům z 29. srpna 1899.

⁶⁸ Tamtéž, korespondenční lístek adresovaný rodičům z 12. srpna 1901.

⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 435, sign. D-11, kart. č. 11.

⁷⁰ Nyní Národní třída v Praze.

⁷¹ Schwerts-Wallisův palác byl zbořen roku 1928. Na jeho místě byl na nynější Národní třídě vystavěn německým architektem Adolfem Foehrem, žákem Jana Kotěry, palác Dunaj.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Svědčí o tom dopis Hynka Grosse z 24. září 1913, v němž Markusovi píše: „*Mám potěšení z toho, že se horlivě věnujete fotografii jakožto moderní výzbroji našeho oboru.*“ Tamtéž, inv. č. 159, sign. C-d-58, kart. č. 5.

⁷⁴ Po roce 1918 bylo c. k. státní gymnázium přejmenováno na České státní gymnázium v Resslově ulici a roku 1921 na Jiráskovo gymnázium v Praze 2. Alois Jirásek tam působil jako pedagog v letech 1888-1909. Gymnázium zde sídlilo až do roku 1945. V současné době v budově sídlí Základní škola a mateřská škola.

Již v prvním roce Markusova studia adresoval František Vaněk c. k. zemské školní radě „*uctivou svou prosbu*“ o osvobození od placení školného, které tehdy činilo čtyřicet zlatých ročně, tj. osmdesát rakouských korun. Žádost zdůvodnil synovým prospěchem, jehož dosáhl v prvním pololetí primy, a současně přiložením vysvědčení nemajetnosti studenta.⁷⁵ Žadateli bylo vyhověno pouze částečně, neboť odpuštěna byla jen polovina školného platu. Oznámením ředitelství gymnázia z 9. února 1901 byl Antonín dosavadního osvobození zbaven, vzhledem ke skutečnosti, že jeho pilnost byla klasifikována pouze jako dostatečná. Obdobnou žádost podal Markusův otčím znovu ještě 30. září 1902. Přestože byl Antonín ohodnocen z mravů známkou chvalitebnou a z pilnosti náležitou, zemská školní rada jej už od placení školného neosvobodila.⁷⁶

Markusovým třídním učitelem byl od primy až do oktávy, tj. od roku 1897 do roku 1905, prof. PhDr. Gustav Zába,⁷⁷ který jej zároveň vyučoval latině, českému a německému jazyku. Dějepis a zeměpis přednášel až do septimy prof. dr. Josef Ladislav Píč, na kterého Markus s odstupem let s láskou vzpomínal: „*Profesor Píč mi učaroval od prvního okamžiku, kdy k nám vstoupil do primy a jal se nás učit zeměpisu. Měl zvláštní kouzlo osobnosti a jeho vystupování prozrazovalo ve všem velikou dobrotu srdce i ducha. Nicméně v jeho hodinách bylo ticho, jak všichni naslouchali jeho výkladu. Dovedl podati vše tak zajímavě, že upoutal pozornost i toho největšího neposedy. Měl autoritu, která si vynucovala respekt. [...] V septimě už jsem projevoval zvýšený zájem o dějepis a tu mne prof. Píč vzal několikrátě odpoledne k sobě do Muzea na výpomoc při úpravě prehistorických sbírek. Prehistorie byla hlavním oborem Píčova studia a jakkoli jsem se zájmem naslouchal, co tu jinak ne právě mnohomluvný Píč poučného pověděl, přece mne to nezaujalo natolik, aby to vzbudilo hlubší zájem o dějiny pravěku. Více mne poutaly dějiny novověku - však i ty dovedl Píč vykládati, a jak zajímavě a poutavě ...*“⁷⁸ Markus dodává, že Píč měl v obzvláštní lásce Rusko. Při vyučování prý vyprávěl o jeho dějinách a geografii nad rámeček tehdy

⁷⁵ František Vaněk v něm přiznává celkový roční příjem i s manželčinými úroky ve výši 1000 zlatých. Tamtéž, inv. č. 8, sign. B-2, kart. č. 1.

⁷⁶ Přiložené vysvědčení nemajetnosti uvádí roční příjem rodičů ve výši 2000 korun, tj. 1600 korun služného a 400 korun příbytečného, plus vedlejší příjmy 1200 korun. František Vaněk je zde uveden jako úředník v městském archivu a spisovatel. Tamtéž.

⁷⁷ Prof. PhDr. Gustav Zába (1854 – 1924), gymnaziální učitel v Litomyšli, Jičíně a Praze, klasický filolog, filozof a pedagog. Vydal kdysi hojně užívaný *Slovník latinsko-český* (1894), *Slovník česko-německý* (1898), byl též redaktorem Ottova slovníku naučného. *Prof. dr. Gustav Zába sedmdesátníkem*, Národní listy z 31. července 1924, 64, č. 210, ranní vydání, s. 3; *Dr. Gustav Zába*, Národní listy z 31. července 1924, 64, č. 288, večerní vydání, s. 1; <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/zaba.html>.

⁷⁸ SOA Třeboň, pozůstalost Antonína Markuse, tamtéž.

platných školních osnov. Některé žáky tím natolik nadchl, že se začali učit ruskému jazyku. Byl mezi nimi i Markus s kamarádem Pepíkem Reinsbergem. Oba docházeli na soukromé hodiny ke staříčce slečně Hráškové v Příčné ulici. Poté, co se to doneslo do školy, byli oba chlapci předvoláni k řediteli gymnázia Grešlovi. Ten jim vytkl, že si předem nevyžádali svolení učit se tomuto jazyku. A protože Pepíkův otec byl univerzitním profesorem a dvorním radou,⁷⁹ nebyli chlapci potrestáni a v soukromých hodinách ruského jazyka směli pokračovat. Je zřejmé, že profesor Píč měl svůj podíl na tom, jakým směrem se ubíralo další Markusovo studium. Po Píčově odchodu ze školy nastoupil na jeho místo Alois Jirásek. Markuse vyučoval ve školním roce 1901/1902 a jeho znalosti ze zeměpisu a dějepisu⁸⁰ ohodnotil na vysvědčení v obou pololetích jako chvalitebné.⁸¹ Markuse asi příliš neočaroval, neboť mu v pozdějších letech nevěnoval žádnou ze svých vzpomínek na bývalé kantory.

Během osmi let studií na gymnáziu Markus postupně nabýval vědomosti v následujících disciplínách: náboženství, jazyk latinský, řecký, český, německý, francouzský, zeměpis a dějepis, přírodopis, silozpyt, zpěv, kreslení, fyzika, těsnopis a filozofická propedeutika. Klasické vzdělání úspěšně završil složením maturitní zkoušky, které se podrobil 12. července 1905,⁸² čímž byl oficiálně uznán dospělým.

Ve svých vzpomínkách se Antonín Markus vyznává k lásce k historii, která prý byla jeho zálibou již od dob nižšího gymnázia. Ostatně, již zde byla zmínka o Píčově zásluze. Markus chtěl původně studovat práva nebo bohoslovectví, ale od toho záměru ho odradila jeho matka. Proto se nechal 5. října 1905⁸³ zapsat jako řádný posluchač na filozofické fakultě c. k. české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, kde v letech 1905 až 1910 navštěvoval přednášky Jaroslava Bidla, Gustava Friedricha, Jaroslava Golla, Josefa Kalouska, Kamila Krofty, Josefa Pekaře, Josefa Šusty, Čenka Zírta a dalších. V Markusově pozůstalosti se dochovala vysvědčení o absolvování jednotlivých přednášek ukončených kolokvii. Na všech byl ohodnocen výborným prospěchem.⁸⁴ V obou semestrech akademického roku 1908/1909 se účastnil

⁷⁹ Mohlo by se jednat o prof. MUDr. Josefa Reinsberga (1844 – 1930), profesora soudního lékařství na české univerzitě v Praze, děkana Lékařské fakulty a rektora české univerzity. Heslo: *Reinsberg Josef*, in: OSN, sv. XXI, Praha 1904, s. 443 – 444.

⁸⁰ Jednalo se o jeden vyučovací předmět.

⁸¹ SOA Třeboň, tamtéž.

⁸² Prospěch v jednotlivých předmětech: náboženství - chvalitebně, jazyk latinský a řecký - dobře, jazyk český - chvalitebně, jazyk německý - výborně, dějepis a zeměpis - (průměrem) výborně, matematika - dobře, přírodopis - chvalitebně a filozofická propedeutika - dobře. Tamtéž.

⁸³ Tamtéž, inv. č. 9, sign. B-3, kart. č. 1, seznam přednášek.

⁸⁴ Tamtéž.

historického semináře vedeného tehdy Josefem Bidlem, který svého posluchače ohodnotil na seminárním vysvědčení vydaném 23. září 1909 těmito slovy: „[Antonín Markus] se účastnil jeho cvičení pilně a činně a podal 25. července 1909 seminární práci „Stavovské apologie z r. 1618“, která byla uznána za velmi dobrou a byla doporučena k odměnění stipendiem seminárním.“⁸⁵ Bidlův návrh byl schválen a Markusovi byla přiznána odměna ve výši 60 korun.

Antonín Markus mohl být s výsledky svého studia navýsost spokojen. Bohužel, totéž nelze říci o jeho soužití s nevlastním otcem. Jak vyplývá z Markusových vzpomínek, v roce 1909 byl jejich vzájemný vztah opět velmi napjatý. Markus se proto snažil co nejdříve osamostatnit a pomýšlel tak na profesuru. Na podzim roku 1909 se přihlásil k učitelským zkouškám a odevzdal i požadovanou práci ze zeměpisu. Shodou okolností se přibližně v téže době naskytla možnost získat již od počátku roku 1910 místo ve schwarzenberském archivu v Třeboni. Odchodem Hanuše Opočenského do místodržitelského archivu v Praze se v Třeboni uvolnilo místo koncipienta, o které však jevílo zájem více uchazečů. Z dochovaných pramenů je patrné, že v obsazení alespoň tohoto uvolněného pracovního místa se uplatnil jistý protekcionismus. Doporučení Antonína Markuse coby nejvhodnějšího kandidáta měl na svědomí nejen jeho přítel Hanuš Opočenský, s nímž se znal již z dob jeho studií na gymnáziu,⁸⁶ ale hlavně univerzitní profesori, především Josef Šusta, Jaroslav Goll a Josef Pekař.⁸⁷ Nastalá situace vybízela Markuse k tomu, aby dříve než složí učitelské zkoušky, získal nejprve doktorát. Proto si koncem dubna 1910 podal na děkanátu fakulty žádost, aby mohl složit rigorózní zkoušky předčasně, již v osmém semestru studia.⁸⁸

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ V konceptu odpovědi na dopis Josefa Klica z 15. února 1941 Markus píše: „... bylo patrné, že dr. Jan Opočenský (spolužák můj z gymnasia, byl o rok výše) nemínil zůstat v Třeboni, kdežto já spíše jsem toužil a tíhnul více k archivářství nebo knihovnictví, než k profesuře, ptal se mne prof[esor] Šusta, nechtěl-li bych po Opočenském se hlásiti do archivu treboňského.“ Tamtéž, inv. č. 10, sign. B-4, kart. č. 1.

⁸⁷ „Můj doporučenec je p[an] Markus, jehož dobře znám a o němž by Vám také Goll i Pekař dali zajisté nejlepší zprávu.[...] Jest to hoch solidní, rodilý ve Vídni a jazyka německého zcela znalý – věc u nás již nevšední. Pro službu knížecí dobře by ho doporučovalo také zjevně konzervativní smýšlení, kterým jako student se netajil. Má dobré manýry a je skromný. [...] Myslím, že bychom sotva měli v kruhu našich posluchačů hocha lépe kvalifikováno.[...] ... byl bych rád, aby slušný český člověk stál vedle Vás na místě tak důležitém, jako jest největší archiv český.“ Tamtéž, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, dopis Josefa Šusty Františku Marešovi z 24. května 1910. „Snad již víte odjinud, že o místo po Opočenském se bude ucházeti M a r k u s, jenž v těchto dnech složil histor[ické] rigorosum s vyznamenáním. Více o něm poví Šusta, jakmile přijede. Já bych však též již napřed se k jeho přimluvě připojil.“ Tamtéž, dopis Jaroslava Golla Františku Marešovi z 6. července 1910.

⁸⁸ V rozmezí let 1907 - 1908 přerušil studium, aby absolvoval jako jednoroční dobrovolník osmítýdenní výcvik u pěšího pluku č. 102 a v období od 1. prosince 1907 do 30. září 1908 navštěvoval školu ve vojenské zásobárně v Praze. Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 3, sign. A-3 a inv. č. 18, sign. B-12, kart. č. 1.

Jeho žádost byla příznivě vyřízena a on tak mohl v květnu 1910 zadat k posouzení svou disertační práci na již zmíněné téma „*Stavovské apologie z r. 1618.*“⁸⁹ Hlavním školitelem Markusovy disertace byl tehdejší děkan filozofické fakulty Josef Pekař⁹⁰ spolu s Václavem Novotným. Rigorózní zkoušku z rakouských dějin a pomocných věd historických Markus složil 21. června 1910 a obstál u ní s výborným prospěchem. Zkoušel ho Josef Pekař, Václav Novotný a Gustav Friedrich. Dne 16. července se podrobil ještě vedlejšímu rigorózu,⁹¹ mimochodem opět s výborným výsledkem, přičemž zkoušejícími byli tentokrát František Drtina a Tomáš Garique Masaryk. Antonín Markus byl promován v pondělí 18. července v Malé aule pražského Karolina „za hrozné bouřky a lijavce“.⁹² Mezi gratulanty, kteří Markusovi zaslali blahopřání k významné životní události, bychom našli kromě profesorů Bidla, Friedricha, Glücklicha a Krofty, i později známé historiky a archiváře, např. Josefa Borovičku, Václava Chaloupeckého, Hynka Kollmana nebo Karla Stloukala.⁹³ Následující den po slavnostní promoci odjel Markus vlakem do Třeboně, kde byl již na vlakovém nádraží očekáván treboňským rodákem profesorem Šustou. Jejich společné kroky vedly do schwarzenberského archivu, budoucího Markusova působiště. Po představení se tehdejšímu řediteli archivu Františku Marešovi a po rozhovoru s ústředním účetním Bezečným odjel Markus ještě téhož dne poledním rychlíkem zpět do Prahy.⁹⁴

Jak již bylo výše zmíněno, rodinné poměry nebyly u Vaňkových ideální. Velmi komplikované období Markus prožíval zejména v první polovině roku 1910, o němž po letech napsal, že „*to bylo jedno z nejhroznějších pŕiletí mého dosavadního života. Rozbroje s otčím, matka na smrt nemocna a v tom všem připravovati se ku zkouškám. S pomocí boží se zdařilo, i matka vyvázla.*“⁹⁵

⁸⁹ Práce vyšla tiskem v ČČH 17, 1911, s. 58-74, 200-210, 304-315, 421-435, dle Markuse na přímé vyzvání Josefa Pekaře.

⁹⁰ Josef HANZAL, *Josef Pekař, život a dílo*, Praha 2002, s. 60-61.

⁹¹ 13. července 1910 obesílal tehdejší děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Josef Pekař Jaroslava Golla dopisem, v němž ho mimo jiné informoval o tom, že Markuse pozval k rigorosu z filozofie na 16. červenec 1910, kde měl být Jaroslav Goll promotorem: „*Milý pane profesore, Markus byl zpraven; dnes jeho matka podrobuje se těžké operaci.*“ Josef KLIK (ed.), *Listy úcty a přátelství*, Praha 1941, s. 523.

⁹² Markusova matka se promoci svého syna nezúčastnila, protože byla hospitalizována se zdravotními obtížemi v nemocnici. Slavnostního aktu byl však přítomen František Vaněk. Markus vzpomíná, že mu zapomněl poděkovat, což mu otčím nemohl zapomenout. Tamtéž, inv. č. 10, sign. B-4, kart. č. 1.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 10, sign. B-4, kart. č. 1.

2.4. Schwarzenberským archivářem

V dopise z 30. července 1910 Markus sděluje Františku Marešovi, že již obdržel zprávu o svém jmenování. Současně mu děkuje za laskavost, s níž se jeho věci ujal, a slibuje: „*Vynasnažím se, abych se osvědčil hodným důvěry prokázané mi jak Vámi, tak i p[anem] p[rofesorem], dvorním radou Gollem a prof[esorem] Šustou.*“⁹⁶

Získáním místa v třeboňském knížecím archivu se čerstvému absolventovi pražské univerzity otevírala možnost seberealizace v oboru, který tak miloval a jemuž zůstal věrný až do konce svého života. Antonín Markus byl přijat na místo provizorního archivního koncipienta k 1. srpnu 1910 s ročním platem 1 600 korun plus 180 korun příbytečného. Jeho skutečný příjezd do Třeboně se s Marešovým povolením uskutečnil až o deset dnů později. Poté, co se Markus 12. srpna 1910 seznámil s novým pracovním prostředím, snažil se postupně vniknout do nesnadného archivního systému, aby se posléze mohl věnovat úřední práci.

Ve svém novém působišti mladý Markus našel, alespoň prozatím, i své štěstí rodinné. V Třeboni se sblížil s dcerou svého nadřízeného Hermínou Marešovou.⁹⁷ Kdy, kde a za jakých okolností se tak stalo, o tom žádná zmínka v korespondenci není. Jisté je, že už na jaře roku 1911 se Antonín s Hermínou znali a udržovali spolu po dobu Markusovy nepřítomnosti v Třeboni písemný styk.⁹⁸ Na sňatek s Růžkou, jak ji důvěrně oslovoval, Markus vážně pomýšlel už v létě 1911, tedy již necelý rok po svém příjezdu do Třeboně. Starosti mu však dělalo nedostatečné finanční zaopatření budoucí rodiny.⁹⁹ Nastávajícímu tchánovi Marešovi si postěžoval, že by sice nerad známost zbytečně prodlužoval, avšak ženit se za tehdejších drahotných poměrů a k tomu bez naturálního bytu, by bylo příliš riskantní.¹⁰⁰ Svízelnou situaci vyřešil princ Jan Schwarzenberg svým rozhodnutím z 20. prosince 1911, jímž jmenoval Markuse archivním adjunktem s účinností k 1. lednu 1912, což s sebou pochopitelně neslo

⁹⁶ Tamtéž, osobní pozůstalost Františka Mareše, korespondence Antonína Markuse s Františkem Marešem 1910 - 1921, kart. č. 8 (Archivní fond se v současné době inventarizuje, proto zde není uvedeno inventární číslo a signatura).

⁹⁷ Hermína Marešová (20. 2. 1889 Třeboň – 12. 6. 1940 Praha), dcera Františka Mareše a Miroslavy Coufalové. Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 1, sign. A-1, kart. č. 1.

⁹⁸ Markus píše Marešovi v dopise z Citolib z 12. května 1911 „... *včera jsem zase psal Růžce*...“ Tamtéž, osobní pozůstalost Františka Mareše, kart. č. 8, Markusův dopis Marešovi z 12. května 1911.

⁹⁹ Služné včetně příbytečného činilo u Markuse 2192 korun. Po odečtení šesti set korun na byt zbývaly na živobytí 1592 koruny, což nedosahovalo ani sto korun měsíčně. Markus pochyboval, zda vůbec lze za takových okolností vést samostatnou domácnost. Tamtéž, Markusův dopis Marešovi z 20. července 1911.

¹⁰⁰ Tamtéž.

i zvýšení jeho dosavadního platu. Poté Markus získal od prince i povolení k sňatku a od 1. dubna 1912 též pět set korun příbytečného ročně. Svatba se uskutečnila 20. dubna 1912 v kostele sv. Štěpána v Praze.¹⁰¹

Schwarzenbergové nevlastnili pozemkový majetek pouze na jihu Čech, ale svá panství měli rovněž v Čechách severních. Konkrétně jimi byla panství Cítoliby, Mšec, Postoloprty a Lovosice.¹⁰² Na každém ze čtyř ředitelství velkostatku byl zřízen i archiv, z dnešního pohledu spisovna, na který dohlížel tamní správce.¹⁰³ Každoročně od jara do podzimu pobýval v těchto „venkovských“ archivech schwarzenberský archivář, jehož úkolem bylo především registování písemností, zapisování regist do repertářů a zakládání nashromážděných akt do fasciklů. Tato činnost se nevyhnula ani Markusovi. Jeho první „štací“ byl archiv v Cítolibeč,¹⁰⁴ jehož stav shledal jako velmi zanedbaný. O nic lépe na tom nebyly ani ostatní archivy. Situaci v Postoloprtech popisoval Marešovi následujícími slovy: „*Archiv zdejší na prvý dojem vyhlížel zpustle. Fascikle všelijak přes a vedle sebe, na všem vrstva prachu a špíny, pavučin plno, po stolech, po podlaze listí, smetí, papíry, rozložené repertáře i fascikle, a puch po ztuchlině, okna rozviklaná, několik tabulek rozbitých, archiválie u nich deštěm namoklé a plísni proniknuté, zdi otlučené. Člověk se štítil něčeho se dotknouti. A vše přeplněno, nikde místočka volného. [...]* Podobně s druhou místností. Tam to však vypadalo škandálně. Bylo nahoře, na fasciklech několik ptačích hnízd, asi pět vrchovatých lopat ptačího trusu jsem dal vynést Dal jsem vše očistiti. [...] Tady se se vším zacházelo barbarsky.“¹⁰⁵ Bylo tedy na Markusovi, aby dříve než začne se zakládáním akt, kterých bylo všude „*ne za tři, ale třicet roků*“,¹⁰⁶ uvedl archivní místnosti do patřičného pořádku. Pracoval rád a s chutí, denně od šesti ráno do dvanácti a od jedné hodiny po poledni do sedmi večer.¹⁰⁷ V Postoloprtech trávil mezi akty dokonce i neděle, ale s dobrým vědomím, že dělá více, než zač je placen.¹⁰⁸ Kromě toho Markus přicházel neustále s novými návrhy, jak zefektivnit archivní práci, a pravidelně o tom

¹⁰¹ Tamtéž, KS České Budějovice I., manipulace III (1924-1949), spory občanské před samosoudcem, sign. Ck IIa 239/27, kart. č. 204, případ rozluky Markus – Markusová.

¹⁰² Státní archiv v Třeboni, *Průvodce*, s. 36.

¹⁰³ V dopise z 28. května 1911 píše Markus Marešovi z Citolib „... někteří – výjimek bude asi málo – na archiv jim svěřený pohlížejí sotva jinak než na bolest a „rumplkamr.“ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Františka Mareše, kart. č. 8.

¹⁰⁴ Shodou okolností se Antonín Markus ocitl v roce 1911 na stejném místě jako před lety jeho děda Josef Zarboch Ten se mezi roky 1843-1846 učil zahradnickému řemeslu v citolibské zámecké zahradě. Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 483, sign. VI-I-6, kart. č. 18.

¹⁰⁵ Tamtéž, osobní fond Františka Mareše, kart. č. 8, Markusův dopis Marešovi z 31. července 1912.

¹⁰⁶ Tamtéž, Markusův dopis Marešovi [říjen 1912].

¹⁰⁷ Tamtéž, Markusův dopis Marešovi z 1. června 1911.

¹⁰⁸ Tamtéž, Markusův dopis Marešovi z 30. července 1912.

ve svých dopisech informoval Františka Mareše. Během let 1910-1914 Markus osobně navštívil a „zrestauroval“ venkovské archivy v Cítolibeč, Dlouhé Vsi, Hluboké, Chýnově, Lovosicích, Mšeci, Postolprtech a Vimperku.¹⁰⁹

Ve volných chvílích, kterých mu při té práci jistě mnoho nezbývalo, se v létě 1911 připravoval na vykonání zkoušky pro státní archivní službu.¹¹⁰ Té se podrobil ve dnech 27. a 28. července 1911 v Ústavu pro rakouský dějepyt při univerzitě ve Vídni.¹¹¹

Naopak v zimních měsících dlel Markus převážně v třeboňském archivu, kde vykonával rutinní archivní práci. Kromě toho se průběžně a s velkým nadšením věnoval vyhledávání vhodných pramenů pro tehdy vznikající soupisy památek.¹¹² K součinnosti byl vyzván Zdeňkem Wirthem, s nímž navázal spolupráci již roku 1911,¹¹³ a kterou násilně přerušila první světová válka. Pokračovali v ní ihned po návratu z fronty.

Krátce před tím, než Antonín Markus narukoval do první světové války, byl dekretem z 30. května 1914 jmenován korespondentem centrální komise pro péči o památky.¹¹⁴ Původně měl v úmyslu tuto funkci nepřijmout. Cítil se totiž dotčen, že nebyl o záměru památkové rady předem informován. Záhy následovalo ještě jmenování konzervátorem Archivní rady při Ministerstvu vnitra ve Vídni. Jak vysvítá z dochované korespondence, obě jmenování Markus nakonec přijal. Ale protože

¹⁰⁹ Tamtéž, Markusův dopis Marešovi ze 7. dubna 1914.

¹¹⁰ Však také Marešovi píše: „... jen se mi pořád zdá, že na tu zkoušku ničeho neumím. No, víc než propadnouti nemohu.“ Tamtéž, Markusův dopis Marešovi z 12. června 1911.

¹¹¹ Zkouška sestávala ze dvou částí, písemné a ústní. Obě složil z paleografie a diplomatiky, ústní byla navíc doplněna o prověření znalostí z chronologie a archivnictví. Komise sestávající z prof. dr. Emila von Ottenthala, tehdejšího ředitele Institutu, Oswalda Redlicha a Alfonse Dopsche jednomyslně rozhodla o uspokojivém výsledku („befriedigende Erfolge“) obou zkoušek. Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 11, sign. B-5, kart. č. 1.

¹¹² Soupis památek historických a uměleckých v království Českém (později Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé) byla edice, kterou vydávala Archaeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v rozmezí let 1897 – 1918 (v letech 1921-1937 pod názvem Archaeologická komise při České akademii věd a umění).

¹¹³ „Nutno tudíž jen vítati Váš záměr opraviti chyby českého vydání [Josef BRANIŠ, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém VIII, Politický okres Česko-Budějovický, Praha 1900 – pozn. autorky; dále jen „Soupis“*] textem německým a rád – seč mé slabé, namnoze ne dosti odborné síly stačí – budu přispívati k Vaší práci. Ovšem, mám úkolů hodně, a nerad bych se příliš tříštil, a nechci též slibovati, co bych snad později splniti nemohl. Než kdo právě jiný, než úředníci kníž[ecích] archivů, měli by v tomto případě těžiti z našich archivních pokladů?“ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 18. září 1911.

¹¹⁴ Vznikla 31. prosince 1850 jako Centrální komise pro výzkum a zachování stavitelských památek. Od roku 1859 fungovala pod názvem Centrální komise pro péči o památky a její působnost byla rozšířena i na památky movité. V českých zemích bylo v rámci této komise ustanoveno 14 zemských konzervátorů pro Čechy a 1 pro Moravu. Působnost konzervátorů se vztahovala na jeden či více politických okresů, v nichž měli dbát na archiválie a archivy v přímém držení státních orgánů. Jejich hlavní činností bylo pořizovat soupis památek a dohlížet na to, aby tyto památky nebyly ohrožovány.

do vypuknutí první světové války zbývala jen velmi krátká doba, nestačil v těchto funkcích vyvinout jakoukoli aktivitu.

Zpráva o vyhlášení mobilizace zastihla Markuse v Protivíně 26. července 1914. Okamžitě si sbalil své věci a odjel do Třeboně, kde ještě týž den večer obdržel obsílku s pokyny k narukování. Antonín Markus náležel ke třináctému sborovému velitelství, které mělo sídlo v Záhřebu.¹¹⁵ Do chorvatské metropole odcestoval vlakem přes Vídeň v úterý 28. července 1914. Ihned po svém příjezdu se hlásil v zásobovacím skladišti, kde se dozvěděl o svém přidělení k polní pekárně, jejímž úkolem bylo zásobování 36. pěší divize chlebem. Dne 4. srpna 1914 byla tato pekárna včetně veškerého příslušenství naložena do vlaku a podle mobilizačního plánu směřovala přes Vinkovce a Županje na balkánskou frontu. Ačkoli Antonín Markus nikdy nebyl přímým účastníkem bojů, měl možnost, leckdy v těsné blízkosti bojové linie, sledovat důležité vojenské operace, kupříkladu boj o Drinu.¹¹⁶ Na místa, kde ještě před málo okamžiky běsnil lítý boj, se Markus dostával zpravidla záhy po ukončení bitvy a své bezprostřední dojmy a popisy opuštěného bojiště barvitě líčil v dopisech adresovaných matce a manželce. Polní pekárna byla téměř vždy etablována v bezpečné vzdálenosti od takzvané *švarmlinie*, někdy dokonce až 40 km vzdálené,¹¹⁷ a tak Markusovi a jeho společníkům nehrozilo bezprostřední nebezpečí. Sám se o tom zmiňuje v dopise matce z 6. října 1914: „*My tréňáci¹¹⁸ jsme arcit' dobře chráněni a zdá se, že při vítězném postupu našich vojsk nějaké přepadnutí nás jest vyloučeno, aspoň té doby – a kdyby, pak jsme právě vojáci a víme, jak konati svou povinnost.*“¹¹⁹ Operování páté a šesté rakousko-uherské armády na Balkáně skončilo na sklonku roku 1914 dosti neslavně. Velký podíl na tom měl její velitel a polní zbrojmistr Oskar Potiorek. Rakousko-uherská armáda se srbskému útoku zahájenému 3. prosince 1914 nedokázala ubránit. Následný čtrnáctidenní ústup v kombinaci se špatným počasím a nedostatkem potravy vojáky velmi vyčerpal a přinesl velké ztráty na lidských

¹¹⁵ Třinácté sborové velitelství mělo teritoriální působnost pro oblast Chorvatska a Slavonska, velitelem sboru byl generál jízdy Adolf Svobodný pán z Rhemen na Barenfeldu. Třináctému sborovému velitelství byla podřízena i 36. pěší divize s velitelem podmaršálkem Klaudiem Czibulkou, v níž byl zařazen Antonín Markus. Libor NEDOROST, *Češi v 1. světové válce. 1. díl. Mým národům*, Praha 2006, s. 216.

¹¹⁶ Pátá rakousko-uherská armáda, jejíž součástí byl i 13. armádní sbor, měla za úkol přechod řeky Driny a průchod údolím Jadru k Valjevu. Tamtéž, s. 202.

¹¹⁷ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 34, sign. C-a-1, kart. č. 3, Markusův dopis manželce Hermíně z 26. prosince 1914.

¹¹⁸ Trén – vozatajstvo, transportní a přepravní služba armády zabezpečující přepravu bojovného i nebojovného materiálu jednotky. Libor NEDOROST, *Češi*, s. 239.

¹¹⁹ SOA Třeboň, tamtéž, inv. č. 38, sign. C-a-5, kart. č. 3, Markusův dopis matce z 16. října 1914.

životech.¹²⁰ V druhé polovině ledna 1915 zahájil třináctý sbor přesun na severní bojiště. Divize, v níž by zařazen Antonín Markus, náležela nyní k sedmé armádě, které velel generál Pflanzner-Baltin. Po boku polní pekárny Markus prodělal Pflanzner-Baltinovu ofenzivu napříč Bukovinou a absolvoval přechod Karpat, aby konečně 18. února 1915 stanul na haličské půdě. Ve východní Haliči setrval až do odchodu na italskou frontu v květnu roku 1918.¹²¹ Právě v době Markusova působení v Itálii se mu 20. května 1919 narodil syn Antonín.

Svou první čtrnáctidenní dovolenou dostal Markus až 5. července 1915 po téměř celoročním odloučení od své rodiny a svého zaměstnání.¹²² Domů se během války vrátil ještě několikrát. Vždy stihl v Praze krátce navštívit svou matku a otčíma i tamní přátele. Většinu času stráveného v Třeboni věnoval pochopitelně manželce Hermíně, nikdy ale neopomenul zajít do archivu, aby si „*s rozkoší labužníka zašťoural tu i onde a ochutnal trochu.*“¹²³

Teprve 20. října 1918 byl Antonín Markus po déle jak čtyřleté službě v poli přeložen k vojenské zásobárně do Lince.¹²⁴ Dlouho tam ovšem nepobyl. Když 28. října rakouská vláda oficiálně oznámila, že je připravena přistoupit na podmínky amerického prezidenta Wilsona a začít vyjednávat o příměří, Češi si toto rozhodnutí vyložili jako vyhlášení kapitulace Rakouska a v tentýž den vyhlásili samostatnost. K nim se okamžitě připojili Slováci, kteří se tak zbavili tíživé maďarské nadvlády. Záhy po rozpadu monarchie byla dne 1. listopadu 1918 vyhlášena republika Německé Rakousko.¹²⁵ Antonín Markus se již jako československý státní občan necítil vázaný povinnostmi k armádě nově vzniklého státního útvaru a proto už 2. listopadu 1918 opustil Linec a odcestoval do Třeboně. Nicméně jeho vojenský poměr nebyl dosud vyjasněn a on se tak neustále obával, že bude muset opět opustit vše jemu tak milé a drahé. Počátkem ledna 1919 byl vyzván k nastoupení činné vojenské služby ve Vojenské zásobárně v Praze. Obrátil se proto dopisem ze 7. ledna 1919 na přítele Wirtha

¹²⁰ „*A tak Ruma stala se zotavovací stanicí třináctého sboru. Však bylo nám toho zastavení také skutečně zapotřebí. Ústup ze Srbska nebyl žádnou maličkostí, nebyl to vlastně ani žádný spořádaný ústup, nýbrž skutečný útěk. Ty dny od devátého do třináctého prosince byly daleko horší našeho prvního útěku ze Srbska v dnech srpnových.*“ Tamtéž, inv. č. 436, sign. D-12, kart. č. 11.

¹²¹ Na italské frontě působil s polní pekárnou na Planině sedmi obcí u Asiaga. Tamtéž, inv. č. 3, sign. A-3, kart. č. 1.

¹²² Tamtéž, inv. č. 436, sign. D-12, kart. č. 11.

¹²³ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 6. srpna 1915.

¹²⁴ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 3, sign. A-3, kart. č. 1.

¹²⁵ „Deutschösterreich“ byl až do podepsání mírové smlouvy v roce 1920 oficiálně používaný název pro Rakouskou republiku.

s prosbou o intervenci, aby mu už „*od vojny dali pokoj.*“ Přimluvy nakonec nebylo zapotřebí a Antonín Markus byl v hodnosti vojenského záložního zásobovacího oficiála činné vojenské služby zproštěn.¹²⁶ Ještě před tím, 4. ledna 1919, písemně zažádal Ministerstvo národní obrany v Praze za přijetí do svazku Československé armády coby gážisty neaktivního stavu v evidenci zeměbrany.¹²⁷

Po svém příjezdu do Třeboně se Antonín Markus ihned vrátil k archivní a vědecké práci, od níž byl po celou dobu války odloučen a jež mu velmi scházela. Netajil se však tím, že mnohé ze svých předválečných poznatků získaných z archivního materiálu zapomněl a musel si je postupně znovu osvojit. Kupříkladu v korespondenčním lístku z 2. prosince 1918 si Zdeňku Wirthovi posteskl „... *už si zase pomalu zvykám předválečně choditi do kanceláře a ponenáhlu opět se orientuji. Stále ještě nalézám věci mi úplně neznámé, a přece jsem to sám před vojnou psal. Dementia bellica...*“¹²⁸ V treboňském archivu Markuse v první řadě čekalo zpracování a periodické zakládání nových přírůstků písemností z jihočeských schwarzenberských velkostatků, které de facto ustalo jeho odchodem do války. Tento časově náročný úkol nesl na svých bedrech sám, neboť asistent treboňského archivu¹²⁹ tou dobou studoval na Státní archivní škole v Praze. Přesto si Markus našel čas na vypracování návrhu na novou organizaci schwarzenberského archivnictví, který v lednu 1919 odeslal k posouzení Kamilu Kroftovi. Návrh vznikl jako reakce na připravované zestátnění schwarzenberských velkostatků v rámci takzvané první pozemkové reformy.¹³⁰ Ještě před tím se 20. listopadu 1918 uskutečnila porada českých archivářů, takzvaná Anketa, na níž bylo prezentováno několik koncepcí budoucí organizace českého archivnictví. Adolf Ludvík Krejčík zde předložil návrh na zřízení několika resortních archivů, přičemž jedním z nich měl být i archiv zemědělský. Krejčík svou myšlenku prosadil a už v říjnu 1919 dosáhl zřízení Československého státního zemědělského

¹²⁶ SOA Třeboň, tamtéž, potvrzení Evidenční vojenské zásobárny v Praze ze dne 30. listopadu 1918.

¹²⁷ Dekretem ministra národní obrany Václava Klofáče ze dne 13. prosince 1919 byl Markus zpětně k 1. listopadu 1919 jmenován kapitánem zásobovacího sboru v záloze. Tamtéž.

¹²⁸ Tupost (pošetilost) válečná; ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův korespondenční lístek Wirthovi z 2. prosince 1918.

¹²⁹ Jednalo se o Václava Hadače. Jaroslava HOFFMANNOVÁ – Jana PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník archivářů českých zemí*, Praha 2000, s. 201. Hadač byl absolventem I. kurzu Státní archivní školy z let 1919 -1921. Josef KOLLMANN, *Státní archivní škola v Praze (Příspěvek k dějinám archivního školství)*, SAP 32, 1982, s. 298.

¹³⁰ Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového, tzv. záborový zákon, z 16. dubna 1919, stanovil hranici pozemkové držby rozhodující pro úpravu pozemkového vlastnictví. Záboru podléhala veškerá půda nad 150 ha orné půdy a 250 ha půdy vůbec (tzv. velký majetek pozemkový). Záboři byly provedeny bez finanční náhrady původním majitelům. Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000, s. 92.

archivu. Antonín Markus se obával, aby v souvislosti s připravovanou pozemkovou reformou a potažmo se zestátněním patrimoniálních archivů nedošlo k propadnutí toho třeboňského ministerstvu zemědělství, jemuž nově zřízený archiv podléhal.¹³¹ Markusovy obavy se nakonec nenaplnily, ačkoli jednání o osudu schwarzenberského archivu se vlekla ještě dlouhé roky.

Nedlouho po skončení války vyzval Jan Nepomuk kníže ze Schwarzenbergu své zaměstnance, kteří bojovali na frontách Velké války, aby sepsali své vzpomínky. Antonín Markus výzvu vyslyšel a okamžitě se pustil do práce, „*aby paměti ty, za čerstvosti upomínek sepsané, dochovaly se budoucnosti.*“¹³² Kromě toho se i nadále věnoval dějinám panství Hluboká, na kterých úzce spolupracoval se Zdeňkem Wirthem, a nově také dějinám schwarzenberských archivů.

Antonín Markus pozorně a s velkým zájmem sledoval tehdejší politickou situaci v zemi, která ho velmi znepokojovala. Ve svých dopisech nad ní často vyjadřoval hluboké zklamání a nejednou si posteskl, že si leccos představoval jinak. Zdeňku Wirthovi v dopise z 20. listopadu 1919 píše: „*Plakal bych, když si vzpomenu, kterak [roku] 1917 jsme si malovali ten náš budoucí samostatný stát cestou na dovolenou – a teď takováhle karikatura.*“¹³³ Soupeření socialistických stran mezi sebou označil za neurvalé a surové a byl jím zcela znechucen. Velmi intenzivně jej pocítil zejména v maloměstské Třeboni a v jejím blízkém okolí, kde každý své politické odpůrce znal téměř osobně. Národní svornost, kterou pamatoval z dob války, vzala za své a to se ho velmi dotýkalo. Ačkoliv Antonín Markus nebyl v tomto období politicky organizován, v jednom z dopisů Zdeňku Wirthovi se přiznal, že nejbližší je mu svým programem strana lidová.¹³⁴ Do politického života Markus vstoupil v roce 1922, kdy byl přijat za člena Československé strany lidové. Přestože v roce 1925 figuroval na kandidátní listině do Národního shromáždění

¹³¹ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní fond Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 19. dubna 1919 a Wirthův dopis Markusovi z 2. května 1919.

¹³² Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 16. února 1919; Markusovy ručně psané vzpomínky jsou součástí jeho pozůstalosti a stále čekají na své zpracování. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 435, sign. D-11 a inv. č. 436, sign. D-12, kart. č. 11.

¹³³ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 20. listopadu 1919; „*K tomu přistupuje to strašlivé zklamání, jež je tím větší, čím větší bylo naše nadšení z 28. října 1918. Aspoň já žiji pod stálou, hrozně tíživou depresí takového pocitu nezměrného zklamání. Rád bych byl optimistou, ale nemohu jím býti. Vidím jen černě do budoucnosti.*“ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 17. ledna 1920.

¹³⁴ Tzn. Československá strana lidová; „*Nejsem v žádné politické straně organizován – hledám více ideálů a vidím všude jen hmotářství. Ještě nejvíce ideálnosti spatřuji dnes ve straně lidové. Není to populární, ale to již bývá osudem menšin ... Koniáš je přece jen menší zlo než šmeral.*“ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 17. ledna 1920.

za Českobudějovický kraj,¹³⁵ jeho působení v politice nebylo nijak výrazné. Byl nespokojený s politickou linií strany, a proto z ní v roce 1928 vystoupil. Následujících dvacet let se Markus politicky vůbec neangažoval. O správnosti svého počínání byl přesvědčen do té míry, že ani v obecních volbách v roce 1938 nepřijal nabídku třeboňského dělnictva, aby byl zařazen na kandidátku místního zaměstnanectva. V tomto případě ovšem sehrálo značnou roli jeho znechucení a celkové vyčerpání po přestálých bojích o třeboňský archiv, o kterých bude ještě zmínka.¹³⁶

Vraťme se ale zpět do prvních let nově vzniklé republiky. Markusově kritice neušel ani špatný stav státních financí a nedostatečné zásobování, které považoval za horší, než bylo za Rakouska. Vadila mu rovněž všestranná nekázeň a demoralizace společnosti.¹³⁷ Ovšem ani situace v Maďarsku, a posléze i na Slovensku, nebyla zdaleka uspokojivá. Zjara roku 1919 byla vyhlášena Maďarská republika rad a nedlouho poté, 16. června 1919 došlo v Prešově k vyhlášení Slovenské republiky rad. Zprávy, které odsud přicházely, spolu s obavami z šířícího se bolševismu, vystupňovaly Markusovy obavy z možné mobilizace a nového válečného konfliktu. I s nimi se nejednou svěroval Zdeňku Wirthovi.¹³⁸ Naštěstí oba dočasné státní útvary neměly dlouhého trvání. Slovenská republika rad přestala existovat už 7. července 1919, tedy v den, kdy bylo území, jež ovládala, obsazeno československou armádou.

Je pravděpodobné, že koncem roku 1919 se Markusova pozornost soustředila spíše než na bezútěšnou politickou situaci na očekávaný přírůstek do rodiny. Byl jím syn Jiří narozený 3. prosince 1919.¹³⁹

¹³⁵ Václav HADAČ, *Abrahamoviny PhDr. Antonína Markusa*, Jihočeský obzor z 24. října 1936, 31, č. 44, s. 3.

¹³⁶ V dopise panu správci [Bohužel, nepodařilo se mi identifikovat konkrétní osobu.] z 12. května 1938 zdůvodňuje Markus své rozhodnutí následovně: „*Bud'te jisti, že za jiných okolností bych rád Vaši výzvě vyhověl. [...] Po bojích o archiv v r[oce] 1936 byly všechny mé lepší snahy loni tak ztlumeny, že mi přešla všechna chuť k jakékoliv iniciativě, a co horšího, podlomily sílu mých nervů.*“ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 26, sig. B-20, kart. č. 2.

¹³⁷ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní fond Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 20. listopadu 1919.

¹³⁸ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi z 25. března 1919. Zde se Markus kromě jiného zmiňuje o tom, co se v Třeboni proslýchá, že prý Němci u Nových Hradů překročili československé hranice a Český Krumlov že hoří. Řada třeboňských rodin prý již měla sbaleno a byly připraveny odjet.

¹³⁹ SOA Třeboň, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, osobní spis Antonína Markuse.

2.5. Ve službách státu

Již na sklonku roku 1918 měl Markus možnost přijmout místo referenta pro archivy na Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze. Nabídka přišla od přítele Zdeňka Wirtha, který na ministerstvu zastával funkci přednosta oddělení pro ochranu památek.¹⁴⁰ Markus tehdy odmítl s odůvodněním, že má existenční zaopatření, třeboňské pracoviště se mu líbí a že do ministerstva patří jen ti nejlepší a nejschopnější.

Na jaře 1920 přišla Markusovi od Ministerstva školství a národní osvěty, respektive opět od Wirtha, nová nabídka na obsazení místa kulturního referenta při zástupci Československé republiky v rakouské sekci reparační komise ve Vídni. Úřad reparačního komisaře republiky Československé v rakouské komisi reparační vznikl na základě článku 179 Saint-Germainské mírové smlouvy.¹⁴¹ Úkolem komise bylo provedení spisové rozluky s Rakouskem, což obnášelo jednak vyloučit spisy týkající se Československé republiky ze spisoven rakouských ministerstev, a rovněž zjišťovat a vymáhat navrácení archiválií a jiných uměleckohistorických památek odvezených v minulosti do Vídně. Markus zpočátku váhal, zda nabídku přijmout či ne. Nebyl si jist, zda na takový úkol vůbec stačí a Wirthovi odpověděl „... víte, že je mým zvykem přísná autokritika a nerad bych tam hudlařil – tož tedy můj souhlas máte aspoň

¹⁴⁰ V dopise z 30. října 1961 píše Markus Kazbundovi „... a neopustil jsem potápějící se koráb ani v r[oce] 1918, ani v roce 1921, kdy Wirth (a také Šusta, tehdy ministr školství, mne chtěl dostat do MŠANO). [...] Když jsem se v listopadu 1918 vrátil z války, byl Wirth už v min[isterstvu] školství jako přednosta oddělení pro ochranu památek. Vedle Morávka byli u něho i Kamil Novotný, Krofta a Borovička. Tito dva poslední tam nebyli natrvalo a Wirth chtěl, abych tam šel jako referent pro archivy. Řekl jsem mu tehdy „ne“ ...“ Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 30. října 1961.

¹⁴¹ Ministerská rada schválila statut Úřadu 24. dubna 1920 pod č. j. 10374/pres-1920. Reparační komisař měl zastupovat republiku v rakouské sekci pařížské reparační komise a řešit věci přikázané mu ministerstvem zahraničí v dohodě s resortními ministerstvy. Statut zároveň zakazoval přímý styk jednotlivých resortů s rakouskými úřady. Úřad reparačního komisaře sestával z referátů zřízených pro jednotlivé skupiny problémů: vnitřní správa, finance, doprava, kultura apod. Personál Úřadu přidělovalo ministerstvo zahraničí v dohodě s resorty. Československým reparačním komisařem byl ustanoven Dr. Bohdan Zahradník, vybavený titulem zplnomocněného ministra. Ten zamýšlel rozdělit Úřad reparačního komisaře na Úřad delegace ČSR v reparační komisi a Hlavní likvidační úřad ČSR ve Vídni. K dělení nakonec nedošlo, ale začalo se používat označení "Úřad zástupce ČSR v rakouské sekci reparační komise ve Vídni". Úřad reparačního komisaře byl výnosem ministerstva zahraničí ČSR z 27. dubna 1921 přičleněn k vyslanectví (vídeňská sekce reparační komise byla zrušena a převedena zpět do Paříže) jako pátý odbor pro provádění mírové smlouvy, vedený Dr. Zahradníkem a podřízený ministerstvu zahraničí ČSR. Ke zrušení pátého odboru došlo 15. listopadu 1921, ovšem práce pokračovaly i nadále. Teprve koncem roku 1923 byla zřízena při vyslanectví zvláštní "Kulturně historická komise", do jejíž kompetence přešla především agenda spisové rozluky. Miroslav KUNT, *Likvidační komisař pro ministerstvo železnic Vídeň, (1896) 1918 – 1923 (1925), Inventář*, Praha 2006, s. 2; Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Rakouskem byla podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 a ve Sbírce zákonů a nařízení byla vyhlášena pod číslem 507/1921.

v zásadě.¹⁴² Po pečlivé rozvaze nabídku přijal a nutno podotknout, že toho nikdy nelitoval. Při své pracovní návštěvě Hluboké nad Vltavou předběžně seznámil knížete Schwarzenberga s Wirthovým záměrem s tím, že Jeho Jasnost bude v této záležitosti obeslána přímo Ministerstvem školství a národní osvěty. Pan vladař byl prý potěšen, že volba padla právě na jeho úředníka, byť ten by ve Vídni působil jako úředník státní. Podle Markusových slov byl Jan ze Schwarzenberga „*vždycky kavalírem a rozeznával obyčejně dovolenou od dočasného přerušení služby*“.¹⁴³ V této souvislosti s povděkem vzpomenu toho, že měl „dovolenou“ po celou dobu vojny.¹⁴⁴ Pravdivost Markusových slov potvrzovalo Schwarzenbergovo velkorysé gesto, jímž mu poskytl na dobu od 15. června 1920 do 30. června 1921 dovolenou s ponecháním ročního platu ve výši 9400 korun (tj. 1/3 plného platu).¹⁴⁵ Kromě toho mu umožnil ubytování ve vídeňském schwarzenberském paláci na Rennwegu.

Markusovy první dojmy z nového působiště nebyly nejlepší. Už po týdnu pobytu ve Vídni psal Wirthovi: „*Divíte se, že jsem se ještě nezmínil o tom, jak se mi ve Vídni líbí? Nevalně. Je mnoho důvodů proč. Také Vám je napíši z domova, je zde horká půda, několik táborů, rvaní mezi sebou*“.¹⁴⁶ Jeho prvotní postřeh byl správný. V několika dalších dopisech Wirthovi Markus poukazoval na rivalitu a intriky mezi jednotlivými členy komise.¹⁴⁷ Navíc mu působily starosti personální otázky, neboť podával návrhy na jmenování svých podřízených pražskému ministerstvu a vyjednával pro ně pracovní podmínky.¹⁴⁸ Ovšem ani jednání reparační komise nebyla jednoduchá. Markus během velmi krátké doby vyzoroval, že reparační komise byla třetí plochou dvou protichůdných názorů. Pro Československo byla nástrojem, který měl Rakousko donutit ke striktnímu splnění mírové smlouvy. Velké mocnosti se naopak Rakousku snažily pomoci „postavit se na nohy“, aby se pak z vděčnosti nepřipojilo k Německu.

¹⁴² ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi ze 14. května 1920; „*Hlavní má starost, abych pak svého úkolu se zhostil tak, jak Vaše ve mne kladená důvěra toho právem může očekávat. [...] Mám smíšené pocity: bojím se toho a těším se na tu práci zároveň*.“ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 19. května 1920.

¹⁴³ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 14. května 1920.

¹⁴⁴ Po celou dobu pobytu na frontě pobíral Antonín Markus plat. Rozhodnutím knížete Schwarzenberga ze 19. dubna 1916 číslo 578 byl Markus zařazen do vyšší platové třídy B XII. SOA Třeboň, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, osobní spis Antonína Markuse.

¹⁴⁵ Tamtéž, rozhodnutí knížete Jana Schwarzenberga ze 6. června 1920.

¹⁴⁶ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis ze 23. června 1920.

¹⁴⁷ Tamtéž, například Markusův dopis Wirthovi ze 14. září 1921.

¹⁴⁸ Markusovi byli podřízeni Karel Kazbunda, Jan Koniček, Zdenko Mareš, Jan Paldus a František Správný. Výčet jmen je s velkou pravděpodobností neúplný. Složku dokumentů týkající se Markusovy činnosti coby kulturního referenta reparační komise ve Vídni (SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 21, sign. B-15, kart. č. 2) jsem neměla možnost prostudovat, jelikož je dlouhodobě zapůjčena. Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 7. prosince 1920.

Za tím účelem mu byly ochotny učinit všemožné ústupky, třeba i na úkor jednotlivých vítězných států a proti jasnému znění mírové smlouvy. Pozici reparační komise Markus shledal jako velmi slabou a vyjádřil potřebu silné podpory Francie.

Práce samotná Markuse těšila, ale zároveň pociťoval lítost nad tím, že realizace Pražské úmluvy¹⁴⁹ pokračuje jen velmi pomalu. Wirthovi v dopise z 3. listopadu 1920 sděloval: „*Kdo to zde nevidí, neuvěří snad, s jakými potížemi se krok za krokem setkáváme. Co nám naše úmluva striktně zajišťuje, to zajisté už v brzké budoucnosti budete mít v Praze, ale co je nad úmluvu a jasné znění mírové smlouvy, nedělejme si iluzi, že se setkáme s nějakou zvláštní ochotou, spíše naopak.*“¹⁵⁰

I přes veškeré obtíže Markusovy „vídeňské mise“ lze za jeho největší úspěch jednoznačně považovat vydání písemností českého Korunního archivu rakouskou stranou a jeho dopravení zpět do Prahy.¹⁵¹ Zapečetěný vůz zvláštní vlakové soupravy, která dorazila na pražské Denisovo nádraží¹⁵² dne 21. prosince 1920, obsahoval celkem čtrnáct trezorů s 2080 písemnostmi oddělení českých listin vídeňského státního archivu.¹⁵³

Krátce před vypršením roční smlouvy, 25. května 1921, Markus Wirthovi písemně přislíbil, že požádá knížete Schwarzenberga o svolení s prodloužením svého pobytu ve Vídni do konce roku, bude-li toho ještě zapotřebí. Současně Wirtha ujišťoval, že z Vídně neodejde, dokud tam bude co platný. O tři dny později mu však adresoval další dopis, tentokrát se zcela opačným rozhodnutím. Dodrží sice podmínky původní smlouvy a ve Vídni zůstane do 15. června, ale prodloužit už si ji nenechá. Konkrétní důvod neuvedl, ale slíbil, že při plánované schůzce v Praze Wirthovi sdělí vše, co papíru

¹⁴⁹ Úmluva mezi Československou republikou a republikou Rakouskou v příčině provedení jednotlivých ustanovení státní smlouvy v Saint-Germain-en-Laye, podepsaná v Praze dne 18. května 1920, která umožnila provedení spisové rozluky. Jan OPOČENSKÝ, *Archivní úmluva RČS s republikou Rakouskou*, Časopis archivní školy 1, 1923, s. 51- 141.

¹⁵⁰ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 3. listopadu 1920.

¹⁵¹ Dne 18. prosince 1920 byl podepsán protokol o převzetí, ze strany československé zemským vicearchivářem dr. Rudolfem Kossem a archivářem dr. Antonínem Markusem, z rakouské strany dr. Oskarem Mitisem a dr. Ludvíkem Bittnerem.

¹⁵² Od roku 1953 se nazývalo Nádraží Praha-Těšnov. V provozu bylo do roku 1972. Ustoupilo výstavbě magistrály, budova nádraží byla odstřelena v roce 1985.

¹⁵³ Komise pro přejímání písemného materiálu z Vídně, zřízená ministerskou radou roku 1920 a jejímž tajemníkem byl dr. Klicman, převzala celkem 26 železničních vagonů (tj. 2 810 q) archivního a spisového materiálu, který byl rozdělen mezi nově vzniklá ministerstva a ústřední instituce. Státní ústřední archiv v Praze, *Průvodce po archivních fondech a sbírkách*, díl 1, Praha 1997, s. 29.

nesvěřil.¹⁵⁴ Na žádost ministra Bohdana Zahradníka¹⁵⁵ Markus ve Vídni setrval až do konce června 1920.

Troufám si říci, že Antonín Markus splnil očekávání a v roli kulturního referenta se osvědčil. Uznání se mu dostalo i od prezidiálního šéfa dr. Františka Thun-Hohensteina, který prý jeho působení v rakouské sekci reparační komise zhodnotil slovy: „*Pane doktore, měl jsem obavy, jak jsem Vám řekl při Vašem nastoupení, ale teď Vám mohu říci, že nevím, měla-li Praha víc rozumu nebo štěstí, když Vás sem poslala. Je vidět, že máte schwarzenberskou školu. [...] ... Praha měla tentokráte šťastnou ruku.*“¹⁵⁶

2.6. Přednostou archivu

Jak se ale brzy ukázalo, spěšný návrat do Třeboně nebyl pro Markuse tím nejšťastnějším řešením. Svého rozhodnutí nezůstat déle ve Vídni v pozdějších letech velmi litoval.¹⁵⁷ V Třeboni měl život sice klidnější, ale nenalézal ve své práci uspokojení. „*Okruh mého působení je mi zde přece jen příliš úzký,*“ napsal Karlu Kazbundovi v dopise ze 17. prosince 1958, v němž pokračoval až 9. března 1959. Dále si Kazbundovi posteskl: „*Neměl jsem se v roce [19]21 vracet do Třeboně, měl jsem zůstat s Tebou ve Vídni, jak chtěli Wirth i Krofta. Ten rok v reparační komisi mne plně zabíral vyouradováváním při spisové rozluce, ale pak byl bych se mohl také vrhnouti na naše dějiny v 2. polovici 19. století, přičemž zvláště mne zajímal konec monarchie*

¹⁵⁴ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 28. května 1921.

¹⁵⁵ PhDr. Bohdan Zahradník (1864 - 1926), politik a novinář. Původně katolický kněz, později řádový bratr (knihovník Strahovského premonstrátského kláštera, řádové jméno Isidor) přestoupil v roce 1919 k pravoslaví. V letech 1907-1908 byl poslancem říšské rady, v rozmezí let 1919-1920 prvním československým ministrem železnic. V letech 1920-1921 zplnomocněným ministrem v rakouské sekci reparační komise, od roku 1924 generálním ředitelem Hypoteční banky české v Praze. Miroslav KUNT, *Likvidační komisař*, s. 2.

¹⁵⁶ Thun-Hohensteinovy obavy vyvolával nízký věk tehdy čtyřiatřicetiletého Markuse, kterému měli být podřízení bývalí vysocí hodnostáři. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 30. října 1961 (originál uložen v Archivu Národního muzea).

¹⁵⁷ Byl si toho ovšem vědom již velmi brzy po svém návratu, jak dokládá následující výňatek dopisu Karlu Kazbundovi „*Jsem jako pensista, jakmile vykročíš z úřadu, ztrácíš kontakt, jsi mimo. Dopisují si s Wirthem a Morávkem, ale již jsem stranou, ne v tom stroji přímo, a tak už do těch koleček tak nevidím, jako dříve.*“ Tamtéž, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 2. října 1921.

rakousko-uherské – v poslední fázi od roku 1916, jako to udělal Opočenský, ale sledováním příčin působících z minulosti.“¹⁵⁸

Možná právě proto, že se Markus cítil v Třeboni odloučen od „velkého dění“ a zároveň se mu tam nedostávalo ani dostatečného prostoru pro vědeckou práci, zvažoval na přelomu let 1921/1922 opakovanou nabídku Zdeňka Wirtha, aby přijal místo na Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze. Ale ani tentokrát Markus Wirthovu nabídku nepřijal.¹⁵⁹ Zásadní roli v jeho rozhodování sehrála s největší pravděpodobností otázka existenční. Platy vysokoškolsky vzdělaných státních zaměstnanců byly nižší než stejně vzdělaných schwarzenberských úředníků. Navíc se blížil odchod Františka Mareše do penze a Markus cítil, že je jediným, kdo se zabývá budoucí organizací treboňského archivu a má dostatek energie zasadit se o její provedení. Přijetí nabídky by navíc znamenalo přesídlit s celou rodinou do Prahy.¹⁶⁰ Jak Markus předpokládal, po odchodu archivního rady Františka Mareše do penze, skutečně nastoupil na jeho místo. K 1. lednu 1925 byl dr. Adolfem Schwarzenbergem jmenován přednostou archivu a současně mu byl propůjčen titul vrchního archiváře (titul archiváře mu byl propůjčen již k 1. lednu 1924).¹⁶¹ Zároveň získal naturální byt v treboňském zámku spolu s deputátní zahrádkou.

Ve dvacátých a ještě i třicátých letech dvacátého století byl treboňský archiv, ač privátní, pro svůj velký historický význam předmětem neustálé pozornosti ze strany státu. Rozmezí let 1921 až 1939 proto Markus vyplnil intenzivní prací související se zachováním treboňského archivu jako nedělitelného celku v souvislosti s vleklým prováděním pozemkové reformy, ale doslova i zápasem o samotnou jeho podstatu. V této záležitosti se všestranně angažoval. Společně se Zdeňkem Wirthem a ministrem Krčmářem¹⁶² formuloval v zákonech o pozemkové reformě znění paragrafů týkajících se ochrany památek,¹⁶³ vypracoval memorandum o schwarzenberských archivech s návrhem na jejich ochranu proti ohrožení pozemkovou reformou a Zdeňka Wirtha

¹⁵⁸ Tamtéž, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi ze 17. prosince 1958 a 9. března 1959.

¹⁵⁹ Sám o tom později napsal „... a neopustil jsem potápějící se koráb ani v r[oce] 1918, ani v roce 1921, kdy Wirth (a také Šusta, tehdy ministr školství) mne chtěl dostati do MŠANO.“ Tamtéž, kopie Markusova dopisu Wirthovi z 30. října 1961.

¹⁶⁰ „Je to krok vážný, a rozhodování pro mne snadné i také dosti těžké. Snadné, protože půjdu k Vám, těžké, že je to krok do neznámých mi poměrů a přejímám zodpovědnost za budoucnost své rodiny.“ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 3. ledna 1922.

¹⁶¹ SOA Třeboň, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, osobní spis Antonína Markuse.

¹⁶² Prof. Dr. Jan Krčmář, ministr školství a národní osvěty v období od 14. února 1934 do 21. července 1937. Věra OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 316-318.

¹⁶³ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Kazbundovi z 30. října 1961.

pravidelně informoval o jejím postupu na schwarzenberském majetku. Markusův upřímný zájem na tom, aby byla pozemková reforma prospěšná pro obě strany dokládá následující výňatek z dopisu Zdeňku Wirthovi: „*Snažil jsem se, aby pozemková reforma nabyla forem státu skutečně příznivých a na druhé straně, aby býv[alá] šlechta stala se za to skutečnou a platnou složkou českého národa – pro přílišnou neústupnost obou stran úsilí tak slaboučkých sil, jako moje, nepochybně ztroskotá. [...] Pozemková reforma v dnešní své formě pro český národ jest druhou Bílou horou...*“¹⁶⁴ S vyvlastňováním velkostatků během provádění první pozemkové reformy byly pochopitelně spojeny četné přesuny archivních fondů. Ty jihočeské byly soustředěny do Třeboně (s výjimkou Českého Krumlova) a severočeské do Lovosic, později do Postolopr. Kromě toho se kontinuálně pokračovalo na rutinním zpracování písemností předaných do archivu z příručních registratur. Je proto zcela pochopitelné, že při stávajícím personálním obsazení archivu neměl Antonín Markus pro hlubší vědeckou práci vhodné podmínky.¹⁶⁵ To ovšem neznamena, že by na ni zcela rezignoval. Navzdory svému pracovnímu vytížení si vždy našel čas, aby zužitkoval po léta shromažďované výpisky z archivního materiálu, a to jak v samostatných publikacích, tak v dílčích článcích v odborných časopisech.

Pro informaci veřejnosti vydal v roce 1926 brožuru „*Archivy a registratury na zabraném velkém majetku pozemkovém*“, v níž se pokusil vyložit § 33 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. z 8. dubna 1920 (tzv. zákon náhradový).¹⁶⁶ Markus v ní pohlížel na schwarzenberský archiv jako na organický celek a snažil se jej zachovat ve své celistvosti. Naproti tomu jeho kolega dr. Karel Tannich, vrchní archivář v Českém Krumlově, prosazoval názor, že by se měly archivy zabraných velkostatků předat státu. Rozdílné pohledy na organizaci schwarzenberského archivnictví se promítaly i do vzájemné komunikace mezi oběma muži. Antonín Markus ji líčil Hynku Grossovi následovně: „*S Krumlovem je nyní málo styků – také pro nedostatek*

¹⁶⁴ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 31. října 1922.

¹⁶⁵ „*Potíž bude jedině v tom, že jest nás archivních úředníků schwarzenberských na ty obrovské fondy a naše úkoly správní příliš málo. Kdo tu chce dělati poctivě svoje služební práce, ztěžá se dostane k práci vědecké. Naši předchůdci, kteří dělali v ě d u, zanedbali ú ř a d, a to se cítí ještě dnes.*“ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi z 23. září 1931 nebo „... *nevěřil byste, jak jsem administrativně stále ukován ... na dlouho není možno sloužiti desaterým úkolům, takže nakonec se neudělá nic pořádně.*“ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi z 24. července 1933.

¹⁶⁶ V citovaném paragrafu je řečeno, že převezme-li Státní pozemkový úřad celé statky, pak s nimi převezme bez zvláštní úplaty i archivy a registratury patrimoniální a hospodářské správy. Písemnosti rodinné zůstanou v držení dosavadních vlastníků, pokud se podrobí podmínkám stanoveným Pozemkovým úřadem v dohodě s MŠANO, pokud se jedná o umožnění studia jednotlivých listin nebo knih mající význam všeobecně historický.

*času – co potřebuji, dostanu odtamtud, ale už to není tak, jak to bývalo za Vás. Jsem vůči Krumlovu vždy tak loyální a upřímný, přímý jako za Vás, ale zdá se mi, že zpět se mi nedostává téže srdečnosti. To se nedá nadekretovat.*¹⁶⁷

Řada komplikovaných jednání byla završena teprve 23. prosince 1936 uzavřením tzv. Archivní dohody.¹⁶⁸ Ministerstvo zemědělství ponechalo archivy zabraných velkostatků ve schwarzenberské režii a dalo svůj souhlas k tomu, aby byly i nadále spravovány schwarzenberskou archivní službou. Za předem dohodnutých podmínek si také vymínilo právo jejich užívání. Současně se zavázalo, že bude přispívat na správní výlohy treboňského archivu částkou čtyřiceti procent z jeho celkového ročního nákladu.¹⁶⁹ Karel Tannich tedy protentokrát se svým plánem neuspěl. Jeho doba však teprve přijde.

2.7. Rozluka prvního a uzavření druhého manželství

Treboňský schwarzenberský archiv byl, alespoň prozatím, zachráněn. Co se však Markusovi zachránit nepodařilo, bylo jeho manželství. V polovině dvacátých let minulého století se u manželky Hermíny začaly projevovat příznaky duševní choroby. Její problémy se stupňovaly a dospěly dokonce tak daleko, že se několikrát pokusila o sebevraždu. Když už se situace stala neúnosnou, byla Hermína Markusová 20. července 1926 dopravena do zemského sanatoria při Ústavu choromyslných v Praze-Bohnicích. Po necelém roce požádal její manžel prostřednictvím svého právního zástupce Krajský soud v Českých Budějovicích o rozloučení manželství.¹⁷⁰ Na základě výsledku svědků a odborných posudků lékařů i soudních znalců soud uznal Markusovy důvody za oprávněné¹⁷¹ a svým usnesením z 1. března 1928 manželství Markusových rozloučil.¹⁷² Zbytek svého života strávila Hermína Markusová v ústavech pro choromyslné v Bohnicích a Dobřanech (s výjimkou období od 28. října 1926

¹⁶⁷ SOkA Jindřichův Hradec, osobní pozůstalost Hynka Grosse, inv. č. 6, sign. II, kart. č. 1, Markusův dopis Grossovi z 27. dubna 1936.

¹⁶⁸ Podrobně se této problematice věnuje PhDr. Václav RAMEŠ, *Archivní dohoda*, in: Archivum Trebonense 2002, Treboň 2002, s. 55-77.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 62-63.

¹⁷⁰ Žádost o rozluku manželství byla Krajskému soudu v Českých Budějovicích doručena 2. července 1927. SOA Treboň, KS České Budějovice I., manipulace III (1924-1949), sign. Ck IIa 239/27, kart. č. 204, spory občanské před samosoudcem, případ rozluky Markus – Markusová.

¹⁷¹ Podle posudku lékařů a soudních znalců trpěla Hermína Markusová paranoiou, bludem pronásledovanosti, sluchovými halucinacemi a chorobnou úzkostí. Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž, spis č. j. Ck II a 239/27.

do 20. ledna 1927, kdy byla propuštěna do domácího ošetřování).¹⁷³ Zemřela v jednapadesáti letech 12. června 1940 a pohřbena byla na Olšanských hřbitovech v Praze. Bezprostřední příčinou její smrti byla tělesná sešlost, plicní tuberkulóza a degenerace srdečního svalu.¹⁷⁴

Nedlouho po rozloučení prvního manželství uzavřel Antonín Markus sňatek s vdovou Idou Schwarzovou, rozenou Alfiéri (narozena 2. května 1880 ve Velké Bíteši).¹⁷⁵ Civilní obřad se uskutečnil v Třeboni dne 6. června 1928. V Markusově pozůstalosti se dochoval grafologický rozbor Idina rukopisu z roku 1943, z kterého lze mimo jiné vyčíst, že Ida byla přesná, pořádkumilovná, až pedantická, se smyslem pro právo a spravedlnost. Její vystupování prý bylo vždy noblesní a aristokratické.¹⁷⁶ Šťastné manželství ukončilo až Idino úmrtí dne 20. srpna 1965.¹⁷⁷

2.8. Boj o treboňský archiv a druhá světová válka

V první polovině roku 1938 se Markusovi jen na okamžik zablýskalo na lepší časy. Profesori Masarykovy univerzity v Brně dr. Julius Glücklich a dr. František Hrubý měli zájem na tom, aby byl Markus dosazen na uvolněné místo ředitele Moravského zemského archivu.¹⁷⁸ Markusův osud se však ubíral jiným směrem. Nepříznivé politické okolnosti zapříčinily, že se ředitelem Moravského zemského archivu nakonec stal dr. Leopold Peřich,¹⁷⁹ který byl nucen po březnové německé okupaci opustit místo ředitele Zemského archivu v Opavě. Antonínu Markusovi tak bylo i nadále souzeno zůstat v Třeboni.

¹⁷³ Markus se částečně spolupodílel na finančním vydržování bývalé manželky v ústavech, nejprve pěti sty, později dvěma sty korunami měsíčně. Tamtéž, dopis Františka Mareše knížeti Janu Schwarzenbergovi z 15. května 1929 ohledně poskytnutí jednorázového příspěvku na výlohy spojené s pobytem své dcery v ústavu pro choromyslné v Dobřanech.

¹⁷⁴ Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 1, sign. A-1, kart. č. 1, opis úmrtního listu, jehož originál byl vyhotovený dne 12. července 1940 Duchovní správou Českého zemského ústavu pro choromyslné v Bohnicích.

¹⁷⁵ Tamtéž, Sbírká matrik Jihočeského kraje, matrika oddaných OSP Třeboň 2, 1919-1929, inv. č. 6740, fol. 168.

¹⁷⁶ Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 6, sign. A-6, kart. č. 1.

¹⁷⁷ Tamtéž, inv. č. 1, sign. A-1, kart. č. 1.

¹⁷⁸ „Co psal p[an] dr. J[anoušek] o Vaší ochotě jíti do Brna je velmi krásné a my (já a Hrubý a bezpochyby i ostatní kolegové historikové) bychom takové řešení obsazení ředitelského místa v Zemském archivu osobností tak kvalifikovanou a sympatickou jako je Vaše, vřele uvítali.“ Tamtéž, inv. č. 15, sign. B-9, kart. č. 1, Glücklichův dopis Markusovi z 20. června 1938.

¹⁷⁹ Jaroslava HOFFMANNOVÁ – Jana PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník*, s. 468-487; SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 15, sign. B-9, kart. č. 1.

V důsledku odstoupení českého pohraničí Německu se Český Krumlov spolu s tamním archivem dostal do bezprostřední sféry vlivu nacistické říše. Nastalá situace nahrávala především přednostovi krumlovského ústředního archivu dr. Karlu Tannichovi, který v něm měl jako občan německé národnosti a navíc člen nacistické strany neochvějně postavení. Ve srovnání s ním pozice Antonína Markuse velmi oslabily. Nerovné postavení obou mužů se záhy projevilo, a to nejen v jejich rozdílném finančním ohodnocení. Poté, co byl gestapem 18. srpna 1940 zabaven majetek schwarzenberské primogenitury, vydal správce schwarzenberského majetku výměr, jímž podřídil třeboňský archiv ústřednímu archivu v Českém Krumlově a dohledem nad ním pověřil právě Karla Tannicha.¹⁸⁰ Opětovně tak vyvstala otázka reorganizace schwarzenberských archivů.¹⁸¹ Tannich, stejně jako v polovině třicátých let, poukazoval na neúnosnost vydržování dvou archivů schwarzenberskou reží a radikální řešení spatřoval v převozu nejdůležitějších historických fondů z Třeboně do Českého Krumlova.¹⁸² Tannichův záměr se uskutečnil v roce 1941, kdy byl do Českého Krumlova, kromě jiných třeboňských archivních fondů, převezen i takzvaný Rožmberský archiv. Jednání o jeho navrácení zpět do Třeboně bylo zahájeno krátce po ukončení války, již v červnu 1945. Ta proběhla bez účasti Antonína Markuse, který měl tou dobou zcela jiné starosti.

Mnichovská dohoda se všemi svými důsledky tak neznamenalala tragédii „pouze“ pro český národ, ale byla i osudovou záležitostí a jak se brzy ukáže, doslova osobní prohrou Antonína Markuse. Nebýt Mnichova, jistě by se jeho život odvíjel zcela jinak.

¹⁸⁰ Státní archiv v Třeboni, *Průvodce*, s. 176.

¹⁸¹ Podrobněji se touto problematikou zabýval Jiří ZÁLOHA, *Z neznámých osudů schwarzenberských archivů za druhé světové války (Přestěhování tzv. Rožmberského archivu do Českého Krumlova a návrh na zrušení archivu v Třeboni.)*, in: Archivum Trebonense 2002, Třenoň 2002, s. 78-87.

¹⁸² Totéž hrozilo i před uzavřením Archivní dohody. Markus psal tehdy Wirthovi: „*Chtějí mne nechati v Třeboni, bez archivu, jako historiografa. Sice s plnými požitky, tedy v jakési sinekuře, pravděpodobně bez postupu [...] Celá věc se upekla za mémi zády, kníže byl jen jednostranně informován dr. Tannichem.*“ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 15. listopadu 1936; Nejcennějšími fondy třeboňského archivu byly a stále jsou Historica, Cizí doly, Cizí rody, Cizí statky, Sbírka autografů (v současnosti již neexistuje) a Rukopisy Třeboň.

2.9. Donec eris felix, multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila, solus eris.¹⁸³

Květnové dny roku 1945 znamenaly pro většinu českého obyvatelstva obrovskou úlevu a zároveň upřímnou radost z osvobození od německého jha. Ne však pro Markuse. V souladu se služebními předpisy si už 1. února 1945, půl roku před dovršením pětatřiceti let služby, zažádal o penzionování.¹⁸⁴ Namísto toho byl 14. května 1945 z rozhodnutí ONV v Třeboni ze služeb treboňského archivu propuštěn.¹⁸⁵ Důvodem takového jednání bylo nařčení Antonína Markuse z provinění proti národní cti podle dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. (tzv. Malý dekret). Toho se měl dopustit tím, že v době zvýšeného ohrožení republiky zastával funkci předsedy Ligy proti bolševismu a tím projevoval sympatie s okupanty.¹⁸⁶ Navíc byl svým bývalým podřízeným Lintnerem nařčen, že sympatizoval s názory Vlajky.¹⁸⁷ Pro Markuse to byla obrovská rána. Krátce po svém obvinění žádal Ústřední ředitelství Schwarzenberských statků a podniků v Českých Budějovicích o udělení zdravotní dovolené do 31. července 1945 a od 1. srpna 1945 o přeložení do výslužby. Současně dotčenému ředitelství sděloval, že si není vědom žádné opravdové viny a věří, že bude rehabilitován. Svůj dopis ukončil následujícími slovy: „*V žádném případě však nepřeji si více vrátiti se do aktivní služby v Třeboni.*“¹⁸⁸ O tom, co prožíval ve svém nitru, se svěřil příteli Wirthovi v dopise z 5. června 1945: „*Byl jsem totiž 14. května Okr[esním] nár[odním] výborem ze svého služebního místa propuštěn – prvního t[ohoto] m[ěsíce] už jsem nedostal žádný plat... Zatím nic více se mi nestalo, ale v prvních dnech jsem mnoho myslel na to, sejítí dobrovolně ze světa. Byl bych to také jistě udělal, brzdila mne myšlenka na mou dobrou ženu a na děti, a především: nebylo*

¹⁸³ „Dokud budeš šťastný, budeš mít mnoho přátel. Pokud se časy zamračí, budeš sám“, OVIDIUS, Tristia 1. 9. 5.

¹⁸⁴ SOA Třeboň, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, dopis Ústřední správě statků (v originále Zentralgüterverwaltung) v Českém Krumlově z 1. února 1945.

¹⁸⁵ Výkonem Markusovy funkce a převzetím archivu byl pověřen archivář Ph. C. Antonín Hadač. Tamtéž, Hadačova zpráva Schwarzenberské ústřední správě v Českých Budějovicích z 15. května 1945.

¹⁸⁶ SOKA Jindřichův Hradec, ONV Třeboň, inv. č. 266, kart. č. 89, spis Trestní nalézací komise ONV v Třeboni, M/59 Antonín Markus, č.j. 929/46 – M/35.

¹⁸⁷ Registrátor treboňského archivu Jan Lintner vykonával funkci prvního místovedoucího VOS. Dne 10. května 1945 byl z příkazu ONV v Třeboni zatčen a internován v treboňském zámku. SOA Třeboň, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, Hadačova zpráva Schwarzenberské ústřední správě v Českých Budějovicích z 15. května 1945.

¹⁸⁸ Tamtéž, Markusův dopis z 16. května 1945.

by v tom nyní vlastně přiznání k vině? A té si naprosto vědom nejsem... [...] Mnozí mne teď neznají ... [...] ... exempla trahunt, Šustova cesta stále láká.“¹⁸⁹

To horší však mělo Markuse teprve čekat. Z příkazu tehdejšího předsedy ONV v Třeboni Vacka byl 6. června 1945 zajištěn a internován v prostorách treboňského zámku. Následně byl podroben řadě výslechů. Z jeho protokolárně zaznamenané výpovědi z 19. června 1945 vyplývá, že v květnu 1943 Markus obdržel od ministra lidové osvěty Protektorátu Čechy a Morava Emanuela Moravce jmenovací dekret, kterým byl ustanoven okresním vedoucím Veřejné osvětové služby (VOS) pro politický okres Třeboň.¹⁹⁰ Markus zpočátku odmítal funkci vykonávat a obrátil se proto na svého nadřízeného, který pro něj neměl žádné pochopení a jeho úmysl funkci nepřijmout nepodpořil.¹⁹¹ Co se týče Ligy proti bolševismu, Markus rozhodně popřel, že by byl kdy jejím členem, natož jejím předsedou. Dále vypověděl, že ve Vlajce nikdy organizován nebyl a ani ji nijak nepodporoval.¹⁹² V Markusův prospěch částečně svědčil archivář Václav Hadač. Ten sice potvrdil, že Antonín Markus předsedou Ligy proti bolševismu nikdy nebyl, ale domníval se, že obviněný sympatizoval s ideály Vlajky, ovšem žádné důkazy pro to neměl. Hadač do protokolu rovněž uvedl, že Markus okupantským režimem sám trpěl a odpřisáhl, že Markusovo chování, vystupování a jednání v úřadě nikdy neuráželo cítění českého lidu.¹⁹³ Opětovně byl Antonín Markus vyslechnut vyšetřovací komisí ONV v Třeboni dne 7. srpna 1945. Komise zároveň rozhodla o tom, že Antonín Markus bude nadále vyšetřován na svobodě.

Protože se žádné z vyřčených obvinění nepodařilo prokázat, bylo řízení vedené proti Antonínu Markusovi dne 18. září 1945 pro nenaplnění skutkové podstaty zastaveno. Kromě výsledku Antonína Hadače přispělo k brzkému ukončení vyšetřování i písemné vyjádření štábního kapitána Františka Kučery, který v Třeboni vedl kancelář VOS.¹⁹⁴ Ve svém vyjádření konstatoval, že Markus pro Ligu proti bolševismu nevykonával vůbec nic.¹⁹⁵

Avšak Markusovo martyrium tím zdaleka nekončilo. Od 31. prosince 1945 byl sice z rozhodnutí Národní správy schwarzenberského majetku v Českých Budějovicích

¹⁸⁹ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 5. června 1945.

¹⁹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, ONV Třeboň, inv. č. 266, kart. č. 89, protokol z 19. června 1945.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, protokol vyšetřovací komise ONV v Třeboni z 26. února 1946.

¹⁹⁴ Tamtéž, protokol vyšetřovací komise ONV v Třeboni z 19. června 1945.

¹⁹⁵ Tamtéž, dopis štábního kapitána Františka Kučery ze 17. srpna 1945 adresovaný ONV v Třeboni, k č.j. 307 ze 14. srpna 1945.

na trvalém odpočinku, ale jeho případem se nadále zabývala Trestní nalézací komise ONV v Třeboni. Při výslechu učiněném dne 12. března 1946 se Markus odkazoval na své výpovědi zanesené v protokolech sepsaných v průběhu roku 1945 a trval na jejich plném znění. Nad to uvedl, že o jeho postoji vůči okupantům svědčí skutečnost, že v době války podporoval rodiny zatčených a vězněných kolegů. Své tvrzení doložil opisem prohlášení schwarzenberského správce Ing. Václava Novotného z 12. března 1946.¹⁹⁶ Trestní řízení proti Markusovi bylo zastaveno až 4. dubna 1947. Skutkovou podstatu provinění se ani tentokráte nepodařilo prokázat.¹⁹⁷

Lze však říci, že Antonín Markus vyšel z tohoto vleklého řízení jako vítěz? Nikoli. Třiašedesát dnů strávených v zajišťovací vazbě a zklamání nad počínáním některých jednotlivců z jeho bezprostředního okolí zanechalo na Markusově duši trvalé šrámy, jež se nikdy nezhojily.

2.10. Antonín Markus staropenzistou

Stáří bývá často spojeno se zdravotními obtížemi. Nejinak tomu bylo i u Antonína Markuse a jeho manželky Idy. Ovšem nebyl to jen chatrný zdravotní stav, co Markuse velmi tížilo. Finanční tíseň zapříčiněná nízkou penzí,¹⁹⁸ ale i pocit vlastní nečinnosti Markuse nutily, aby se i přes svůj pokročilý věk ještě zapojil do pracovního procesu. Velmi rád by se býval s manželkou přestěhoval blíže k dětem, které v té době bydlely na střední Moravě. Proto se v roce 1946 dotazoval Zdeňka Wirtha, zda v této oblasti není volné místo muzejníka a archiváře.¹⁹⁹ Wirth mu pohotově nabídl místo na zámku ve Šternberku, ale Markus ho odmítl s odůvodněním, že se město nachází

¹⁹⁶ Tamtéž, spis Trestní nalézací komise ONV v Třeboni, č.j. 929/46 z 22. března 1946, protokol z 12. března 1946.

¹⁹⁷ Tamtéž, protokol Trestní komise nalézací ONV v Třeboni ze 4. dubna 1947.

¹⁹⁸ Po pětatřiceti odsloužených letech pobíral Antonín Markus počínaje 1. lednem 1946 zaopatřovací požitky ze Schwarzenberského pensijního pojištění ve výši 51 000 Kčs ročně (tj. 4 250 Kčs měsíčně). Po dovršení šedesáti let věku mu byl s účinností od 1. listopadu 1946 Všeobecným pensijním ústavem v Praze přiznán zákonný starobní důchod ve výši 28 367 Kčs ročně (tj. 2 364 Kčs měsíčně). Fond Schwarzenberského pensijního pojištění byl k 31. prosinci 1948 zlikvidován sloučením se Státním úřadem důchodového zabezpečení v Praze. V konečném důsledku to pro Markuse znamenalo značné finanční poškození. Po několika úpravách činil k 1. červenci 1954 Markusův starobní důchod pouhých 876 Kčs. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 19, sign. B-13, kart. č. 2.

¹⁹⁹ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 24. června 1946.

v pohraničí, a že na něj při několika návštěvách zapůsobil velice nevlídným dojmem.²⁰⁰

Když už se Antonínu Markusovi nedařilo nalézt vhodné zaměstnání, zapojil se v roce 1948 alespoň do politického života. O motivaci stát se členem KSČ se Markus zmínil ve svém životopise, v němž o sobě hovoří ve třetí osobě, a který předložil k žádosti o zaměstnání v Hydrobiologickém oddělení Biologického ústavu ČSAV v Třeboni: „*Vida však nadšené budovatelské dílo KSČ, přihlásil se na Gottwaldovu výzvu do jejich řad, aby tak dokumentoval svůj kladný postoj k našemu lidově-demokratickému zřízení. Po uplynutí čekatelské lhůty byl pověřen a přijat za řádného člena.*“²⁰¹ Markusův životopis je strukturován přesně podle předem daného schématu poskytnutého zřejmě jeho budoucím zaměstnavatelem.²⁰² Vůbec nemá smysl polemizovat nad tím, nakolik jsou Markusova slova autentická. Na první pohled je totiž zřejmé, že pisatel použil dobová klišé zcela poplatná době, ve které žil. Za zmínku stojí nejen vyjadřovací prostředky použité v Markusově životopisu, ale také informace, které Markus uvedl do dotazníku z 28. června 1954 v dobré víře, že mu pomohou k získání zaměstnání a tím i k zlepšení finanční situace. V jedné z kolonek stojí, že se celkem osmkrát účastnil sběru mandelinky bramborové, naposledy v roce 1953.²⁰³ Domnívám se, že Antonín Markus do KSČ nevstoupil z opravdového přesvědčení, ale v naději, že jako její člen snadněji získá nějaké vhodné zaměstnání. Nicméně skutečností zůstává, že do KSČ vstoupil v roce 1948 a jejím řádně prověřeným členem byl zřejmě až do své smrti.

V únoru 1952 se Antonín Markus ucházel o volné místo archiváře v národním podniku Otavan v Třeboni. Přesto, že mu ze strany potencionálního zaměstnavatele nebyly kladeny žádné překážky, rozhodl se zaměstnání nepřijmout. Po osobní návštěvě pracoviště sám uznal, že se jedná ponejvíce o práci ukládací, která vyžaduje dostatek fyzické síly, a na to se ve svých pětadesáti letech již necítil.²⁰⁴

Když byl Antonín Markus počátkem roku 1953 začleněn do závodní organizace KSČ Krajského archivu v Třeboni, zúčastnil se několika stranických členských schůzí. Na nich se dozvěděl, že se archiv potýká s nedostatkem kvalifikovaných pracovníků. Adresoval proto Krajskému národnímu výboru v Českých Budějovicích, kterým byl

²⁰⁰ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi z 2. srpna 1948.

²⁰¹ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 18, sign. B-12, kart. č. 1.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž, inv. č. 17, sign. B-11, kart. č. 1.

třeboňský archiv řízen, žádost o zaměstnání v místě svého dřívějšího působiště, a sice jen na poloviční úvazek.²⁰⁵ Krajský národní výbor jeho žádosti nevyhověl s odůvodněním, že plán pracovních sil archivu je naplněný. Roztrpčený Markus opatřil zamítavou odpověď KNV poznámkou s vysvětlením, že to byla jen pouhá výmluva. Na výroční schůzi ZO KSČ Krajského archivu v Třeboni v roce 1955 mu zástupce ONV údajně sdělil, že pravým důvodem zamítnutí jeho žádosti byl nepříznivý kádrový posudek vypracovaný Bohumírem Janouškem.²⁰⁶ Markusův dovětek poznámky nepotřebuje komentář: „*Tedy ne „nenaplněný plán“, ale – dýka do zad mi vražená.*“²⁰⁷

Antonín Markus se ale stále nevzdával naděje, že by se někde mohl ještě dobře uplatnit. A nemýlil se. Od 1. července 1954 byl zaměstnán jako odborný překladatel a pracovník v dokumentaci s platem 1000 korun měsíčně.²⁰⁸ O rok později jeho měsíční plat činil 1430 korun, ale vzhledem k tomu, že měl sjednán pouze poloviční úvazek, krátila se mu uvedená částka o polovinu.²⁰⁹ Když došlo v roce 1958 k reorganizaci oddělení hydrobiologie, systematizované místo dokumentátora a administrativního pracovníka bylo převedeno na pražské pracoviště Botanického ústavu ČSAV. Markusův pracovní poměr skončil 15. listopadu 1958.

Když už Markus vzhledem ke svému vysokému věku a chatrnému zdravotnímu stavu nemohl pracovat, chybějící finanční prostředky si obstarával alespoň prodejem rodinných cenností. Zde mohl opět počítat s pomocí přítele Zdeňka Wirtha, předsedy Národní kulturní komise, kterého v dopise z 29. září 1952 seznamoval se svou neutěšenou finanční situací: „*Penze, kterou dostávám, dávala by nám za předválečných cenových poměrů velmi slušně zaopatřené stáří, ale dnes nestačí ani na nejnutnější potřeby životní. Nedostává se na ošacení, otop a jiné nezbytnosti, o kulturních potřebách ani nemluvě. Přitom nepijí, nekouřím.... Je nutno dosazovat, ale úspory pro stáří jsou vázané. Jako tisíce pensistů v podobné situaci rád bych si našel ještě nějaké zaměstnání, ale výdělečné fyzické práce už nejsem schopen, a přiměřená pro mne práce zde v Třeboni není, ač nalézt by se jistě dala. Tak nevidím jiné cesty, než té, kterou svého času šel Zdeněk Mareš: zaměstnání a prodej postradatelných*

²⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 18, sign. B-12, kart. č. 1, Markusova žádost KNV v Českých Budějovicích ze 4. dubna 1953.

²⁰⁶ Prof. PhDr. Bohumír Janoušek, CSc., byl v letech 1951-1958 vedoucím Státního archivu v Třeboni. Jaroslava HOFFMANNOVÁ – Jana PRAŽÁKOVÁ, *Bibliografický slovník*, s. 276.

²⁰⁷ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 17, sign. B-11, kart. č. 1, zamítavá odpověď KNV v Českých Budějovicích z 8. května 1953.

²⁰⁸ Tamtéž, inv. č. 18, sign. B-12, kart. č. 1, služební smlouva z 3. listopadu 1954.

²⁰⁹ Tamtéž, pracovní smlouva z 1. listopadu 1955.

movitostí.²¹⁰ Protože toto řešení znamenalo pro Markuse pouze okamžitou a dočasnou výpomoc, žádal Wirtha rovněž o přidělení nějaké práce pro NKK či Jihočeskou galerii,²¹¹ kterou by si mohl přivydělat měsíčně alespoň tisíc korun. Zájem projevil o překlady z češtiny do němčiny a naopak nebo o nějakou rešerši ze zámeckých inventářů či archivů.²¹² Zdeněk Wirth i tentokráte Markusovu prosbu o pomoc vyslyšel a zprostředkoval prodej nabízených předmětů. Již 25. října 1952 Markus Wirthovi děkoval za rychlé a souhlasné vyřízení své prosby.²¹³

Co však podle mého názoru Markusovi scházelo daleko více než finanční prostředky, bylo podnětné a inspirující prostředí, jehož se mu k vědecké činnosti v Třeboni nedostávalo. Když žádal Zdeňka Wirtha o nějakou možnost přivýdělku, nebylo to pouze a jen z důvodů finančních. Rád by býval odvedl ještě kus poctivé práce, která, jak sám píše, „by mu přinesla také ono vnitřní uspokojení a tím mne ochránila od duševní smrti, které na zdejší výspě rapidně propadám.“²¹⁴ Velmi strádal i nedostatkem kontaktů s přáteli archiváři a historiky. Nejednou si také postěžoval Karlu Kazbundovi: „*Víš, chybí mi Praha, styk s historickým světem – jak rád bych dojížděl na přednášky Historického klubu, zašel do archivů, knihoven, už jsem čtyři roky v Praze nebyl, neboť není na to.*“²¹⁵ Souvislost se svízelnou finanční situací je zde Markusem přímo vyslovena. Ostatně, následující výňatek z dopisu Karlu Kazbundovi hovoří za vše „... *jsmeť herci v tragedii starých, neduživých a hmotně nedostatečně zaopatřených lidí, jakých je dnes na tisíce. Jedno k druhému, i nedostatek soustředěnosti, jindy příslušné potřebné nálady, nedají člověku vzítí pero do ruky, po němž nejednou už už sahal...*“²¹⁶

Po smrti manželky Idy²¹⁷ se Markus cítil v Třeboni velmi opuštěný. Zbytek svého života proto strávil u svého mladšího syna Jiřího v Praze Libni. Ve svých osmdesáti letech neztrácel kontakt s historickým světem. Pokud mu to dovolil zdravotní

²¹⁰ Tamtéž, inv. č. 362, sign. C-d-259, kart. č. 9, Markusův dopis Wirthovi z 29. září 1952.

²¹¹ Nynější Alšova Jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou.

²¹² SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 362, sign. C-d-259, kart. č. 9, Markusův dopis Wirthovi z 29. září 1952.

²¹³ V dopise dále uvedl: „*Rovněž jsem tuze rád, že ty věci – rodinné památky, s nimiž jsem od dětství vyrůstal – budou ve veřejných institucích nejen všeobecně přístupny, ale také lépe do budoucna zachovány... Lituji jen, že v přírůstkovém katalogu bude muset stát slůvko „zakoupeno“ místo „daroval“.* To bych tam viděl mnohem raději...“ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 25. října 1952.

²¹⁴ Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi z 9. prosince 1952.

²¹⁵ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 9. března 1959.

²¹⁶ Tamtéž, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 30. října 1961.

²¹⁷ Ida Markusová zemřela 20. srpna 1965. Tamtéž, inv. č. 1, sign. A-1, kart. č. 1.

stav, navštěvoval přednášky Společnosti přátel starožitností v Národním muzeu, kde se setkával se starými přáteli Jaroslavem Werstadtem, Janem Slavíkem či Františkem Roubíkem a seznámil se s mladým Josefem Špětem.²¹⁸

Životní pouť Antonína Markuse skončila 19. března 1968. Zemřel po krátké nemoci ve věku 81 let.²¹⁹

2.11. Vědecká, publikační a jiná činnost

Antonín Markus vykonával v průběhu svého života řadu funkcí a byl členem několika společností a různých spolků. O krátké epizodě jeho působení jako konzervátora Archivní rady a korespondenta centrální komise pro péči o památky již byla řeč. Na tuto činnost navázal až v roce 1935, kdy byl listinou ministra školství a národní osvěty z 20. prosince 1935 jmenován **konzervátorem** Státního památkového úřadu v Praze pro památky historické, umělecké a lidové, a pro památky přírodní s působností pro třeboňský politický okres a na dobu od 1. ledna 1936 do 31. prosince 1938.²²⁰ Byl také **soudním znalcem pro obor starožitností – archivy** s působností pro obvod obce Třeboň. Tuto činnost zastával od roku 1936 až do poloviny roku 1946, kdy byl na svou vlastní žádost výkonu funkce zproštěn.²²¹ Největší pozornost však Markus věnoval rodopisu. Byl zakladatelem v roce 1929 ustavené **Rodopisné společnosti československé**, jejímž členem byl od samého počátku, tedy od 13. března 1929.²²² Po řadu let zastával funkci jejího místopředsedy a byl rovněž redaktorem pěti ročníků Časopisu RSC, do něhož sám přispíval a k témuž pobízel své přátele.²²³ Na valné hromadě Společnosti konané v Praze dne 29. března 1940 byl Markus za zásluhy o český rodopis a Rodopisnou společnost zvolen jejím čestným členem.²²⁴

V rozmezí let 1934 až 1939 se soustředil na vedení redakce **Tradice**, věstníku Svazu schwarzenberských zaměstnanců. Tradice byla s povděkem přijímána nejen

²¹⁸ Tamtéž, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 28. února 1966.

²¹⁹ Tamtéž, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, smuteční oznámení.

²²⁰ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 20, sign. B-14, kart. č. 2.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž, inv. č. 29, sign. B-23, kart. č. 2, výkaz placených členských příspěvků.

²²³ Ondřeje Frantu v dopisech z 29. října 1929, 23. února 1930, 22. března 1930 atd. Tamtéž, inv. č. 154, sign. C-d-53, kart. č. 5.

²²⁴ Tamtéž, inv. č. 29, sign. B-23, kart. č. 2, dopis Výboru Rodopisné společnosti Markusovi z 5. dubna 1940.

v okruhu schwarzenberských zaměstnanců, ale i mimo určený okruh čtenářů. Hynku Grossovi o ní napsal: „*Mnoho mne vedle prací archivních zabavuje Tradice. Je to jaksi moje „Fleissaufgabe“ – ex privata diligentia. Věc se ujala, moji pánové mi pomáhají, a tak to běží. Zdá se, že časopis dobře působí na veřejnosti, právě jako ročenka, která opravdu měla pronikavý úspěch. Stáváme se pomalu tady schwarzenberským vydavatelstvím...*“²²⁵

Na sklonku třicátých let dvacátého století se Markusovi dostalo uznání za jeho dlouholetou práci. Na návrh Josefa Šusty byl 12. ledna 1938 zvolen **dopisujícím členem Královské české společnosti nauk**.²²⁶

Markusova celoživotní publikační činnost vykazuje množství titulů, jejichž souhrn podal dr. Zdeněk Štrejn v Jihočeském sborníku historickém v roce 1957 u příležitosti Markusových sedmdesátých narozenin.²²⁷ O deset let později publikoval František Navrátil v témže časopise Soupis prací vrchního archiváře PhDr. Antonína Markuse, který je přílohou této práce.²²⁸ Zmíněný soupis zahrnuje celkem 104 položky, z nichž k nejvýznamnějším titulům bezesporu patří návod pro obecní kronikáře **Pamětní kniha obecní** (1922), dále populární úvod do studia rodopisu **Rodinná kronika** (1926), Markusův soukromý tisk věnovaný historii jeho rodu **Geschichte der Familie Markus** (1931), genealogie Schwarzenbergů vydaná ve Schwarzenberské ročence pod názvem **Rod knížat ze Schwarzenberku** (1935) a konečně úvod do praktické genealogie **Příručka rodového kronikáře** (1938).²²⁹

V průběhu let 1905 až 1938 Markus publikoval různě zaměřené statě v odborných časopisech **Český časopis historický**, **Památky archaeologické**, **Český lid**, **Časopis archivní školy**, **Časopis Rodopisné společnosti československé**, **Časopis Společnosti přátel starožitností**, **Numismatický časopis československý** atd. Čas od času přispíval i do různých periodik či denního tisku, například do Jihočeského obzoru, Lidových či Národní listů. Antonín Markus byl rovněž autorem hesel v Ottově a Masarykově slovníku naučném.²³⁰

Jedním z úkolů, který si Markus bezprostředně po seznámení se Zdeňkem Wirthem předsevzal, a který ke své lítosti nikdy nerealizoval, bylo vydání soupisu

²²⁵ Tamtéž, inv. č. 159, sign. C-d-58, kart. č. 5, Markusův dopis Hynku Grossovi z 27. dubna 1936.

²²⁶ Tamtéž, inv. č. 32, sign. B-26, kart. č. 2, opis Šustova dopisu Markusovi ze 17. prosince 1937.

²²⁷ JSH 26, 1957, s. 31-32.

²²⁸ JSH 35, 1966, s. 217-221.

²²⁹ Pokud citované práce vyšly ve více vydáních, roky uvedené v závorkách se vztahují vždy na vydání první.

²³⁰ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 18, sign. B-12, kart. č. 1, přihláška k registraci v ROH Svazu zaměstnanců školství.

památek Hluboké nad Vltavou. V Markusově korespondenci se Zdeňkem Wirthem se téma Hluboké táhne po desetiletí jako dlouhá nit. Jak psal Markus v dopise z 23. února 1933 profesorovi litomyšlského gymnázia Vojtěchu Novotnému – Kolenskému, historie Hluboké ho zaujala okamžitě, jakmile v roce 1910 nastoupil do třeboňského archivu. Společně se Zdeňkem Wirthem a konzervátorem Kuchynkou tehdy začali pracovat na soupisu hlubockých památek a chystali se je vydat v samostatném svazku.²³¹ Rukopisná práce byla již v roce 1913 téměř hotová, její vydání však překazila válka. Avšak ani v následujících letech k jejímu vydání z různých příčin nedošlo. A tak měl Markus v úmyslu za léta nashromážděný materiál zužítkovat alespoň v jím chystané monografii o Hluboké. Pochyboval však, zda to bude možné bez Wirthových materiálů, které byly po jeho smrti zahrnuty do jeho pozůstalosti a nebyly v tu dobu přístupné badatelům.²³² Ani tento Markusův záměr realizován nebyl.

²³¹ Hluboká nad Vltavou byla již v Soupisu zahrnuta. Markus byl ovšem toho mínění, že celý svazek je zpracován nedostatečně, a že zámek a město se zámečkem Ohradou stojí za to, aby měly zvláštní svazek jako například Roudnice nad Labem. Markus měl na starosti historické partie Soupisu - stavební dějiny, historii jednotlivých objektů a předmětů. Hlubokou chtěl zpracovat podobně jako Josef Pekař. Knihu o Kosti a zamýšlel ji vydat ve třech svazcích. Tamtéž, ZLA Třeboň, inv. č. 107, sign. 2401, kart. č. 15, Markusův dopis Vojtěchu Novotnému-Kolenskému z 23. února 1933.

²³² Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 30. října 1961.

3. ZÁVĚR

*„... jen ten, kdo zakusil temnotu a jas, válku
a mír, vzestup a pád, jen ten vskutku žil.“*

Stefan ZWEIG, Svět včerejška

3.1. Osobnost Antonína Markuse

V Markusově pozůstalosti je dochováno několik fotografií, které dokumentují jeho vzhled v různých etapách života. Ostatně, ten je rovněž slovně popsán spolu s uvedením Markusových charakterových vlastností ve formuláři vyplněném učitelem Jednorroční dobrovolné školy c. a k. Pěšího regimentu č. 103 datovaném 29. listopadem 1907.²³³ Antonín Markus nebyl vysokého vzrůstu, měřil pouhých 167 centimetrů. Měl oválný obličej s kulatou bradou, šedé oči obroubené hnědými řasami a malá ústa. Jeho vlasy byly kaštanové barvy. Markus se svému učiteli jevil jako vážný a tichý člověk pevného charakteru. V rámci vojenské služby byl hodnocen jako poslušný, ochotný, spolehlivý, velmi snaživý a ambiciózní muž.²³⁴

Další Markusovu charakteristiku lze najít v dopise grafologa Richarda Salzera, který v polovině třicátých let dvacátého století odpovídal Idě Markusové na její dopis, v němž Markuse vyličil jako obzvláště inteligentního, přirozeně dobrosrdečného pána, který ve svém životě přestál značné duševní konflikty. Dále pokračoval: *„Přesto však s ním není lehké zacházení, což ale hlavně souvisí s jeho smyslem logického nazírání, totiž ten pud, chtít vše logicky pojmouti a není pak uspokojen, nemůže-li tak činiti. On jest ale nejvýše hodnotný člověk.“*²³⁵

A jak na Antonína Markuse nazírali jeho učitelé, kolegové a přátelé? Například Josef Šusta si během Markusových studií všiml jeho konzervativního smýšlení, skromnosti a dobrých manýrů.²³⁶ Zdeněk Wirth ve svých dopisech Markusovi neskrýval radost nad každou od něj obdrženou listovní zásilkou a velmi si cenil Markusova přátelství. Následující výňatek z Wirthova dopisu je velmi výmluvný: *„Vždycky, když otevřu obálku s Vaším drobounkým rukopisem, mám dojem, že ke mně přišlo*

²³³ Tamtéž, inv. č. 3, sign. A-3, kart. č. 1.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž, inv. č. 6, sign. A-6, kart. č. 1, Salzerův dopis Idě Markusové z 18. února 1935.

²³⁶ Tamtéž, ZLA Třeboň, inv. č. 197, sign. 3201, kart. č. 45, Šustův dopis Františku Marešovi z 24. května 1910.

do domu opravdové přátelství, které by ani v nejhorších dobách nezklamalo. Vážím si toho, protože je malý okruh osob, o kterých to každý člověk může říci.“²³⁷

Antonín Markus byl ještě ze „staré školy“, ctil smysl pro právo, poctivost a věrnost.²³⁸ Vyznával přímost v jednání a nesnesl přetvářku. Ostatně, přiznal se k tomu v dopise Ondřeji Frantovi: „*Sám také jsem ještě z toho starého dřeva, které nezná falše a prorady.*“²³⁹ Nezakládal si na vlastních titulech a v oslovení své osoby dával přednost jednoduchosti po francouzském vzoru. Od studentských let brojil proti květnatým titulaturám, na nichž si později velmi zakládali úředníci schwarzenberské správy.²⁴⁰

Z Markusovy korespondence a jeho deníkových záznamů vysvítá, že byl společenský muž širokého kulturního rozhledu. Již v dobách svých studií v Praze často a rád navštěvoval divadelní představení, tamní muzea a výstavy. V pozdějších letech mu to bylo, zejména z finančních důvodů, znemožněno, jak dokládá následující úryvek z dopisu Barboře Bečvářové: „*Ani my stáří nevelebíme, neboť jsme si je představovali docela jinak. Těšili jsme se na ně, že budeme nezávislí, hmotně zajištěni – i když zdraví už nebude jako za mlada a tíha let se bude hlásit. Nežili jsme nikdy v přepychu a nemysleli jsme si, že ho budeme mít na sklonku života, ale také jsme se nedomnívali, ba ani nám na mysl nepřípadlo, že naším denním chlebem budou starosti hmotné, že divadlo, kino, pěkná knížka, cesta k dětem apod. nám budou nedosažitelné, protože na to nebude.*“²⁴¹

K Antonínu Markusovi po celý jeho život nerozlučně patřily knihy. Doma měl bohatě vybavenou knihovnu, jejíž soupis se dochoval v jeho pozůstalosti.²⁴² Jsou v něm zastoupeny knihy s historickou a filozofickou tematikou, dále tituly související s archivnictvím a vědeckým rodopisem, v neposlední řadě i publikace týkající se ochrany památek. Svůj vztah ke knihám Markus vyjádřil v dopise Barboře Bečvářové „... *zásadně knih nepůjčuji, neboť: Tel est le trist sort du tout livre preté – souvent il est perdu, toujours il est gâté*“²⁴³ – a knížky u mne musejí být vždy v bezvadném stavu.“²⁴⁴ V tomto smyslu se na Markusovi odrazila výchova jeho matky,

²³⁷ Tamtéž, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 362, sign. C-d-261, kart. č. 9, Wirthův dopis Markusovi z 23. prosince 1938.

²³⁸ Tamtéž, inv. č. 89, sign. C-c-3, kart. č. 4, kopie Markusova dopisu Karlu Kazbundovi z 15. prosince 1923.

²³⁹ Tamtéž, inv. č. 154, sign. C-d-53, kart. č. 5, Markusův dopis Ondřeji Frantovi z 22. dubna 1932.

²⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 19, sign. B-13, kart. č. 2, Markusův dopis vrchnímu správci Štěpánu Horvátovi z 8. února 1946.

²⁴¹ Tamtéž, inv. č. 107, sign. C-d-6, kart. č. 4, Markusův dopis Barboře Bečvářové z 18. března 1959.

²⁴² Tamtéž, inv. č. 453, sign. D-29, kart. č. 14.

²⁴³ Volně přeloženo „Celkově smutný je osud půjčené knihy – často je ztracená, vždy je poškozená.“

²⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 107, sign. C-d-6, kart. č. 4, Markusův dopis Barboře Bečvářové z 27. června 1956.

což později vylíčil v článku otištěném v knize Naše maminky. Byl perfekcionista se smyslem pro všechno krásné. Doslova utrpením pro něj byla pošpiněná a potrhávaná kniha nebo obraz pověšený na stěně nakřivo. Netoužil po přepychu, ale ve všem, i v tom nejprostším, vyžadoval vkus.²⁴⁵ Toto tvrzení dokládá i následující výňatek z dopisu Barboře Bečvářové: „*Nevěřila byste, co jsem v první válce dovedl vytvořit, když jsme v posíchní válce, jmenovitě v době zimní, třeba po půl roku trčeli na jednom místě, jak jsem ty naše kvartýry se vkusem těmi nejjednoduššími prostředky v pobořených chajdách útulně vybavil!*“²⁴⁶

Velmi produktivním byl Antonín Markus nejen ve své publikační činnosti, ale i ve vyřizování své korespondence. Dostával mnoho dopisů, na které okamžitě odpovídal. Barboře Bečvářové o tom napsal „...*slynul jsem kdysi svou expeditivností, ba říkali o mně, že odpovídám nejen obratem, ale dokonce „předobratně“, t. j. že na dopisy odpovídám už den před tím, než mne došly!*“²⁴⁷

V jednom z dopisů Barboře Bečvářové o sobě Markus napsal, že je „*dosti nezázivný patron*“.²⁴⁸ Byl snad až příliš sebekritický a rozhodně mu nescházel smysl pro humor. Stylizace jeho korespondence a obsah některých z jeho dopisů jsou toho dokladem. Sám se však cítil být „černovidem“ a životním pesimistou.²⁴⁹

Závěrem této práce si neodpustím, abych zde neuvedla alespoň některé z Markusových názorů. Jak by měl podle něj vypadat ideální vrchnostenský archivář? V následující pasáži Markusova dopisu Ondřeji Frantovi se jeho pisatel vyjadřuje k výběru Frantova nástupce do černínského archivu v Jindřichově Hradci: „*Konečně je nutno býti ve volbě velmi opatrným, neboť vrchnostenský archivář musí býti netoliko vědcem, historikem, nýbrž i správním úředníkem, především archivářem, trochu i dvořanem, konservátorem, kunsthistorikem, genealogem, heraldikem atd. To sám rače nejlépe znáti! K tomu je třeba, aby byl smýšlení přece konservativnějšího, aby to nebyl někdo, jenž vyrůstal v prostředí rodinném i společenském, jež vůči šlechtě chová jen nenávisť nebo pošklebek – tož volba je velmi těžká, musí býti dobře rozvážena.*“²⁵⁰

Antonín Markus byl loajálním zaměstnancem knížete Schwarzenberga a jako takový zastával v pohledu na šlechtu jednoznačné stanovisko: „*Čeho je mi líto, je to,*

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž, Markusův dopis Barboře Bečvářové z 15. února 1958.

²⁴⁷ Tamtéž, Markusův dopis Barboře Bečvářové z 14. ledna 1952.

²⁴⁸ Tamtéž, Markusův dopis Barboře Bečvářové z 15. července 1959.

²⁴⁹ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi z 28. dubna 1915.

²⁵⁰ SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 154, sign. C-d-53, kart. č. 5, Markusův dopis Ondřeji Frantovi z 11. června 1932.

že se šlechta tak hází všechna do koše en bloc, nepíše se a nemluví se o ní jinak, než jako o zlodějích a zločincích. Jistě „naše“ šlechta si nemohla celým svým jednáním získati mnoho sympatií v českém lidu, ale nebyli jsme tím také vinni? Ale neběží mi o to, ale třeba být i sociálně spravedlivým: nikde nepadne skoro slůvka uznání pro kulturní věci, jež mnozí kavalíři vykonali.“²⁵¹

Často zmiňovaným tématem v Markusových dopisech byla politika. Následující pasáž nepotřebuje komentář: *„K tomu přistupuje to strašlivé zklamání, jež je tím větší, čím větší bylo naše nadšení z 28. října 1918. Aspoň já žiji pod stálou, hrozně tíživou depresí takového pocitu nezměrného zklamání. Rád bych byl optimistou, ale nemohu jím být. Vidím jen černě do budoucnosti. Snažím se, abych pochopil ty myšlenky a proudy, jež hýbají celým světem, a přemítám marně. Nevidím než sobecké vůdce, kteří hlásají, čemu sami nevěří, vůdce zrovna tak nemocné velikáštvím, stejně odhodlané pro své zájmy obětovat životy milionů jako Vilém II. Útlaku národnostního jsme se zbavili a úpíme nyní neméně pod útlakem sociálním. Jen druh a způsob křivdy se změnil, ale bolí stejně. Křivda zůstala, jen utiskovatelé se vyměnili, kteří se od svých předchůdců liší toliko tím, že se necítí vázání žádnými povinnostmi a nijakou zodpovědností; jaký jest rozdíl mezi Schmerlingovou volební geometrií a vázanými kandidátkami? Aby výsledek voleb odpovídal vůli vládnoucích a nikoliv národa. Jaký je rozdíl mezi někdejší tajnou diplomacií a nynějším šuškaním za ministerskými křesly? Úpěli jsme pod Habsburky, jež jsme si byli konečně sami zvolili, teď nás ujařmuje terorem několik lidí, kteří se zvolili sami.*“²⁵²

3.2. Zhodnocení Markusova života a díla

Archivář František Navrátil napsal svého času o Markusově životě, že „neměl velikých výkyvů“,²⁵³ s čímž nemohu zcela souhlasit. Markusův život rozhodně nebyl jednotvárný. Bezpochyby v něm nalezneme několik důležitých momentů, které zásadním způsobem ovlivnily jeho další osudy, ať už v pozitivním či negativním smyslu slova. Kupříkladu Markusovo roční působení v rakouské sekci reparační komise

²⁵¹ ÚDU AV ČR Praha, oddělení dokumentace, osobní pozůstalost Zdeňka Wirtha, korespondence, Markusův dopis Wirthovi ze 17. března 1919.

²⁵² Tamtéž, Markusův dopis Wirthovi ze 17. ledna 1920.

²⁵³ František NAVRÁTIL, *Soupis prací vrchního archiváře PhDr. Antonína Markuse*, JSH 35, 1966, s. 217.

ve Vídni lze chápat jako jeden z vrcholů jeho profesní činnosti a dozajista bylo prestižní záležitostí nejen pro Markuse osobně, ale v podstatě i pro schwarzenberský archiv. Rovněž jeho pozdější jmenování vrchním archivářem a přednostou schwarzenberského archivu se řadí k těm nejzdařilejším okamžikům v jeho životě. Naopak první Markusovou životní prohrou byl rozvrat jeho manželství s duševně nemocnou Hermínou Marešovou. Jako své selhání mohl chápat i odvezení nejcennějších archiválií z Třeboně do Českého Krumlova v době druhé světové války, o něž dlouhá léta vedl spor s dr. Karlem Tannichem. Nejbolestnější však Markuse zasáhlo nepodložené nařčení z provinění proti národní cti v květnu 1945. Přesto, že byl později obvinění zproštěn, už nikdy se nezbavil pocitu velké křivdy, která na něm byla spáchána.

Co se týče Markusova odkazu, za vyzdvihnutí stojí zejména jeho činnost rodopisná. V době, kdy byla především šlechtická genealogie opomíjena a považována za zastaralý přežitek, založil Rodopisnou společnost, čímž položil základy vědeckého rodopisu a umožnil mu další rozvoj. Rodopisným tématům věnoval také řadu svých publikací, referátů a přednášek v Českém rozhlase. Velkou pozornost pochopitelně věnoval genealogii rodu Schwarzenbergů. Nelze opomenout jeho zásluhy na úspěšném provedení spisové rozluky s Rakouskem a jeho velký podíl na uzavření Archivní dohody. Stopy Markusovy činnosti jsou dodnes patrné v knihovně treboňského archivu. Vytvořil knižní kartotéku, která obsahuje množství lístků popsaných Markusovým drobným písmem.

Závěrem bych ráda podotkla, že jsem si plně vědoma skutečnosti, že jsem ani zdaleka nevyčerpala pramennou základnu k danému tématu. Markusova pozůstalost, zejména jeho korespondence, skýtá četné možnosti dalšího bádání, a to nejen ohledně osoby Antonína Markuse. Poskytuje totiž množství informací k různým tématům, kupříkladu k budování a organizaci českého archivnictví a státní památkové péče po roce 1918, k činnosti reparační komise ve Vídni, k dějinám první světové války či k tématu válečného prožitku českého důstojníka atd. Neméně zajímavými se jeví i Markusovy zaznamenané vzpomínky na různé osobnosti kulturního a vědeckého života. Velmi bohaté na informace jsou Markusovy dopisy adresované Zdeňku Wirthovi, jejichž výňatky jsou v této práci hojně citovány. K hlubšímu poznání Markusových aktivit okolo vydávání časopisu Tradice se nabízí k prostudování archivní fond Redakce časopisu Tradice, uložený na českokrumlovském pracovišti SOA v Třeboni. Nepochybuji o tom, že další zajímavé informace stran Markusovy osobnosti skýtá korespondence, která je součástí osobních pozůstalostí jeho přátel,

kupříkladu Hanuše Opočenského či Jiřího Špéta. S politováním však musím konstatovat, že omezený rozsah této práce mi neposkytuje dostatečný prostor k tomu, abych se danému tématu věnovala až do těch nejmenších detailů. Jsem alespoň té naděje, že tato práce přispěje k zviditelnění archiváře Antonína Markuse a přiblíží význam jeho díla současné generaci.

4. SEZNAM ZKRATEK

ČČH	Český časopis historický
ČSAV	Československá akademie věd
JSH	Jihočeský sborník historický
KS	Krajský soud
KSČ	Komunistická strana Československa
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty
NKK	Národní kulturní komise
ONV	Okresní národní výbor
OSN	Ottův slovník naučný
OSP	Okresní správa politická
ROH	Revoluční odborové hnutí
RSČ	Rodopisná společnost československá
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
SPÚ	Státní pozemkový úřad
ÚDU AV ČR	Ústav dějin umění Akademie věd České republiky
VOS	Veřejná osvětová služba
ZO KSČ	Závodní organizace Komunistické strany Československa
ZLA	Zemědělsko-lesnický archiv

5. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní prameny nevydané

Státní oblastní archiv v Třeboni

Pozůstalost Antonína Markuse, kart. č. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 14, 15, 17, 18.

Pozůstalost Františka Mareše, kart. č. 8.

Krajský soud České Budějovice, kart. č. 204.

Zemědělsko-lesnický archiv Třeboň, kart. č. 15, 45.

Sbírka matrik Jihočeského kraje, matrika oddaných OSP Třeboň 2.

Státní oblastní archiv v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec

Zemědělsko-lesnický archiv Jindřichův Hradec, kart. č. 3.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci

Okresní národní výbor v Třeboni, kart. č. 89.

Pozůstalost Hynka Grosse, kart. č. 1.

Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i., Praha

Pozůstalost Zdeňka Wirtha, jeden karton korespondence s Antonínem Markusem.

Použitá literatura

Allgemeines Ortschaften – Verzeichniss der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1900, Wien 1902.

HANZAL Josef, *Josef Pekař, život a dílo*, Praha 2002.

HADAČ Václav, *Abrahamoviny PhDr. Antonína Markusa*, Jihočeský obzor z 24. října 1936, 31, č. 44, s. 3.

HOFFMANNOVÁ Jaroslava - PRAŽÁKOVÁ Jana, *Biografický slovník archivářů českých zemí*, Praha 2000.

CHURAŇ Milan a kol., *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*, Libri 1998.

KLIK Josef (ed.), *Listy úcty a přátelství. Vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře*, Praha 1941.

KLIMEK Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII, 1918-1939, Praha – Litomyšl 2000; XIV, 1929-1938, Praha – Litomyšl 2002; XVa, 1938-1945, Praha – Litomyšl 2006.

KOLLMANN Josef, *Státní archivní škola v Praze (Příspěvek k dějinám archivního školství)*, SAP 32, Praha 1982, s. 225-303.

KRÝSA V. J. (edd.), *Naše maminky. Sborník lásky mateřské*, 2. díl, Třebechovice pod Orebem 1937.

KUNT Miroslav, *Likvidační komisař pro ministerstvo železnic Vídeň (1896) 1918- 1923 (1925)*, Inventář, Praha 2006.

LIFKA Bohumír, *Dr. Antonín Markus šedesátníkem*, Časopis rodopisné společnosti 17/18, 1945/1946, s. 12.

MAREK Pavel, *Český katolicismus 1890-1914*, Olomouc – Rosice 2003.

MARKUS Antonín, *Geschichte der Familie Markus*, b. m. 1931.

NAVRÁTIL František, *Soupis prací vrchního archiváře PhDr. Antonína Markuse*, JSH 35, 1966, s. 217 – 221.

NOVÁKOVÁ Stanislava, *Vzpomínky na jindřichohradecké archiváře*, in: Archiváři ve XX. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 18. – 19. září 2001 v J. Hradci, SOKA Jindřichův Hradec 2002, s. 91-93.

OLIVOVÁ Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

OPOČENSKÝ Jan, *Archivní úmluva republiky Československé s republikou Rakouskou*, Časopis archivní školy 1., Praha 1923, s. 51-141.

Ottův slovník naučný, sv. XVI, Praha 1900; sv. XXI, Praha 1904; sv. XXVI, Praha 1907.

RAMEŠ Václav, *Poslední schwarzenberský archivář Antonín Markus a Josef Hanesch*, in: Archiváři ve XX. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 18. –19. září 2001 v J. Hradci, SOkA Jindřichův Hradec 2002, s. 105-110.

RAMEŠ Václav, *Antonín Markus – 120. výročí narození*, Archivum Trebonense 2006, SOA v Třeboni 2006, s. 146-150.

SEKANINA František (edd.), *Album representantů všech oborů veřejného života československého*, Praha 1927.

SMOLKOVÁ Anna, *Korespondence mezi třeboňským vrchním archivářem Ant. Markusem a roudnickým archivářem Karlem Jeřábkem*, in: Porta Bohemica 1, Litoměřice 2001, s. 125-145.

SCHELLE Karel (ed.), *První světová válka a česká společnost*, Brno 1994.

Schwarzenberská ročenka 1935, České Budějovice 1935.

Státní archiv v Třeboni, *Průvodce po archivních fondech Státního archivu v Třeboni 2*, Praha 1958.

ŠEDIVÝ Ivan, *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, Praha 2001.

ŠPÉT Jiří, *Antonín Markus sedmdesátníkem*, Společnost přátel starožitností 64, 1956, s. 233.

ŠTOURAČOVÁ Jiřina, *Úvod do archivnictví*, Brno 2002.

ŠTREJN Zdeněk, *Dr. Antonínu Markusovi k sedmdesátinám*, JSH 26, 1957, s. 31- 32.

ZÁLOHA Jiří, *Z neznámých osudů schwarzenberských archivů za druhé světové války (Přestěhování tzv. Rožmberského archivu do Českého Krumlova a návrh na zrušení archivu v Třeboni)*, in: Archivum Trebonense 2002, Třeboň 2002.

Zprávy Českého zemského archivu 7, Praha 1931.

Prof. dr. Gustav Zába sedmdesátníkem, Národní listy z 31. července 1924, 64, č. 210, ranní vydání, s. 3.

Dr. Gustav Zába, Národní listy z 18. října 1924, 64, č. 288, večerní vydání, s. 1.

Jan Dolenský, Národní politika ze 14. února 1933, č. 45, s. 2.

Internetové odkazy

www.muprotivin.cz

(staženo 5. března 2010)

www.libri.cz/database/kdo20/

(staženo 18. února 2010)

www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/zaba.html

(staženo 10. února 2010)

http://abicko.avcr.cz/miranda2/export/sites/abicko.avcr.cz/cs/2008/10/images/19_1.jpg

(staženo 13. května 2010)

6. SEZNAM PŘÍLOH

Obrazové přílohy

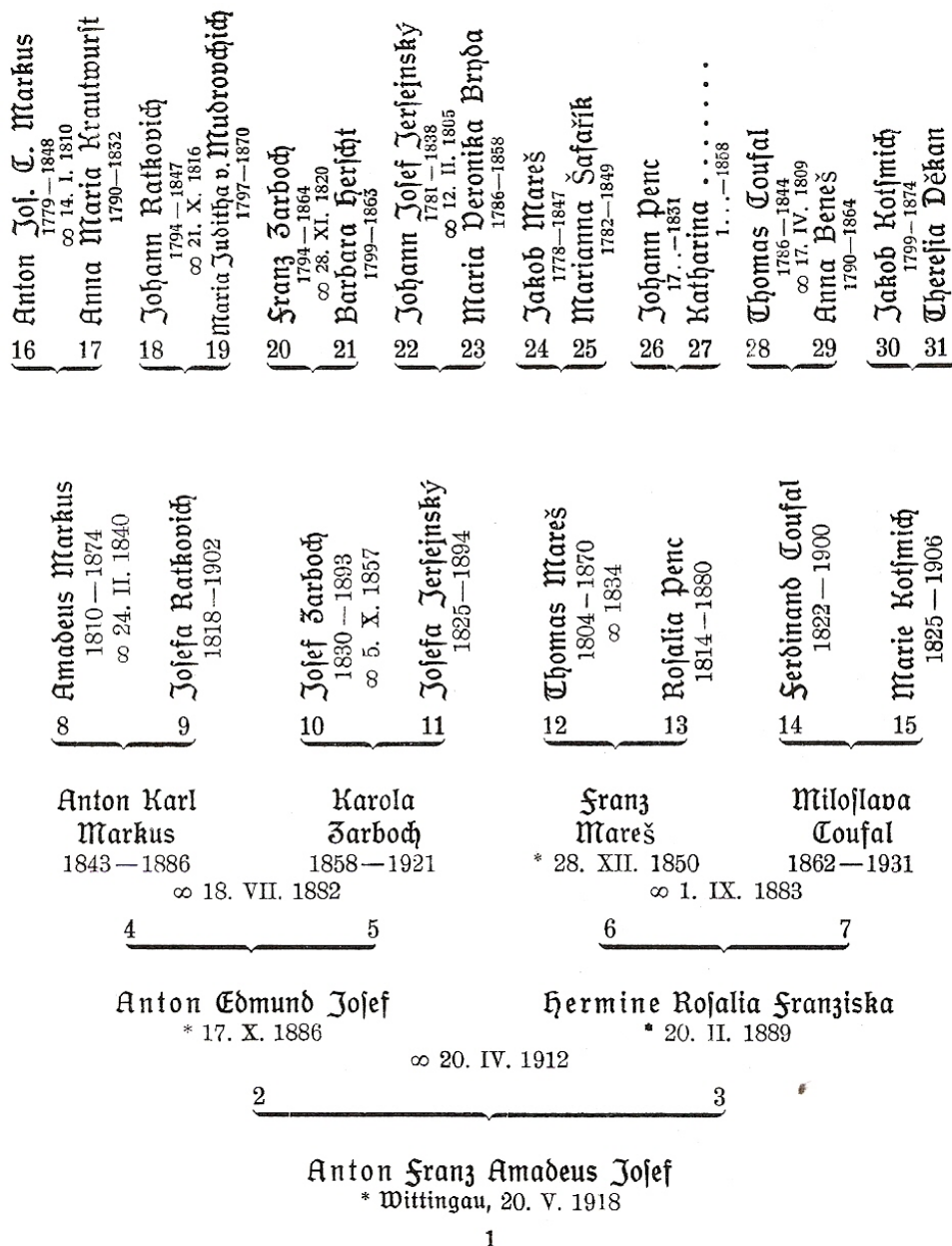
- Příloha č.1 Vývod z osmi předků Antonína Markuse ml. Antonín MARKUS, *Geschichte der Familie Markus*, b. m., 1931, s. 76.
- Příloha č. 2 Amadeus Markus, Markusův dědeček z otcovy strany. Tamtéž, s. 8.
- Příloha č. 3 Josefa Ratkovich, Markusova babička z otcovy strany. Tamtéž.
- Příloha č. 4 Rodina Zarbochových. Markusův dědeček z matčiny strany Josef Zarboch a babička Josefa, rozená Jersensky, s dětmi Karolou, Robertem, Josefem a Edmundem. Tamtéž, s. 20.
- Příloha č. 5 Markusovi rodiče, Anton Karl Markus a Karola Zarbochová. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 480, sign. III-4, kart. č. 17.
- Příloha č. 6 Pátá třída obecné chlapecké školy u Nejsvětější Trojice v Praze, školní rok 1896/1897. Antonín Markus ve druhé řadě odspodu, čtvrtý zleva. Tamtéž, inv. č. 7, sign. B-1, kart. č. 1.
- Příloha č. 7 Markusův dopis rodičům z 6. července 1898. Tamtéž, inv. č. 38, sign. C-a-5, kart. č. 3.
- Příloha č. 8 Index lectionum Antonína Markuse. Tamtéž, inv. č. 9, sign. B-3, kart. č. 1.
- Příloha č. 9 Ukázka zapsaných přednášek v letním semestru roku 1910. Tamtéž.
- Příloha č. 10 Antonín Markus v roce 1908 jako c. a k. jednorochní dobrovolník 102. pěšího pluku. Tamtéž, inv. č. 3, sign. A-3, kart. č. 1.
- Příloha č. 11 Rodinná fotografie. Dole PhC. František Mareš s manželkou Miloslavou, nahoře PhDr. Antonín Markus s manželkou Hermínou. Tamtéž, inv. č. 463, sign. E-10, kart. č. 15.
- Příloha č. 12 Antonín Markus, Halič 1915. Tamtéž, inv. č. 464, sign. E-11, kart. č. 15.
- Příloha č. 13 Antonín Markus v první světové válce, cca 1917. Tamtéž, inv. č. 3, sign. A-3, kart. č. 1.
- Příloha č. 14 Sjezd abiturientů c. k. vyššího gymnázia v Žitné ulici v Praze dne 29. června 1930. Antonín Markus v dolní řadě druhý zprava. Tamtéž, inv. č. 8, sign. B-2, kart. č. 1.

- Příloha č. 15 Hermína Markusová se synem Antonínem v roce 1918. Tamtéž, inv. č. 463, E- 10, kart. č. 15.
- Příloha č. 16 Ida Markusová rozená Alfieri s dětmi Jiřím a Antonínem Markusovými. Antonín MARKUS, *Geschichte*, s. 10.
- Příloha č. 17 Jan Nepomuk kníže ze Schwarzenbergu (1860-1938) s manželkou Terezií kněžnou ze Schwarzenbergu rozenou Trauttmansdorff-Weinsberg (1870 – 1945). Schwarzenberská ročenka 1935, České Budějovice 1935, s. 1, 17.
- Příloha č. 18 Zdeněk Wirth. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 362, sign. C-d-261.
- Příloha č. 19 Zdeněk Wirth.
http://abicko.avcr.cz/miranda2/export/sites/abicko.avcr.cz/cs/2008/10/images/19_1.jpg
- Příloha č. 20 Ukázka deníkových záznamů Antonína Markuse, 23. a 24. listopad 1921. SOA Třeboň, osobní pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 436, sign. D-12, kart. č. 11.
- Příloha č. 21 Udělení čestného členství Rodopisné společnosti Antonínu Markusovi. Tamtéž, inv. č. 29, sign. B-23, kart. č. 2.
- Příloha č. 22 Markusovo ex libris. Antonín MARKUS, *Geschichte*, s. 22.
- Příloha č. 23 Titulní strana Rodinné kroniky (1926).
- Příloha č. 24 Titulní list prvního čísla Tradice (1934).
- Příloha č. 25 Úvodní strana prvního čísla Tradice.
- Příloha č. 26 Obálka Průvodce dějinami, stavbou a sbírkami zámku Hluboká nad Vltavou a zámku Ohrada s lesním a lovčím muzeem (1936).
- Příloha č. 27 Obálka brožury Znamení a znaky nešlechticů (1934)
- Příloha č. 28 Předmluva ke Schwarzenberské ročence (1935).

7. PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Vývod z osmi předků Antonína Markuse ml.



Ahnentafel des Anton Markus-Ratkovič.

Příloha č. 2

Amadeus Markus, Markusův dědeček z otcovy strany.



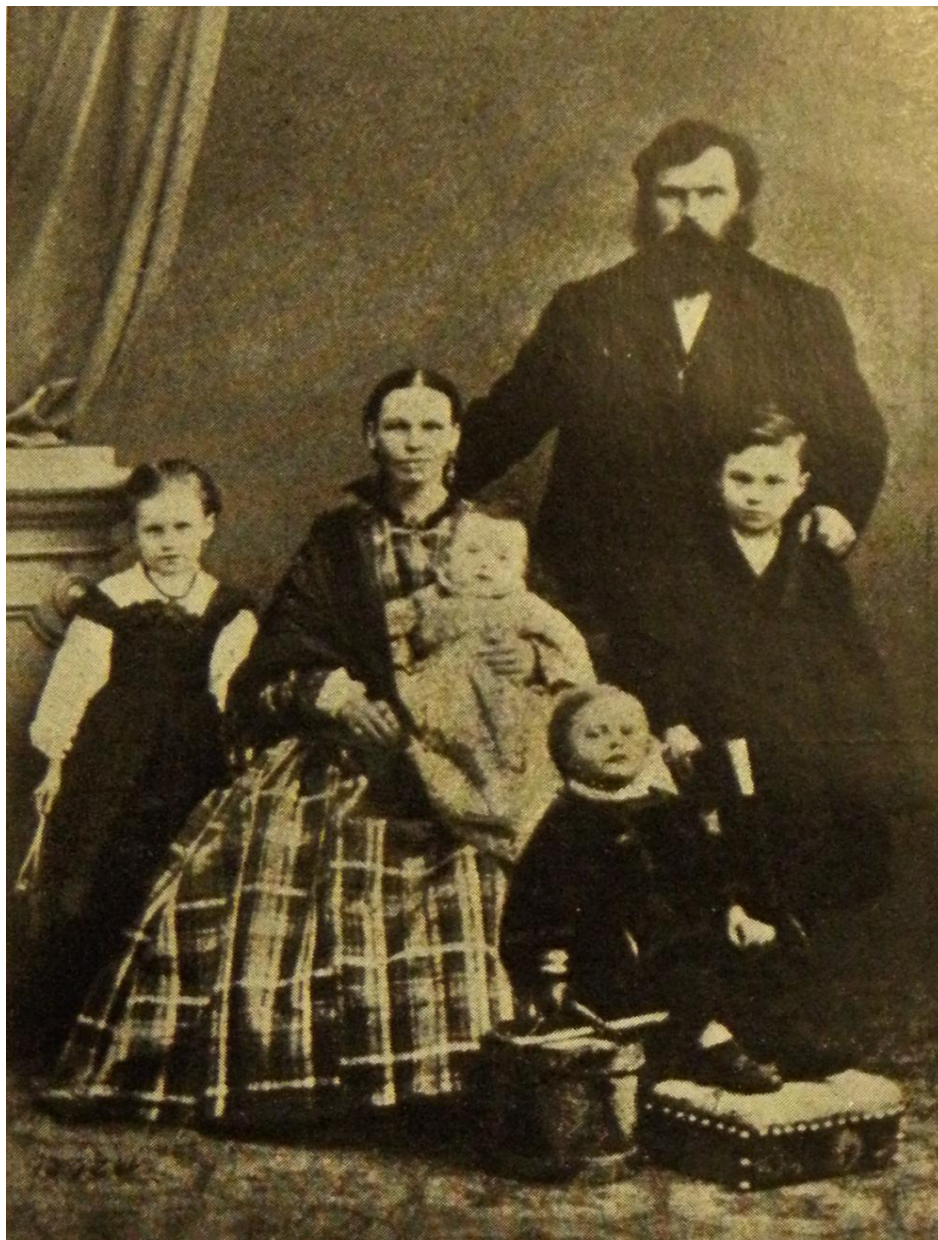
Příloha č. 3

Josefa Ratkovich, Markusova babička z otcovy strany.



Příloha č. 4

Rodina Zarbochových. Markusův dědeček z matčiny strany Josef Zarboch a babička Josefa, rozená Jersensky, s dětmi Karolou, Robertem, Josefem a Edmundem.



Příloha č. 5

Markusovi rodiče, Anton Karl Markus a Karola Zarbochová.

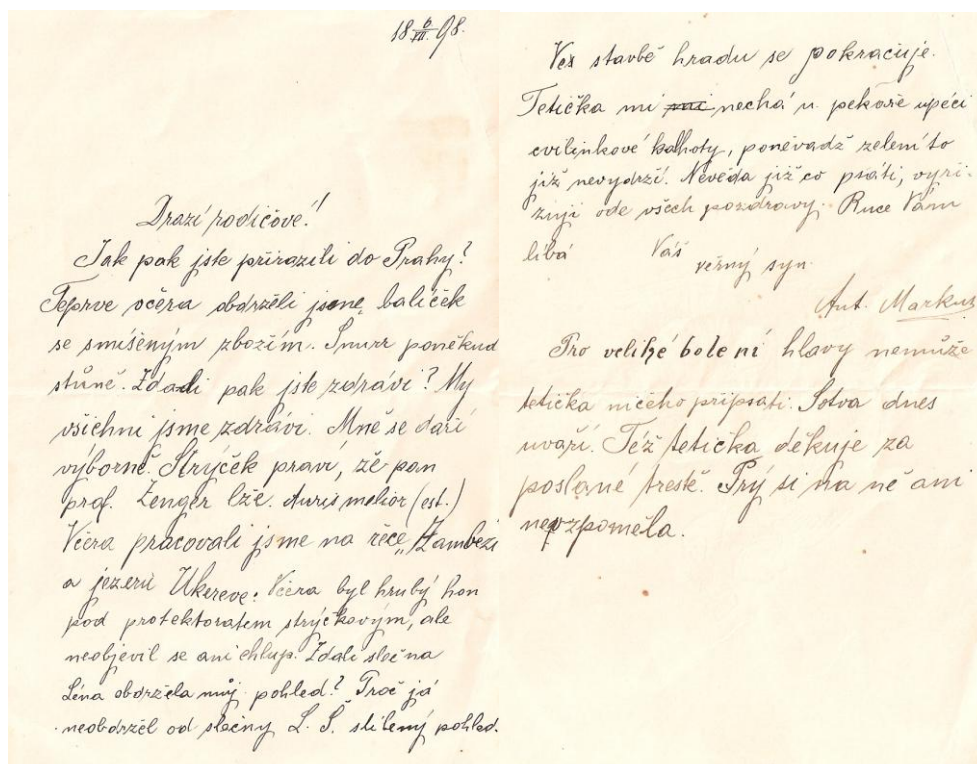


Příloha č. 6

Pátá třída obecné chlapecké školy u Nejsvětější Trojice v Praze, školní rok 1896/1897. Antonín Markus ve druhé řadě odspodu, čtvrtý zleva.



Příloha č. 7 – Markusův dopis rodičům z 6. července 1898, SOA Třeboň, pozůstalost Antonína Markuse, inv. č. 38, sign. C-a-5.



Příloha č. 8 – Index lectionum Antonína Markuse.

Podobizna majitele.



Vlastnoruční podpis majitele.

Antonín Markus

Seznam přednášek

(Index lectionum)

do kterých byl zapsán jako řádný posluchač

(quas se frequentaturum rite professus est)

Antonín Markus

Rodiště (oriundus): *Víděň v Hl. Rakousích*

Otec (pater): *Antonín*

Zapsán

(Inscriptio)

na fakultě: *filosofické*

(in facultate)

**c. k. české university Karlo-Ferdinandovy
v Praze**

(c. r. universitatis Carolo-Ferdinandae bohemicae
Pragensis)

Dne (die): *5. X. 1905.*

kvestor (quaestor)

Karlsauer

Příloha č. 9 – Ukázka zapsaných přednášek v letním semestru roku 1910.

Posluchačovo jméno (studiosi nomen): <u>Antonín</u>		Rodště (locus nat.): <u>Videň v Dol. Rak.</u>			
letní		Fakulta <u>filosofická</u>			
běh stud. roku <u>1910</u>		(Semestre..... anni.....)			
Název přednášky i jméno přednášejícího (Index scholarum et nomina magistrorum)	Počet týd. hod. (Quod per heb- dom. horas)	Stvrzení kvestorovo o zápisu, o za- placení kolej- ného neb osvobození (Recept. nomen et di- dactrum solutum aut immunitatem testatur quaestor)	Stvrzení přednášejících o zápisu (Receptum nomen testantur magistri)	Potvrzení návštěvy před- nášek (Scholas frequen- tatas testantur magistri)	Poznámky (Adnotata)
dr. p. prof. dr. <u>Goll:</u> Dějiny středního věku.	3		<u>Goll</u>	<u>Goll</u>	
prof. dr. <u>Bidlo:</u> Přehledné dějiny národů slovanských	4		<u>Bidlo</u>	<u>Bidlo</u>	
prof. dr. <u>Bidlo:</u> Dějiny Polska a Ruska od konce 17. století.	1				
prof. dr. <u>Pekár:</u> Rakouské dějiny v 2. polovině 19. století.	2	<u>peka.</u>	<u>Pek</u>	<u>Pek</u>	
prof. dr. <u>Fista:</u> Dějiny novověku. IV. - Doba Ludvíka XIV.	5		<u>Fista</u>	<u>Fista</u>	
doc. dr. <u>Krofta:</u> Katolická reformace a protireformace v zemích rakouských v době Rudolfa II.	1	<u>Krofta</u>	<u>Krofta</u>	<u>Krofta</u>	Potvrzení děkanovo
doc. dr. <u>Šimáček:</u> Dějiny Běch a Moravy za vlády třicetileté.	1	<u>Šimáček</u>	<u>Šimáček</u>	<u>Šimáček</u>	t. č. děkan.
prof. dr. <u>Švambera:</u> Všeobecná geografie.	4	<u>Švambera</u>	<u>Švambera</u>	<u>Švambera</u>	

Příloha č. 10

Antonín Markus v roce 1908 jako c. a k. jednorochní dobrovolník 102. pěšího pluku.



Příloha č. 11

Rodinná fotografie. Dole PhC. František Mareš s manželkou Miloslavou,
nahore PhDr. Antonín Markus s manželkou Hermínou.



Příloha č. 12

Antonín Markus (vlevo) v Haliči roku 1915.



Příloha č. 13 – Antonín Markus v první světové válce, cca 1917.



Příloha č. 14 – Sjezd abiturientů c. k. vyššího gymnázia v Žitné ulici v Praze dne 29. 6. 1930. Antonín Markus v dolní řadě druhý zprava.



Příloha č. 15

Hermína Markusová se synem Antonínem v roce 1918.



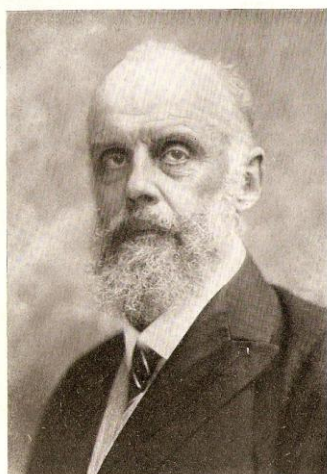
Příloha č. 16

Ida Markusová rozená Alfiéri s dětmi Jiřím a Antonínem Markusovými.



Příloha č. 17

Jan Nepomuk kníže ze Schwarzenbergu (1860-1938) s manželkou Terezií kněžnou ze Schwarzenbergu rozenou Trauttmansdorff – Weinsberg (1870-1945)

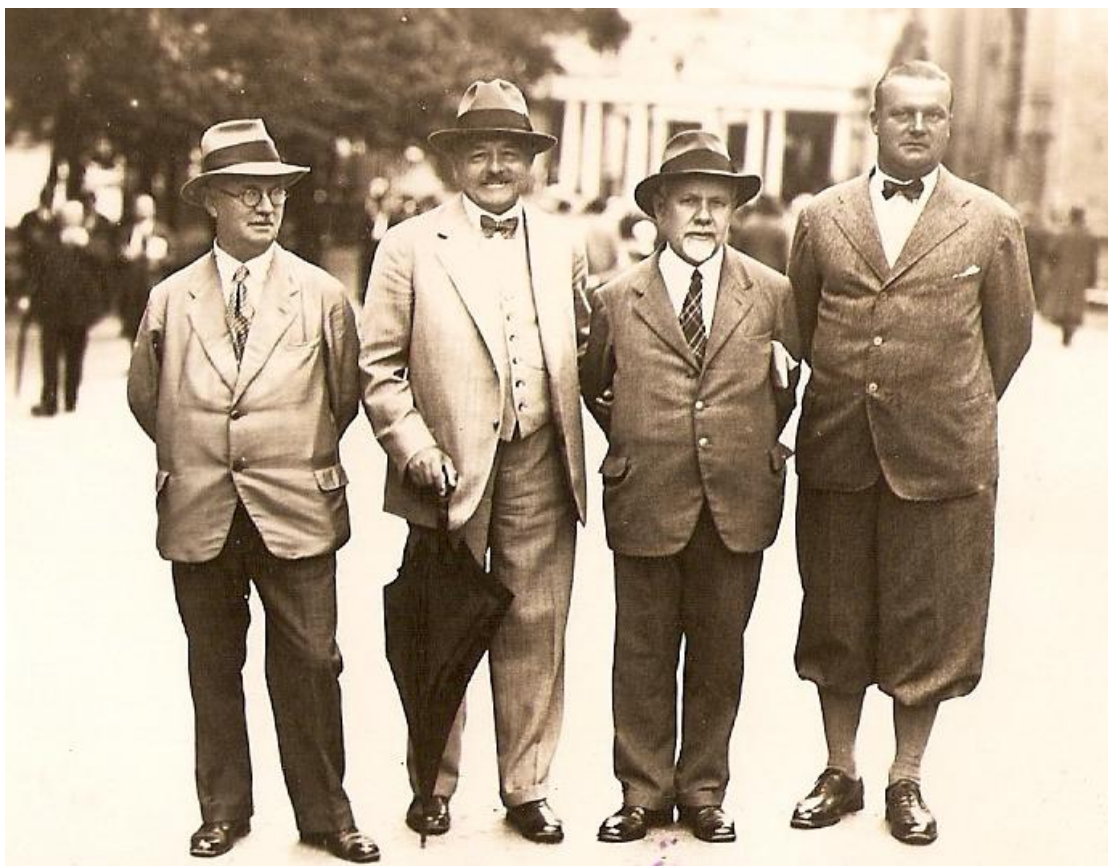


Schwarzenberg

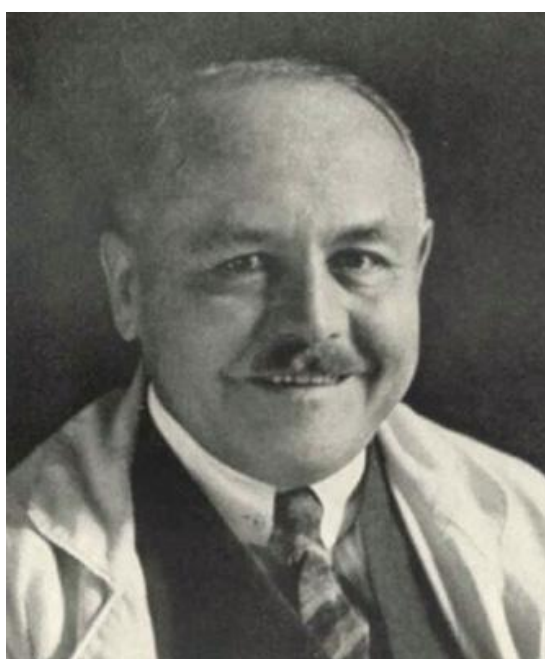


T. Schwarzenberg

Příloha č. 18 – Zdeněk Wirth (druhý zleva).

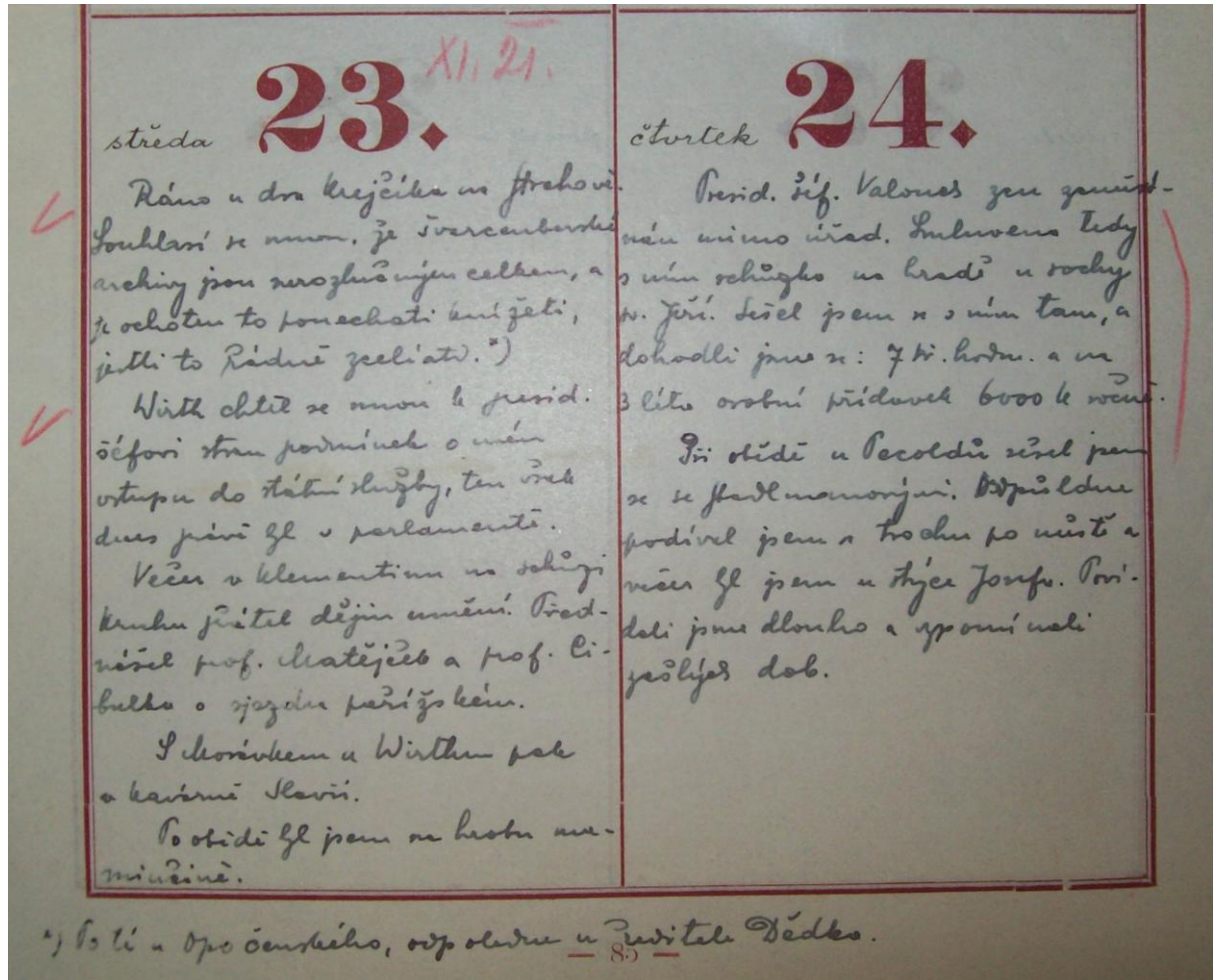


Příloha č. 19 – Zdeněk Wirth.



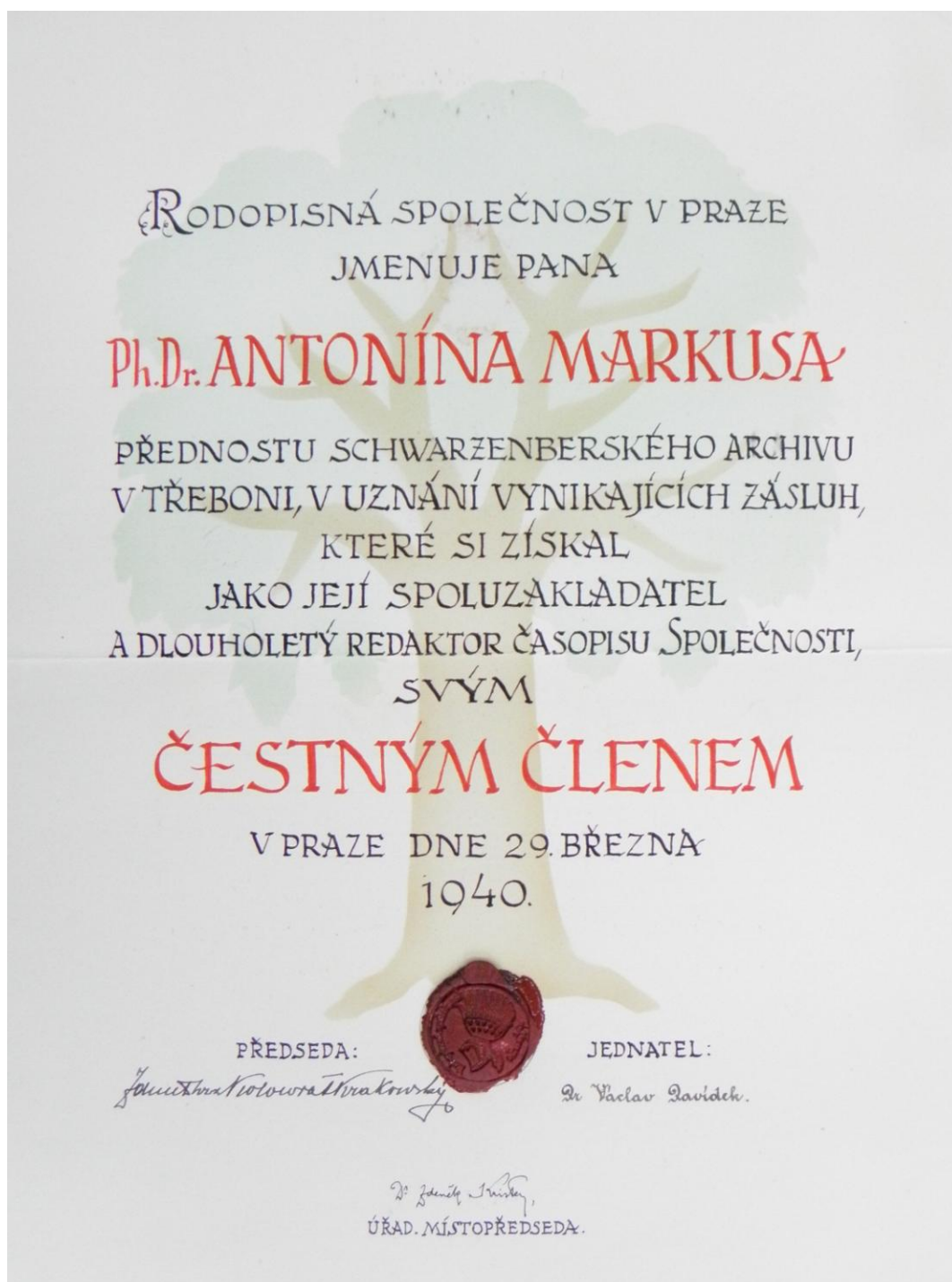
Příloha č. 20

Ukázka deníkových záznamů Antonína Markuse, 23. a 24. listopad 1921.



Příloha č. 21

Udělení čestného členství Rodopisné společnosti Antonínu Markusovi.



Příloha č. 22

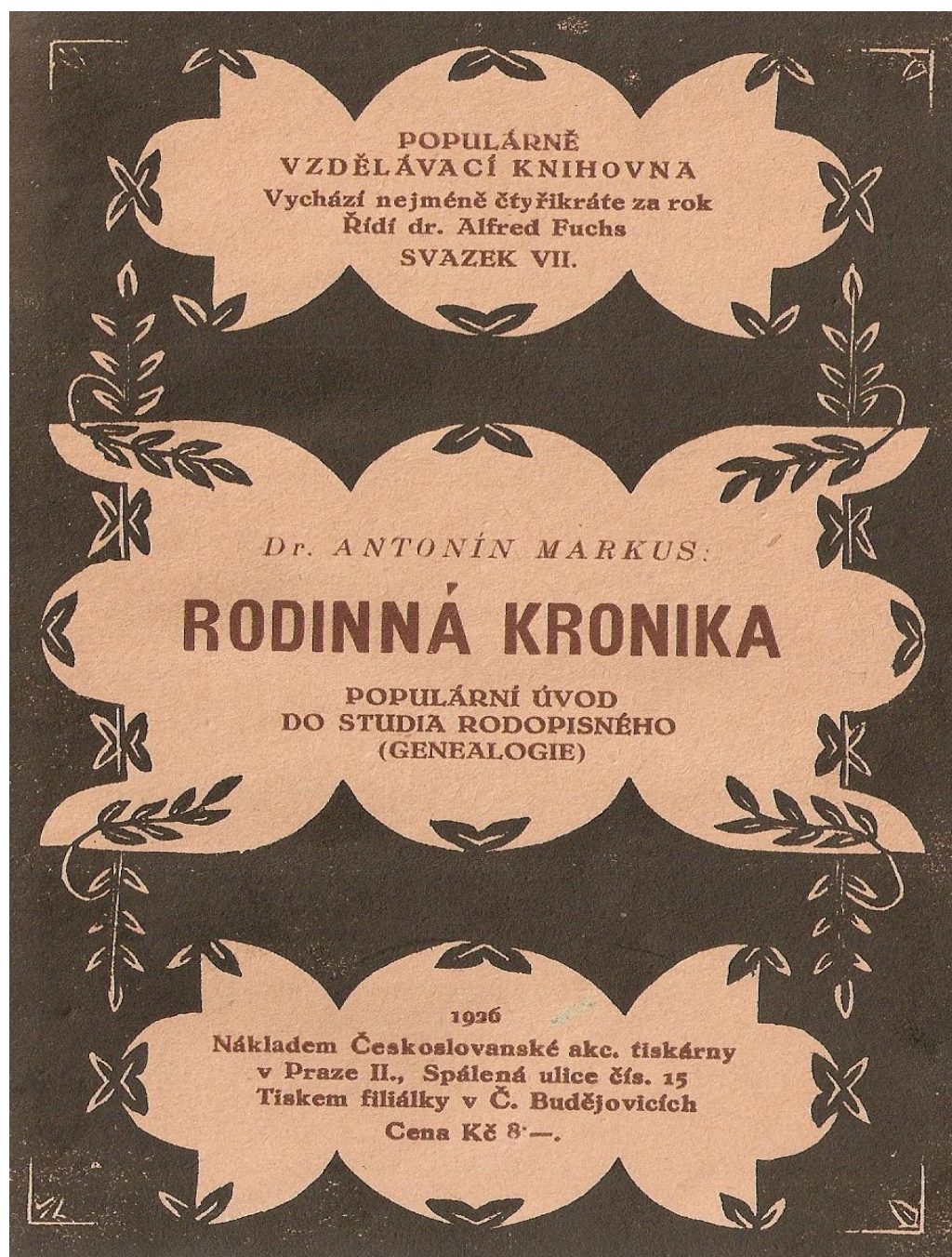
Markusovo ex libris.



Bücherzeichen.
Zeichnung von K. Stapfer
Prag, 1927.

Příloha č. 23

Titulní strana Rodinné kroniky (1926).



Příloha č. 24

Titulní list prvního čísla Tradice (1934).

TRADICE



Foto Wolf, Č. Kramlov.

SVAZ ČESKÝCH ÚŘEDNÍKŮ A ZŘÍZENCŮ
KNÍŽETE ZE SCHWARZENBERKU V Č. BUDĚJOVICÍCH

LEDEN

1934

Příloha č. 25

Úvodní strana prvního čísla Tradice.

Tradice

VĚSTNÍK SVAZU ČESKÝCH ÚŘEDNÍKŮ A ZŘÍZENCŮ KNÍŽETE ZE SCHWARZENBERKU
Číslo 1. V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Leden 1934

Ph. Dr. Antonín Markus :

Našemu věstníku na cestu !

Veliké statky a podniky, jež v zemi České od staletí vlastnil a z menší části dosud vlastní starobylý Schwarzenberský rod, odedávna byly předmětem nejširší pozornosti. Význačné společenské postavení rodu, rozlehlost jeho majetku, veliká poplatnost, počet a zdatnost jeho zaměstnanců, skvělá díla umělecká a kulturní, dobročinnost, působení sociální - to vše upoutávalo zájem veřejnosti. Ta veřejnost ovšem nebyla a není vždycky informována s dostatek správně. Chybné nazírání její snad ani nebylo vždycky důsledkem zlé vůle, jako spíše tradiční rodové skromnosti, která zbraňovala jíti se vším na veřejnost, a již se přičilo honositi se vykonaným dobrem. Důsledky nedostatečné informace širších kruhů se ovšem dostavily a dolehly též na schwarzenberské zaměstnance, mezi nimiž bývali vždy znamenití odborníci, snaživi pracovníci a mužové zasloužili o svůj český národ a vlast.

Tisíc dvě stě českých lidí, úředníků a zřízenců schwarzenberských, před patnácti lety nadšeně uvítalo obnovení našeho samostatného státu a ustavilo svoji vlastní stavovskou organizaci. Od té chvíle v důsledku pozemkové reformy naše řady houfně prořídly. Zbyla nás sotva čtvrtina semknutá té doby ve Svazu českých úředníků a zřízenců knížete ze Schwarzenberku v Českých Budějovicích. A toto naše sdružení přikročuje nyní k vydávání svého vlastního časopisu, jako své vlastní listy vydávají také zaměstnanci jiných velkých závodů, jmenovitě průmyslových. Budeme s nimi zajedno ve snaze po šťastné přítomnosti i budoucnosti, ale nebudeme jejich pouhou kopií, majíce o to více, že každý krok pro lepší příští můžeme opírat o staletou tradici Schwarzenberského rodu a jeho působení, že můžeme čerpat ze staletých zkušeností svých předchůdců na schwarzenberském majetku. Poznání minulosti samo o sobě nám ovšem není účelem, nýbrž zdrojem užitečného poučení, jak třeba vyrovnávati protivy láskou k bližnímu, aby život na zemi byl snesitelný. Jak často bylo již touženo po dobré, ušlechtilé tradici ve všech oborech denního života! Schwarzenberkové, jejich podniky a jejich zaměstnanci takovou tradici mají. Odtud název našeho věstníku: TRADICE. A na tu starobylou svou tradici jsme hrdi, neboť znamená také pilnou, snaživou a poctivou práci, která nikdy nespouští se zřetele vyšší zájmy celku, národa a státu!

V tomto duchu chceme členy našeho svazu i širší veřejnost dobré vůle nestranně seznamovati se složením i významem statků a podniků knížete ze Schwarzenberku, přispívati k jejich správnému hodnocení a dalšímu rozkvětu, informovati kolegy úředníky i zřízence o stavovských otázkách a snažiti se o udržování cílých přátelských styků a pěstování upřímné vzájemnosti mezi nimi.

Těmto našim snahám volám staročeské heslo:

Dej Bůh štěstí!

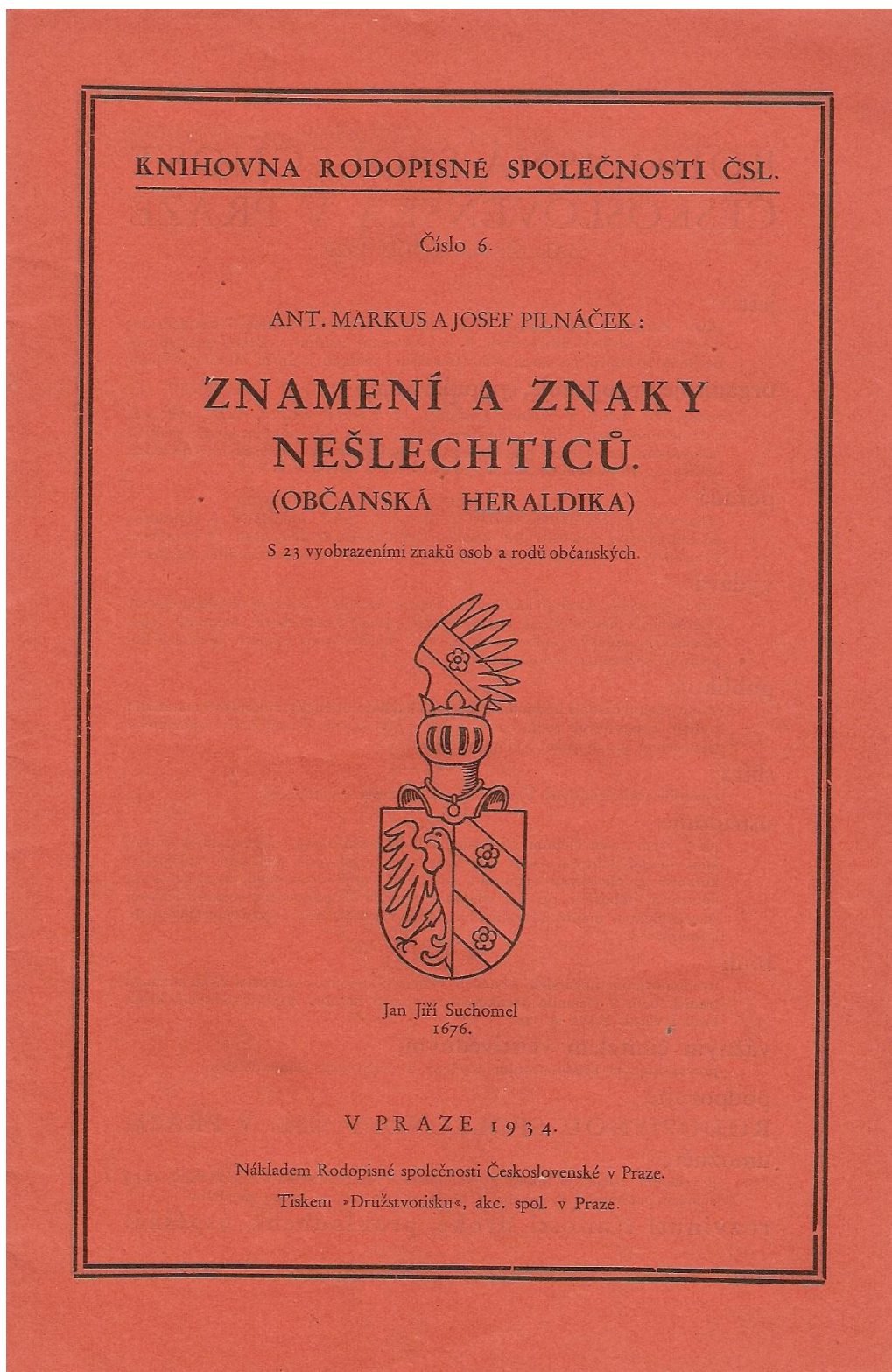
Příloha č. 26

Obálka průvodce po zámku v Hluboké nad Vltavou a Ohrada (1936).



Příloha č. 27

Obálka brožury Znamení a znaky nešlechticů (1934).



Příloha č. 28

Předmluva ke Schwarzenberské ročence (1935).

PŘEDMLUVA

Schwarzenberské ročenky, knížečky nevelikého formátu, jež v posledních desetiletích před světovou válkou vycházely pravidelně každým druhým rokem, se vžily a jejich nové vydání vždy bylo s napjetím očekáváno. V běžné mluvě říkalo se jim „schematismy“ podle jejich obsahu a byly stejně praktickou příručkou v rukách knížecích úředníků a zřízenců jako četných zájemců, kteří jakkoliv přicházeli do styku se schwarzenberskými statky a podniky. Proto sotva kdo tušil, že ročenka, vydaná na jaře roku 1913, jest poslední na dlouhou řadu let — ba dokonce, že jest definitivně poslední, která obsáhla ještě knížecí schwarzenberský majetek v celém jeho rozsahu, jak po staletí se byl vytvořil. Bylo to předvídáno tím méně, že se připravovalo vydání nové, také v jazyku českém a se značně rozšířeným obsahem.

Litice válečná překazila tyto záměry, nejistá doba poválečná odsunula jejich uskutečnění, přes to, že potřeba nové příručky se jevila a jeví ustavičně. Podnes v denní praxi musila vypomáhati zastaralá již ročenka z roku 1913, zastaralá, protože větší část majetku v Čechách zatím již byla odpadla, a z tehdejších zaměstnanců jich již jen nemnoho zbývá v aktivní schwarzenberské službě. Proto český svaz schwarzenberských zaměstnanců rozhodl se po pečlivém uvážení na vydání nové ročenky a pověřil její redakci podepsaného svého dočasného předsedu. I vychází nyní tato nová příručka, navazující na tradici ročenek předchozích, ve změněném rouše zevnějším i v pozměněné úpravě vnitřní. Poprvé vychází jazykem českým, v uspořádání, které nepřehlíží praktickou upotřebitelnost na statcích mimo území československého státu, a neomezuje se toliko na část schematickou, nýbrž přináší také rozsáhlý obsah slovesný. Jednotlivé stati i vyobrazení seznamují čtenáře poněkud blíže se světem schwarzenberským a budou jak mladším kolegům, tak i mnohým z nejširší veřejnosti vítanou informační pomůckou. Ročenka nepřináší věcí naprosto nových, ale leccos z jejího

obsahu jistě přemnohým čtenářům bude tu zcela, jinde alespoň z části novinkou. Vždyť za našich dnů až příliš často se hovoří a proudejší na nejrůznějších místech úsudky o věcech, o nichž mluvčí jsou začasť zpraveni jen velmi nedostatečně, kuse nebo jednostranně.

Odevzdávajícetedy „SCHWARZENBERSKOU ROČENKU 1935“ do rukou zájemců a veřejnosti, prosíme za blahovlnné přijetí a shovívavé posuzování tohoto soukromého našeho podnikání. Jako každé lidské dílo, jistě nebude prosta vad. Redakce se snažila, aby se zavděčila částí slovesnou i obrazovou, a také vlastní schematismus aby byl co nejspolehlivější. Budiž proto omluveno, vloudilo-li se přes největší péči tu a tam přece nějaké pochybení, jmenovitě snad v označení služebního postavení neb názvu jednotlivých zaměstnanců; z té příčiny údaje schematismu také nemohou býti považovány za rozhodující pro jakékoliv případné důsledky nebo nároky služebního či právního rázu.

Nebylo by nám bývalo možné uskutečniti tuto ročenku, kdyby se nám nebylo dostalo na všech stranách nejučinnější podpory. Děkujeme za ni všem příznivcům na tomto místě co nejlépe. Naš uctivý dík patří především pánům majitelům, J. J. p. Janovi knížeti ze Schwarzenberku a p. JUDr. Adolfovi Schwarzenbergovi za starší větev, panu Karlu Schwarzenbergovi, pánů na Orlíku, panu JUDr. Bedřichovi Schwarzenbergovi a Františkovi Schwarzenbergovi z mladší haluze rodové. Děkujeme též pp. ústředním ředitelům Ing. Dr. Zd. Pichovi, Jos. Tenglerovi, K. Müllerovi a Ing. G. Lendlvi v Hluboké n. Vlt. a p. JUDr. Vladimírovi Cihelnovi, tajemníku pana Karla Schwarzenberga na Orlíku. Není nám možné uváděti jménem všechny vedoucí úředníky a kolegy, kteří nám práci umožnili a usnadnili - i jim platí naše upřímné poděkování a prosba za opětovné přispění, až po dvou letech přikročíme k vydání novému a - dá Bůh - ještě lepšímu.

V Třeboni, v dubnu 1935.

Dr. ANT. MARKUS,

předseda Svazu českých úředníků a zřízenců
knížetě ze Schwarzenberku v Č. Budějovicích
a redaktor ročenky.